A black and white photograph of a woman in traditional African attire, including a headwrap and a patterned shawl, holding a baby. She stands in front of a stone archway. The text 'GOVERBURG' is at the top, and 'Groeten uit Zuid-Afrika' is in red at the bottom.

GOVERBURG

Groeten  
uit  
Zuid-Afrika

GROETEN  
UIT  
ZUID-AFRIKA







GO VERBURG

**GROETEN  
UIT  
ZUID-AFRIKA**

G. F. CALLENBACH N.V. - UITGEVER - NIJKERK



## WOORD VOORAF

*Wie dit boek gaat lezen in de verwachting, dat hier een oplossing geboden wordt voor de vele problemen die Zuid-Afrika heeft in het algemeen, en het kaffer- en kleurlingenprobleem in het bijzonder, vergist zich. Naar mijn mening kan niemand dit probleem oplossen, dan de Afrikaners zelf, zowel blankes als nie-blankes. Wellicht is er van buitenaf al te veel gedokterd aan deze interne moeilijkheden, en is daardoor nationaal en internationaal de kwestie onnodig op de spits gedreven. Slechts wie met een hart vol begrip en liefde dit volk — bestaande uit vele rassen — benadert, kan zich op den duur het recht verwerven, mee te oordelen.*

*Wanneer hier dus soms een bepaald oordeel uitgesproken wordt, is dat niet mijn oordeel, maar het oordeel van mensen, die ik ontmoet heb.*

*Met nadruk stel ik vast, dat de gefotografeerde personen niet dezelfde zijn als degenen, die in het boek hun rol spelen. Het verhaal is opgebouwd uit feiten, die mij werden verteld, aangevuld met mijn fantasie. Ieder, die meegewerkt heeft aan dit boek, hetzij door inlichtingen of door te fungeren als foto-model, dank ik van deze plaats hartelijk.*

*Deze roman draag ik op aan mijn vrouw, die mij gedurende deze reis afstond aan mijn werk, en aan Mart en Ans,*



*Bep en Bienze, Ellen en Carla, Jaap en Ans en die lange rij Zuid-Afrikaanse vrienden, die mijn verblijf ginds tot een onvergetelijke tijd gemaakt hebben. Van harte hoop ik, dat we elkaar nog eens weerzien in „daar-die heerlike land, wat die stamland is van so baie van julle”!*

GO VERBURG

## HOOFDSTUK 1

Er zal deze dag ontzaglijk veel gebeuren! Mashoba's vader, de kafferkapitein Moeketsi, had zijn zoons de vorige avond naar de omliggende kralen gestuurd, om de kapiteins uit te nodigen voor de vergadering.

„Zeg hun, dat ze verwacht worden als de zon gestegen is tot boven de blauwe bergen,” zei hij.

De drie zoons knikten ernstig. Maar ze gingen nog niet, omdat ze de betekenis kenden van de diepe denkrimpel op het voorhoofd van hun vader.

„Er komt bezoek,” zei de vader.

De jongens knikten.

„Blanken!” ging de vader voort.

De jongens verborgen hun verbazing. Alleen de snelle, zwarte ogen van Mashoba flitsten even langs zijn broers en hij slikte, omdat de lachkriebel opklom in zijn keel, zoals de duizendpoot opklimt langs de stam van de wilde makaya.

„De zendeling,” verklaarde de vader en hij genoot zichtbaar van de duidelijke teleurstelling in de jongensogen.

De zendeling kwam vaker, hij sprak hun taal en kende hun gewoonten; belangrijk nieuws was hij niet meer.

Mashoba schuifelde met zijn voet over de rode, rulle aarde en bedacht dat hij liever thuis gebleven was, om samen met Ntaba een wedstrijd te doen in het speerwerpen, of

mais te poffen en die daarna met zijn vrienden te verdobbelen.

De kafferkapitein Moeketsi kwam een paar passen nader en het leek of zijn brede gestalte zich hoger oprichtte, breder werd. De jongens keken vol ontzag naar hem op en Mashoba zag nog juist, hoe het glanzend-zwarte gezichtje van Lantete naar hen keek vanachter de struiken. Hij begreep, hoe Lantete hem op dit moment moest bewonderen om zijn vader en, als vanzelf, trok hij óók zijn schouders recht en stond roerloos.

„Hij brengt iemand mee uit Engeland, die ons komt vragen of we tevreden zijn met de wetten van ons land, omdat hij vindt, dat we niet tevreden behoren te zijn . . .”

Toen Ntaba hoorde, dat er iemand uit Engeland meekwam, siste hij verbaasd; zodoende ontging hem de diepe zin van de woorden, die zijn vader sprak. Maar Mashoba begreep; hij beantwoordde het wijze lachje van zijn vader met een brede grijns.

„Wij zijn héél tevreden!” zei hij veelbetekenend.

„Héél tevreden . . .” herhaalde Moeketsi en hij wenkte met zijn hand, dat ze nu konden gaan.

„Bayeto!” groetten ze.

Ze liepen rustig, zolang ze wisten dat hun vaders ogen hen volgden, maar zodra ze buiten de kraal waren, maakte Ntaba een luchtsprong en hij riep tegen de meisjes, die hen nakeken: „Slalakhala! Het beste!”

Ze liepen voorbij de akker, waarop hun moeder werkte met een brede schoffel. Ze droeg een lange, bruine doek, die schuin over haar schouder afhing naar beneden, zodat haar ene borst onbedekt was. Met een mengeling van trots

en eerbied keek ze naar haar drie zoons, die als volwassen mannen voorbijliepen.

Ntaba, die de jongste van de drie was, wilde haar het doel van hun tocht vertellen, maar Mashoba gaf hem een bliksemsnelle schop tegen zijn enkel, zodat Ntaba verschrikt zijn woorden inslikte.

„Slalakhala!” riep Mashoba en zijn broers zeiden het hem na.

De vrouw antwoordde en stak haar hand op ter hoogte van haar schouder, als een verliefd meisje, dat haar minnaar groet.

Daarna liet ze de zware schoffel neerdalen op de rode aarde en ze trok de grond open. Terwijl ze bukte om de zoete aardappels op te rapen en bij het hoopje te gooien, dat ze al gerooid had, keek ze om zich heen. Er was niemand. De kraal, die haar man bestuurde, was verborgen achter de bloekombomen en omringd door de hoge, bamboe heining.

Met een weemoedige glimlach om haar mond keek ze de jongens toen na. Ntaba maakte een hoogstandje op zijn handen en liep zo een paar passen met zijn broers mee, zwenkte om en stond verend recht op zijn dunne jongensbenen. Zijn stem joelde een lied, zodat een paar witte bosluivogels verschrikt wegvlogen en een hond in de kraal blafte.

Ze waren al verdwenen om een bocht van het smalle, stoffige pad, toen ze hun vrolijke stemmen nog hoorde. Ze riepen een groet naar hun zusjes en andere kleine meisjes van de stam, die de grote kudde koeien hoedden.

Achter de kapiteins, die in een halve cirkel plechtig neer-

zaten in het lange gras, zaten de zoons van de kapitein Moeketsi. Ze hadden het recht nog niet, om deel te nemen aan de raadsvergaderingen, maar het was hun toegestaan, toe te luisteren. Soms keken ze elkaar aan met een blik van verstandhouding, om dan weer snel hun ogen op hun vader te richten, die op één van de drie stoelen zat, opgesteld in het midden van de halve cirkel. En ze luisterden; ze luisterden scherp, net als de andere mannen: hun hoofden een beetje geheven, een tikje schuin naar de wind, die ruisend speelde in de donkergroene bloekombladeren. Ze volgden ook de zon, die hóóg was uitgerezen boven de bergen.

Niemand zei het, maar de spanning was voelbaar: de blanke bezoekers waren veel te laat, en die fout gaf de mannen een gevoel van overwicht. Wat hen betrof was alles wel in orde; het was de schuld van de blanken, dat alles niet naar wens verliep.

Er loeide een koe — een diepe, hese schreeuw. Uit de verte klonk antwoord, hoog, alsof het geluid oversloeg. Eén van de hoedstertjes zong een liedje op de loerievogel. Dat bracht Ntaba op een idee: hij keek rond naar een bruikbaar stuk hout, maar Mashoba had zijn bedoeling dóór en trok hem terug aan een slip van zijn witte hemd. Beschaamd, omdat hij de belangrijkheid van deze vergadering zó kon vergeten, kroop Ntaba een halve pas achteruit en hij probeerde zijn plan om een loerievogel uit hout te gaan snijden, te haten. In plaats daarvan haatte hij de blanken, die te laat kwamen en hem daar voor kwajongen lieten zitten . . .

Mashoba deed, alsof hij de schaamte van zijn broer niet opmerkte. Hij had zijn eigen spel uitgevonden: stuk voor

stuk nam hij de ernstige koppen van de vergaderde kapiteins in zich op en zijn eigen gezicht nam de uitdrukking over, die hij daarop ontdekte. Hij zoog zijn wangen in, om het magere gezichtje te kunnen nabootsen van een oude kapitein, die een ringbaardje van stug, grijs haar droeg en zijn armen gesloten hield rond zijn opgetrokken, magere benen. Hij droeg een oud soldatenhemd, dat Mashoba hem benijdde.

Daarna keek hij met peinzende ogen naar een jonge kapitein, die hij niet kende. De jonge man had een onverschillig, trots gezicht, dat zelfs geen eerbied uitdrukte, toen hij de kapitein Moeketsi — die toch hun aller hoofdman was — begroette.

Mashoba probeerde even onverschillig te kijken als de jonge kapitein en terwijl hij dat deed en daarbij aan de blanken dacht, die zo lang wegbleven, voelde hij opeens, dat hij de blanken kon minachten. Ja, als hij in zijn vaders plaats was, zou hij de hele vergadering ontbinden en tegen die belangrijke blanke uit Engeland zeggen, dat hij niet tevreden was...

Mashoba wist de naam van de jonge kapitein, een naam, die hij meegebracht had toen hij terugkeerde naar zijn stam, na een afwezigheid van drie jaar. John, noemde hij zich, maar Mashoba noemde hem op dit openblik in zich zelf koppig „Stotend rund”. Waarom moest die dwaas zich boven zijn stamgenoten verheffen, door een naam van de blanken te nemen?

Kapitein John Nkomoyahlaba wendde verveeld zijn gezicht naar de jongens achter hem. Hij kneep spottend zijn ene oog dicht en haalde toen een doosje sigaretten te voorschijn.

De onverschillige uitdrukking, die Mashoba van hem had overgenomen, gleed van zijn gezicht af en maakte plaats voor een van eerlijke belangstelling voor de drie zoons van de hoofdman. Gul nam hij drie sigaretten uit het doosje en wierp die de jongens één voor één toe, met het onverschillige gebaar, dat de blanken maken, wanneer ze hem een sigaret gunnen. Zijn gezicht glansde van kinderlijke voldoening, toen de drie jongens zijn gift met beide handen opvingen en deemoedig lachten als bewijs van dank.

De andere kapiteins deden alsof ze niets merkten van deze inbreuk op de gebruikelijke plechtigheid. Moeketsi keek strak voor zich uit, zelfs toen zijn jonge collega opstond, om de sigaret van zijn zoons aan te steken.

De jongens zaten in de schaduw van de struiken; de vergaderde kapiteins begonnen de hitte van de zon te voelen. „'t Is hier beter,” merkte John op en hij liet zich met een zucht neervallen tussen de jongens.

De oude man met zijn ringbaardje keek om en schoof toen ongemerkt een eindje naar zijn buurman op, alsof hij symbolisch het hiaat wilde sluiten, dat ontstaan was door het uittreden van de nieuweling. Zo vatte John het tenminste op, maar zijn hand maakte een onverschillig gebaar, waarmee hij zijn waardigheid graag offerde aan ieder, die daar belangstelling voor had...

Mashoba en zijn broers probeerden nog wat naar achteren te schuiven, dieper onder de struiken, omdat John hun het gevoel gaf, dat niet hij bij hen, maar zij plotseling bij de vergadering betrokken geraakt waren.

Het hielp niet. John liet zich achterover zakken, zodat hij toch tussen hen lag, en hij rookte zwijgend zijn sigaret.

Ook de drie jongens rookten zwijgend, maar iets in hen waarschuwde, dat dit niet kon en niet mocht, omdat onverwachts de blanken konden komen om de vergadering te bezoeken. Ntaba nam telkens stilletjes een trekje en Mashoba drukte de sigaret uit, toen hij nog niet half was opgerookt, en stak de rest in zijn zak.

Fluisterend begon John te spreken.

„We zitten hier net als een troep bavianen,” spotte hij, „om ons te laten bekijken door een paar blanken!”

Hij zweeg en de jongens hielden hun adem in. Zo iets durfde een kaffer te zeggen! . . .

„Als de baas wil, kan de baas hier komen om kaffers te kijken,” ging John verder. „De kaffers hebben allemaal hun mooie jasjes aangetrokken . . .” — hij richtte zich half op om de groep kapiteins te overzien en vervolgde: „. . . en hun soldatenhemden en truien, net als de bavianen, baas! Vindt de baas ons nou niet mooi?”

De mond van Ntaba zakte half open. O, hoe haatte hij de blanken, omdat hij daarnet niet vrij was om een mooie loerievogel te snijden uit het stuk hout, dat ginds tussen het gras lag! Maar hij zou het nooit wagen om het te zeggen, zoals John deed.

De zwarte hand met het stuk sigaret maakte een beschrijvende beweging over de kring kapiteins.

„Het zou goed voor hen zijn,” zei John, „het zou héél goed voor hen zijn om een paar jaar tussen de blanken te wonen en te zien, wat ik gezien heb . . .”

Hij sloot plotseling en veelbetekenend zijn mond, alsof hij nooit en aan niemand zou vertellen wat hij allemaal van de blanken wist.



De jongens keken elkaar aan en daarna volgden hun ogen met toegenomen belangstelling het uitgestrekte lichaam van John, van zijn kroeshaar tot zijn gele schoenen.

Ze wisten niet wat plotseling in hen woelde: verbazing of bewondering, moed of angst. Mashoba probeerde het gezicht te trekken, dat hij van John had afgekeken en dat hem geholpen had om de blanken te verachten. En de woorden, die John gesproken had, kwamen in zijn herinnering en in plaats van de blanken minachtte hij nu plotseling die kerel met zijn gele schoenen en zijn brutale woorden. Bavianen had hij hen genoemd; bavianen had hij gezegd van zijn vader en van die kleine, grijze kapitein, die door zijn volk „Opgang der zon” genoemd werd. Maar wie was er een baviaan? Was John het zelf niet, met zijn gele schoenen?

Voordat hij het wist, vormden zijn gedachten een vraag en zijn mond vormde de woorden.

„Waarom heb jij dan je witte hemd en je blauwe broek en je gele schoenen aangetrokken?” vroeg hij met trillende stem. „Het zijn de kleren van de blanken — wil je zo graag een baviaan lijken, dat je hun kleren hebt aangetrokken om je te laten zien? . . .”

De jonge kapitein kwam verbaasd overeind en leunde op zijn elleboog. Toen sloeg hij nadenkend de as van zijn overhemd en antwoordde traag, zoals je een ondeugende jongen terechtwijst: „Ik moest er met jullie niet over praten, want jullie begrijpen dat niet, maar . . .”

Er vluchtte een koppel vuil-witte kippen over de weg en in een wolk van rood-glinsterend stof naderde een auto.

„Daar zijn ze!” juichte Ntaba onderdrukt.

„Luister,” praatte John haastig verder. „Als die blanken

weer weg zijn, zullen we praten, want uit jouw vraag blijkt, dat je niet zo stom bent als de anderen . . .”

Beheerst-onverschillig stond hij op en slenterde terug naar zijn plaats in de vergadering. De mannen stonden op en hun ogen volgden eerbiedig de forse gestalte van kapitein Moeketsi, die naar de auto liep om de gasten te begroeten. Alsof het zo afgesproken was, naderde door het wijde veld aan de overkant van de weg de kudde koeien, gevolgd door de zingende meisjes.

De zendeling wees de Engelse bezoeker op het schouwspel van de witte, rode en bonte dieren, die rustig hun weg zochten naar een nieuwe weideplaats. Hun staarten zwaaiden traag langs hun flanken, of zwiepten plotseling in verzet tot op hun brede ruggen; dan slingerden ze hun breed-behoornde koppen langs hun schoften en een draad van glinsterend speeksel bleef achter.

De Afrikaan wees het veld en het vee, alsof het alles zijn bezit was — en zo voelde hij dat ook.

„Onze regering zorgt voor fokkerijen, waar de kaffers hun vee kunnen kopen,” vertelde hij. „Dit is het oorspronkelijke kaffer-vee en wij proberen de naturellen betere fokmethoden en betere grondbewerking bij te brengen . . .”

Hij aarzelde even en haalde toen zijn schouders op, omdat hij merkte, hoe de gast naar de vrouw keek, die op het veld bezig was met haar zware schoffel. „Ach . . .” zei hij, „ze konden het hier rijk hebben, maar ze willen het niet eens.” Ongelovig keek de ander hem aan en resoluut keerde hij zich naar de vergadering, alsof daar een antwoord te vinden zou zijn op zijn twijfel en op zijn vragen.

Hij reikte de kapitein de hand en de vergadering grijnsde breed en voldaan. Ze zetten zich op de drie stoelen en de

vergadering zank neer in het gras, de nieuwsgierige ogen hongerig gericht op de blanke man, die van ver gekomen was omdat hij meende, dat ze hier ontevreden waren. Net goed, dat hij het vee van deze kraal gezien had en dat hij zag, hoe er gezonde vrouwen waren om het werk te doen. „Vraag hun, of ze tevreden zijn in deze woningen,” verzocht de Engelsman, terwijl hij op de kraal wees, waarin de witte hutten gemoedelijk droomden in de hete zon.

Glimlachend voldeed de ander aan het verzoek en de vergadering knikte met breed-lachende gezichten.

„Ze zijn zeer tevreden,” vertaalde hij.

De Engelsman knikte ja-ja, net zoals hij al dacht dat ze zouden zeggen. Maar zijn argwanende ogen ontmoetten uitsluitend nog na-knikkende hoofden.

„Zouden ze niet liever in de steden wonen?”

Opgewonden schudde de vergadering nee en de hoofdkapitein Moeketsi gesticuleerde, dat het hier goed was, beter dan in de stad. Hier was vlees en zon en ruimte om te wonen.

„Ja-ja, maar de jeugd, wil die niet wat anders? Als ze in de stad gewerkt hebben, willen ze dan niet net zulke huizen als de blanken, en een auto, en reizen . . .?”

Hierop stond de oude kapitein op en zijn ringbaardje trilde, toen hij begon te spreken. Hij keerde zich afwisselend tot de zendeling, Moeketsi en de Engelse gast. Hij schudde zijn vuist tegen de hemel en breidde zijn armen uit naar de kraal, die in zijn witte properheid lag te zingen van de mogelijkheden, die er in dit vrije zoeloeland zouden kunnen zijn.

„Laten de blanken onze kinderen hier laten,” bezwoer de oude man. „Ik weet niet, wie ons allemaal wijs wil maken,

dat de blanken het beter hebben dan wij, maar ze vermoorden elkaar met hun vliegmachines en geweren en tevreden zijn ze niet, zoals wij. Onze kinderen horen hier, wij zijn hier geboren en we zijn geen blanken!”

John stak zijn hand in zijn zak en nam een sigaret. Daarbij wendde hij zijn hoofd om naar de drie jongens, die weggedoken zaten tussen het groen, maar met gespitse oren naar de woorden van de oude Opgang der zon luisterden; John knipoogde.

„Ja-ja,” knikte de Engelsman, en misschien vond hij wel, dat de vergadering goed georganiseerd was. Maar in het hart van Mashoba groeide een wild en niet te onderdrukken verlangen om te zien en te ervaren wat de blanken hadden en deden om hun leven te leven, opdat hij onverschillig en wijs een sigaret zou kunnen opsteken na de bewogen woorden van een oude man.

Zijn arm beefde en met halfgesloten ogen bedacht hij, dat hij van hier uit een assegaai zou willen werpen, recht door het hart van de blanken, omdat ze de zwarte mensen als bavianen kwamen bezichtigen en omdat hij desondanks die twee mensen schuw vereerde; ze waren méér dan hij, en daarom móest hij hen haten.

De Engelsman keek wat troosteloos voor zich uit. Soms dwaalden zijn ogen over de vergaderde Zoeloes en hij nam hen wantrouwig waar, maar een antwoord op zijn twijfel vond hij niet, omdat die twijfel goed paste bij alles wat hij gezegd had over het rassenvraagstuk en het apartheidsbekleid. Misschien vond hij, dat de Zoeloes expres dom gehouden werden in dit verre achterland.

„Wilt u nog iets vragen?” vroeg de zendeling.

„Dank u,” antwoordde de gast.

„Mogen de mensen u iets vragen?”

Verrast keek de Engelse bezoeker op. Misschien zou het probleem zich zó oplossen en zou in hùn vragen het antwoord opgesloten liggen, dat hij wenste. Hij knikte.

Kapitein Moeketsi stelde de eerste vraag.

„Hoe vindt u ons land?”

„Het is een prachtig land,” antwoordde de gast.

De vergaderde Zoeloes keken elkaar aan en knikten als opgetogen kinderen, die hun speelgoed laten bewonderen.

De oude man, die Opgang der zon genoemd was door zijn ouders, sprong recht op zijn dunne benen en vroeg met een stem, die geladen was van spanning: „Bent u in Dingaanstad geweest?”

De zendeling vertolkte de vraag en toen de gast antwoordde: „Ja, het was bijzonder interessant!” bracht hij dat antwoord in lange, plechtige volzinnen over aan de vergadering, zodat de mannen verrukt van hem naar de gast keken en daarna met glanzende ogen naar elkaar. De oude glorie van de grote Zoeloekoning straalde af op hun zwarte gezichten, want alleen zijn macht was hun bekend, zijn grote wreedheid herinnerden ze zich niet.

„Ik heb hem verteld waar zijn soldaten exerceerden en hoe de vrouwen water droegen vanachter de bergen, om het bad te vullen,” vertelde de zendeling.

„Heeft u verteld, hóeveel zwarte soldaten koning Dingaan had?” drong de oude man aan.

„Ik heb verteld van de duizenden en tienduizenden soldaten,” bevestigde de zendeling.

Toen keek de oude man de kring rond en hij was voldaan. Hij zette zich neer op zijn plaats en keek zwijgend en glimlachend voor zich uit.

„Heeft nog iemand iets te vragen?”

Het bleef stil.

„De blanke man gaat terug naar zijn land over de grote zee...” drong de zendeling aan.

Toen stond de jonge kapitein op, die zich John liet noemen. Hij zette zich in postuur, met zijn sigaret nog bungelend in zijn mond, maar zijn smalle, zwarte handen tot gesticulatie gereed.

„Ik ken veel van uw mensen,” zei hij in gebroken Engels, „ik heb veel van hen geleerd.”

De Engelse gast veerde recht uit zijn wat verveelde, teleurgestelde houding. De verwachting en belangstelling keerden terug in zijn ogen.

„Ben je in Engeland geweest?” vroeg hij.

„No sir, maar ik heb aan boord van een Engels schip gewerkt en ik wil wat vragen.”

De Zoeloes hadden zich nu allemaal naar hun stamgenoot omgewend en ze keken met hun verbaasde ogen naar hem op. Iets van zijn belangrijkheid — hij kon immers spreken met de blanken in hun eigen taal — straalde af op de vergadering.

„Wat wou je vragen?”

„Ik zou graag willen, dat u de kapitein van dat schip de groeten deed.”

„Welk schip?”

„I don't know, sir, maar het was een schip uit Engeland.”

„Hoe heette de kapitein?”

„Ik weet het niet, meneer, maar hij was kapitein op dat schip uit Engeland.”

„Oh... yes... I see,” antwoordde de gast langzaam en zijn

ogen zochten die van zijn begeleider, waarin nu spotlichtjes twinkelden.

„Zult u hem de groeten doen?”

„Natuurlijk,” beloofde de blanke. „Hoe is jouw naam?”

„Ik zal het opschrijven,” bood de jonge Zoeloe aan.

Vol gespannen aandacht keken de anderen toe. Er waren er meer, die konden schrijven, maar schrijven en Engels spreken was een grote macht.

De blanken, die waren opgestaan om het notitieboekje van de gast aan John te brengen, namen nu afscheid.

„Het moet toch mogelijk zijn, om deze mensen op een hoger beschavingspeil te brengen?!” merkte de Engelsman ontevreden op.

„Misschien blijven de blanken hun altijd een eindje vóór en daardoor zal het steeds mogelijk blijven om dat te zeggen,” filosofeerde de zendeling. „Ze zijn nu eenmaal anders dan wij en ze hebben andere wensen . . .”

Er was veel gebeurd op deze dag; er zou nog meer gebeuren.

## HOOFDSTUK 2

Zelfs de hoofdkapitein Moeketsi was onder de indruk van alles wat John met de Engelsman had besproken, al had hij er ook geen woord van verstaan. Hij begon een twistgesprek met de oude Opgang der zon over het nut van het verblijf tussen de blanken.

„John kan voor ons met de blanken spreken,” zei hij.

„Hij zal nog wel andere dingen óók van de blanken geleerd hebben . . .” merkte de oude dubbelzinnig op.

„Des te beter,” antwoordde Moeketsi en hij wendde zich tot de anderen, om hen uit te nodigen, bij hem te eten.

Zelfvoldaan slenterde John met de zoons van kapitein Moeketsi naar de kraal. Ntaba vereerde de jonge kapitein zichtbaar, maar Mashoba ergerde zich. Hij stootte zijn broer Sibonga aan en liet zijn ogen spottend rollen. Daarna keek hij vóór zich en zette zijn onverschillige gezicht. Het deed hem goed om zó te kijken en zo'n gezicht te trekken; net of het je allemaal minder kon schelen wat er om je heen gebeurde.

„Je zou vertellen . . .” herinnerde Ntaba zich en hij keek John aan.

John maakte een gebaar, alsof niemand hem ooit aan een belofte behoefde te herinneren.

„Straks!” beloofde hij. „We zullen wel ergens een plekje vinden.”



Hij bleef plotseling staan aan de ingang van de kraal. Zijn handen legde hij op de schouders van de beide jongens, die naast hem liepen en hij bootste de Engelsman na: „Zijn de bavianen tevreden in deze huizen?”

Hij trok er een strak gezicht bij, maar zijn ogen rolden door zijn hoofd, zodat de jongens proestten van de lach, behalve Mashoba. Het lag hem op de tong om te vragen of de bavianen ook tevreden waren met hun gele schoenen, maar hij zweeg en zocht met zijn ogen langs de hutten en tussen de struiken of Lantete niet naar hem stond uit te kijken. Toen hij haar zag, werden zijn ogen wijd van verrassing: ze had zich mooi gemaakt met haar kralen versiersels rond haar hals en om haar hoofd. Ze droeg haar rokje van lange draden en op dat rokje brede banden met in kralen geborduurde motieven, als sierlijke schaamgordels. Met een paar andere meisjes van de stam stond ze naast de hut, waarin de jonge meisjes wonen, uitdagend en verlegen tegelijk, zoals meisjes dat kunnen.

Mashoba wenste en vreesde tegelijk, dat John zijn meisje zo zou zien en erkennen, dat het voor Zoeloevrouwen en Zoeloe mannen niet nodig is om zich als bavianen aan te stellen in westerse kleren, die bij de blanken horen. Wat was dat, dat de blanke vrouwen geleerd werd, zich te schamen voor hun lichaam? Zijn meisje mocht gezien worden door iedereen, zoals ze daar stond met haar versierselen en haar stevige, jonge borsten.

„Tsjj . . .!” siste John bewonderend. „Dat is wat moois!”

Hij bekeek de meisjes zó opvallend, dat ze zich giechelend terugtrokken in de hut.

„De middelste was een lief kind,” prees John en Ntaba begon kwajongensachtig te lachen. Mashoba gaf hem een

schop tegen zijn schenen. Ntaba floot schrill van de pijn. „Het is Mashoba's meisje,” verklaarde Sibonga, toen John verwonderd naar de kleine ruzie keek.

„Ai,” grinnikte de jonge man. „Kan meneer er niet tegen, dat er nog anderen zijn, die haar mooi vinden? In Johannesburg vinden soms wel tien mannen dezelfde vrouw mooi.”

„Je liegt!” viel Mashoba uit.

Even keek John verwonderd, toen barstte hij in lachen uit en sloeg de jongens beurtelings op hun blote, zwarte schouders, terwijl hij op één been ronddansde van pret.

„Je liegt!” gilde hij. „Je liegt, zegt-ie!”

De meisjes verschenen weer in de opening van de hut, toen ze het lawaai hoorden. Ze zagen de uitbundige pret van de jonge kapitein en het verbouwereerde gezicht van Mashoba en naderden aarzelend.

„Luister!” riep John spottend tegen de meisjes. „Mashoba is zeker in Johannesburg geweest en in de goudmijnen; hij heeft in de lokasies gewoond en in de compounds; hij heeft geprobeerd om met de meiden in Durban uit te gaan, want hij zegt dat ik lieg, dus hij weet het allemaal beter! ...”

De meisjes begrepen niets van alles wat hij zei, maar ze merkten wel hoe Mashoba verlegen met zijn voet over de aarde wreef en hoe hij een blik vol haat op de vreemdeling wierp en ze giechelden, terwijl ze elkaar aanstootten.

Vanachter de hutten riep een schelle vrouwenstem de namen van de meisjes, en ze holden als uitgelaten kinderen elkaar na, om te helpen bij het klaarmaken van de mieliepap en het roosteren van vlees.

Mashoba wist geen raad meer met zich zelf. Hij haatte

John en de blanken en voelde zich tegelijkertijd tot die beïden aangetrokken als een mug door het licht. Hij zou het liefst zijn assegaai genomen hebben, om zijn schande uit te vechten, maar hij kon niet verklaren, waarin John hem dan beledigd had en daarom nam hij een sigaret aan en zoog begerig de scherpe rook in zijn longen.

„Je moet niet dwaas zijn,” suste John. „Je moet niet zeggen dat iets niet waar is, als je het niet gezien hebt. In Johannesburg kan alles...” — hij keek om zich heen en fluisterde toen achter zijn hand: — „ik ben er zelfs met een blank meisje mee geweest, en als de politie daar achter komt — nou!...”

Mashoba trilde over zijn hele lichaam. Hij voelde zich diep vernederd door die ander en het stond wel vast, dat hij die vernedering niet zou kunnen verdragen, maar dat hij naar Johannesburg en Durban moest gaan, om te zien hoe het daar was en om dan terug te keren en het John nog eens te zeggen dat hij loog, lóóg...!

De andere kapiteins waren inmiddels in de grote hut van Moeketsi verdwenen en bitter vroeg Mashoba: „Moet je niet naar binnen?”

„Bij die ouwe wijven?” vroeg John verachtelijk. „Was het niet mooi genoeg, dat ik gekomen ben om die blanken te begroeten?”

Hij floot zachtjes, alsof hij een mooi plan uitdacht. Zijn rechterhand verdween in zijn zak en liet daar wat pennies en shillings rinkelen, nam ze in zijn hand en liet ze voor de verbaasde ogen van de drie broers dansen en glinsteren op zijn vaal-zwarte handpalm.

„Hebben jullie geld?” vroeg hij uitdagend.

„Oeha!” gilte Ntaba spottend. „Wij zijn niet in Johannes-

burg geweest en wij hebben niet op Engelse schepen gewerkt, hoor!"

„Dat is het juist!" schimpte John. „Jullie blijven in Zoeloland en daarom worden jullie nooit mannen!"

„We hebben ieder twintig geiten," weerlegde Mashoba met een norse stem. „Twintig geiten is meer dan het geld, dat je daar in je hand hebt."

John grinnikte vermaakt.

„Goed," besloot hij. „Jullie zetten om beurten een geit in en ik... wel, ik moet eerst die geiten zien; misschien zijn ze wel zo mager, dat ze niet meer dan sixpence waard zijn..."

„Onze geiten zijn samen meer waard dan een os," schepte Ntaba op, en Sibonga vulde aan: „Wanneer we wilden, zouden we een vrouw kunnen kopen, zonder dat onze vader iets voor ons betaalde."

„Niet zo een als Mashoba wil hebben dan toch zeker," plaagde John.

Ze slenterden de kraal uit, op zoek naar de kudde geiten, die door kleine jongetjes werd gehoed. Ieder droeg een stok, om zich te verdedigen tegen de zwarte mamba, de gevaarlijke zwarte slang, of alleen maar om zich dapper te voelen met dat wapen in de hand.

Mashoba liep achter de andere drie. Hij ergerde zich en soms gleed zijn hand liefkozend langs het gladde hout van de knopkierie en hij nam de stok bij het uiteinde beet, zodat hij het gewicht van de ronde knop aan het andere einde goed voelen kon. Ah, hoe graag zou hij vechten met die leugenaar en opschepper. Maar hoe graag ook zou hij méér willen horen van het leven in die grote steden, ver, ver hier vandaan.

De kudde jonge geiten dartelde over de wijde vlakte. Hun tere stemmetjes mekkerden plezierig en soms stond er hier en daar één overmoedig op zijn achterpoten om jonge blaadjes van de doornstruiken te knabbelen. Wanneer dat gelukt was, kwam het diertje met een dwaze bokkesprong op zijn vier poten terecht en danste terug naar de kudde.

„Nou?” vroeg Ntaba, en zijn grote jongensogen keken hunkerend op naar John, alsof lof uit diens mond het meest begeerlijke was, wat een mens zich denken kon.

„Mmm,” knikte de jonge man goedkeurend. „Een geit tegen een shilling.”

Ze zetten zich neer in de schaduw van een struik en dubbelden. Mashoba speelde eerst en won een shilling. Daarna speelde Sibonga en verloor. Hij snoof verachtelijk, want het kon hem niks schelen, hij had nog negentien geiten over.

„En straks win je misschien,” troostte John.

Ntaba verloor ook een geitje. Toen was de beurt weer aan Mashoba. Hij won zijn tweede shilling.

„Mashoba heeft geluk,” zei Sibonga jaloers.

Met grote, brandende ogen keek Mashoba toe, hoe zijn beide broers hun tweede geit verspeelden. Het was een wonderlijke belevenis, om zo grof te spelen. Voorheen speelden ze nooit om meer dan om gepofte maïs, die ze zorgvuldig aftelden. Verloor je, dan had je altijd de troostende zekerheid, dat er nog maïs genoeg was in de wereld. De beide jongere broers speelden koppig door, ook toen ze ieder zes geiten verspeeld hadden en Mashoba kon rammen met zes gewonnen shillings.

„Mashoba heeft wèl geluk!” zuchtte Ntaba triest.

Schelle meisjesstemmen riepen, dat ze moesten komen om

te eten. Ze schrokken ervan en Sibonga zei gelaten: „Dan hebben we lelijk verloren!” Zijn blik gleed over de kudde geiten, die over het veld dartelde. De drijvertjes begonnen te schreeuwen en te jagen, want de zon daalde: het werd tijd om naar huis te gaan.

„Geen nood,” troostte John. „We gaan straks nog een poosje verder, de nacht is nog lang . . .”

Ze keken elkaar aan, de jongens, en ze grinnikten verlegen bij de gedachte aan dit avontuur.

„Misschien kunnen we ergens wat bier te pakken krijgen,” opperde John luchtig. „Ik heb dorst.”

De meisjes, met hun kleurige kralenversiering op hun dofzwarte huid, bedienden de gasten. John had zich tussen de kring mannen geschoven, maar de jongens zaten achteraf. De mannen dronken het koppige kafferbier en aten met hun vingers de warme mieliebrei, terwijl ze in hun linkerhand de geroosterde stukken rundvlees hielden, waarvan ze van tijd tot tijd haptten.

John veegde zijn handen af aan zijn blauwe broek en diepte toen uit zijn broekzak een lepel op. De andere gasten vergaten te eten en keken toe hoe de jongeman zijn lepel in de mieliepot stak en at zoals de blanken eten. De oude Zonsopgang beet grommend in het stuk vlees en scheurde er een stuk af, zoals een kwade hond doet.

Maar de andere mannen verborgen hun bewondering voor het mooie stuk eetgerei niet. Moeketsi stak vragend zijn hand uit en zonder aarzeling legde John zijn lepel daarin. Met een trotse lach keek de hoofdkapitein de kring van toekijkende mannen rond en stak de lepel in de brei. De lepel was wat te vol: er viel een klont pap op de lemen

vloer. Een magere hand schoot toe en likte hem op. In de gespannen stilte waren de tanden, die op het metaal van de lepel beten, hoorbaar. Toen de lepel leeg was, ging er een zucht van verlichting door de rij. Niemand at meer, behalve de man die de lepel had. Hij gaf de lepel door aan zijn buurman, totdat het de beurt was van Zonsopgang. Die gaf hem door, zonder er gebruik van te maken. Mashoba bewonderde en verachtte hem tegelijk. Hij bewonderde hem, omdat de oude Zoeloe weigerde de gewoonten van de blanken over te nemen; hij verachtte hem, omdat hij zich zelf daarmee onder de blanken stelde, die meer beschaving hadden dan de Zoeloes. Mashoba werd haast wee van de vele gedachten, die in zijn hoofd rondwaalden zonder reden en zonder doel. Voor 't eerst op deze wonderlijke dag was hij dankbaar, dat hij niet bij de volwassen mannen behoorde: hij behoefde geen beslissing te nemen over het al dan niet gebruiken van de lepel. Hij kauwde traag op een stukje zeen uit het droge vlees en zijn hand bleef automatisch de beweging naar de kleine aardn pot maken, die tussen de benen van Ntaba stond, zodat ze er alle drie bij konden.

In de deuropening hurkten de meisjes en ze keken toe, hoe de mannen aten. Mashoba hield alle partijen tegelijk in het oog. Daardoor ontging het hem niet, dat John ook herhaaldelijk op de meisjes lette en dan grijnsde. Wanneer ze dat merkte, keek Lantete op zij naar Mashoba en dan verlegen naar de grond, met een zweem van een glimlach om haar lippen. Mashoba kreeg het er warm van en toen Ntaba mieliëpap op zijn been liet vallen, gaf hij hem een stomp in zijn zij.

Die avond, terwijl de oudere mannen bleven praten in de

kapiteinshut, zetten de vier jongens hun dobbelspel voort. De kansen bleven gelijk aan die van de voorbije middag: Mashoba won, terwijl zijn broers de ene geit na de andere verloren en ten slotte met grote angstogen hun bezit begonnen af te tellen, in plaats van hun verlies op te tellen. Eén keer won Sibonga een geitje terug, juist toen hij al half en half besloten had om niet meer mee te doen. Dat gaf hem de moed om door te spelen tot ook zijn laatste geit verspeeld was en hij en Ntaba niet meer mee mochten doen. Toen gingen Mashoba en John tegenover elkaar zitten als twee kemphanen, die het nu samen verder zullen uitvechten.

*Ze zaten in de gezinshut van de kapitein Moeketsi. In het midden brandde een vuurtje op de haardplaats, want de avonden en nachten waren koud. Aan de ene kant van het vuur zaten de vrouwen en de kleine kinderen, aan de andere kant de jonge mannen, die speelden en een paar oudere mannen, die toekeken en de spelers aanmoedigden. De kapiteinsvrouw — Mashoba's moeder — wiegde haar bovenlijf heen en weer, om het kleine kind dat aan haar borst lag, in slaap te wiegen. Twee andere kinderen leunden slaperig tegen haar aan, terwijl hun zwarte ogen in het vuur staarden. De rook dreef prikkelend rond in de kleine ruimte, tot ze een uitweg vond door de lage deuropening of misschien gedeeltelijk wegtochtte door het dunne strooien dak.*

Terwijl hij speelde, had John met schijnbare onverschilligheid verteld van zijn belevenissen in de goudmijnen. Hij vertelde van schepen, die groter waren dan het hele kafferdorp en waar in één keer wel een kudde ossen werd ingeladen, om onderweg geslacht en opgegeten te worden.



Nu het spel verder ging tussen hem en Mashoba, zweeg hij. Hij dronk zijn kroes kafferbier leeg en keek zijn tegenstander onderzoekend aan. Ntaba en Sibonga keken met lege ogen toe. Mashoba's hand tastte langs de donkere vloer achter hem, waar hij — onverklaarbare voorzorg — zijn assegaai had neergelegd, met de scherp-geslepen punt tussen zijn voeten, waarop hij — hurkend — zat.

De spanning in de benauwde ruimte nam toe. Een hond snuffelde aan de ingang van de hut en stooft jankend weg, toen de vrouw een blok hout naar zijn kop gooide.

John boog zich voorover, zodat hun gezichten dicht bij elkaar waren. Zijn ogen boorden diep in die van zijn tegenpartij.

„Je hebt nu geld,” zei hij, „genoeg geld om een os te kopen en misschien wel twee...”

Mashoba antwoordde niet. Hij slikte alleen het speeksel weg, dat om zijn tanden kwam. Twee ossen, dat was voldoende om de vader van Lantete de bruidsschat te betalen. De rest zou later kunnen volgen, wanneer ze eenmaal getrouwd waren... Hij beseftte, dat hij nu niet meer moest spelen, maar hij had evenveel bier gedronken als John en het zou een heerlijke wraak zijn, om die ander niet alleen alle geld af te winnen, maar bovendien de geiten, die zijn broers verloren hadden.

„Het is bijna nacht,” ging John verder. „Laten we de inzet verhogen, dan is het spel eerder uit.”

Mashoba zag dat er zweetdruppels op het gezicht tegenover hem stonden, en hij zag de adamsappel dansen boven het witte boordje van het overhemd.

„Goed,” antwoordde hij, als gevangen onder de ban van die ogen.

De toekijkende mannen mompelden goed- of afkeurende woorden, het was niet uit te maken. Maar ze schoven dichter toe, om het spel beter te kunnen volgen.

„Ik zet alle geiten in, die ik gewonnen heb en jij al het geld,” bood John aan.

Er kwam plotseling leven in de uitgebluste ogen van de beide broers. Ze keken van John naar Mashoba en weer terug en daarna grijnsden ze tegen elkaar, maar ze zwegen. De vrouw rakelde het vuur op, zodat er vonken opsptten en het hout zacht knetterde.

„Goed,” knikte Mashoba en hij kneep in zijn dij, om te ervaren of hij soms sliep.

De beide broers knikten naar elkaar en hun ogen lachten triomferend. Mashoba zou wéér winnen en dan zouden de geiten en het geld allemaal van hen zijn — tsjj...

John gooide en Mashoba boog diep voorover om de uitkomst te zien. Toen kwam hij met een ruk overeind, want voor het eerst op deze wonderlijke dag had hij verloren.

De ander grijnsde breed en haalde toen zijn schouders op. „Ik geef je nog een kans,” zei hij royaal. „Jouw twintig geiten tegen mijn geiten en twintig shilling.”

De mannen klakten verbaasd met hun tong. Er waren méér mannen de hut binnengeschoven om toe te kijken bij het spel. Wie zal zeggen hoe het bericht van de hoge inzetten de kraal rondging? Misschien heeft één van de jongere broertjes het verteld — de hut raakt overbevolkt.

„Goed,” antwoordt Mashoba toonloos. Hij veracht zich zelf, omdat hij een gunst aanvaardt van die ander, die ander, die hij haat. In zijn warrige gedachten wint deze éne aan zekerheid: mijn assegaai ligt achter me! ...

„Wil jij gooien?” vraagt John achteloos.

Mashoba wenkt af. De ander heeft steeds gegoooid, en meestal heeft Mashoba daarbij gewonnen.

De drie broers buigen diep over het halfduistere stukje vloer, waarop het spel zich afspeelt. Slechts wat grillig beweeg van vlammen geeft een beetje gelig licht.

Als John gegoooid heeft, komt Mashoba diep ademend over-eind: hij heeft ook dit keer verloren. Maar Ntaba en Sibonga kijken elkaar met verschrikte ogen aan, en Ntaba laat zich ontsteld het woord ontvallen, waarmee ze elkaar uitscholden, wanneer ze als kinderen dobbelden om gepofte maïs.

„Je trapt in de mest,” roept Ntaba.

John kijkt om zich heen. Hij kent dat woord niet in dit verband en vraagt argeloos:

„Is er iets?”

Maar Mashoba heeft begrepen, hoewel hij niets gezien heeft. Hij kijkt duister voor zich en hij ziet in zijn gedachten een assegaai, die glinsterend door de lucht schiet, om ten slotte trillend te blijven steken in het kronkelend lichaam van een slang, die nu aan de boom gespietst zit.

„Je laatste kans,” stelt John voor, en hij gaat verzitten op de harde vloer. „Alle geiten en dertig shilling...”

Het is ademloos stil in de hut. Alleen de zuiggeluidjes van het kind, dat in zijn slaap nog drinkt aan de borst van zijn moeder, zijn te horen.

John buigt zich verder voorover, zodat zijn voorstel gefluisterd wordt, onhoorbaar voor de anderen: „... als je verliest, is je meisje vannacht voor mij...”

Het wordt rood en troebel voor Mashoba's ogen. De slang, die aan de boom gespietst zit, heeft een menselijk gezicht: het is John.

„Goed!” antwoordt hij schor en tegen zijn broers zegt hij:

„Zeg me, wanneer ik in de mest trap!”

Hij wacht niet eens af tot de ander geworpen heeft, maar staat op en houdt de assegaai achter zich. Er is beweging in de hut, de mannen voorzien gevaar.

„Je trapt in de...” roept Ntaba en Sibonga heeft zich op hun vijand geworpen, om diens gesloten vuist open te breken en het bedrog te openbaren. De vrouw gilt en de mannen dringen naar de uitgang. Een kleine jongen begint te huilen, met gierende, half-gehoeste uithalen.

„De blanken hebben je nog niet geleerd, hoe je je moet verdedigen tegen een assegaai!” schreeuwt Mashoba en hij heft zijn wapen op, om toe te stoten als de kans daar is.

Jammer dat Sibonga met die hond vecht.

Plotseling geeft Sibonga een gil en rolt zich van zijn tegenstander af, terwijl hij daarna krijsend blijft rondtollen in de hut, zijn hand tegen zijn borst gedrukt.

Met alle haat die in hem is, ziet Mashoba zijn vijand aan.

In één keer zal hij de gehate wereld van de blanken en van de zwarten, die in zijn hart om de voorrang vechten, aan zijn assegaai rijgen. Dwars door het witte overhemd van de beschaving en het zwarte vel van de Zoeloe naar het bedorven hart van die beiden.

John ziet nu pas de werkelijkheid van het gevaar bij het opflakkerend licht van de vlammen. Hij gilt en trekt zijn benen op om de dodelijke stoot nog te ontgaan. Maar Mashoba steekt toe, blind van haat en woede. John krijst en rochelt en wentelt zich op zijn zij.

„Zo,” zegt Mashoba, en hij voelt zich oneindig opgelucht. Zijn broers trekken hem naar buiten, waar de koelte van de nacht hem dadelijk ontnecht.

„Ik zal de politie waarschuwen,” belooft Ntaba. „Je moet weggaan, anders zullen ze je vangen, zoals ze de vader van Lantete gevangen hebben, nadat hij Ngidane had doodgeslagen.”

Mashoba zucht diep. „Goed,” zegt hij. „Ik zal gaan; zeg tegen onze vader, dat ik terugkom.”

Sibonga drukt hem iets in de hand. „Hier,” zegt hij. „Je had ze eerlijk gewonnen.”

Het zijn de shillings, die hij tijdens de worsteling uit de zak van die ander heeft gerold, voordat John beet...

Dan lachen ze alle drie. Mashoba neemt één geldstuk en geeft het aan Sibonga terug.

„Geef dit aan Lantete,” zegt hij. „Het is het begin van de bruidsschat; ze moet op me wachten...”

### HOOFDSTUK 3

Johannesburg, 12 december.

Lieve Ans,

Nu je echtscheiding erdoor is, zal je gelegenheid hebben om ook eens aan je toekomst te denken. Je hebt een nare tijd achter de rug, maar voor je zelf en de kinderen is het nodig om nu te vergeten. Toen ik daar gisteren met Henk over sprak, zei hij: „Laat Ans maar hierheen komen met de kinderen; hier is niets wat haar aan die beroerdigheid herinnert en de kinderen hebben hier de ruimte.”

Vanmorgen heb ik eens geïnformeerd en als wij garant staan voor jullie, zijn er geen moeilijkheden. Ik weet zeker dat Machteld zó aan de slag kan in een ziekenhuis — alleen geldt haar opleiding in Holland hier niet, maar dat is wel weer in te halen. Voor Gerda vinden we wel ergens een kantoor — er zijn hier óók Nederlandse vestigingen, waar ze dan eerst haar Engelse conversatie wat kan ophalen. Nou, en de andere drie gaan naar school, dat is al heel eenvoudig. Die jonge kinderen zijn hier zó gewend.

Je moet niet over de woongelegenheid tobben: voorlopig kunnen jullie bij ons intrekken, totdat er ergens een woning te huur komt. Het is hier geen vetpot met de huizen en de huren zijn veel hoger dan bij jullie, maar met een beetje geluk vinden we wel wat. Henk heeft veel relaties.

Schrijf je gauw terug? Het lijkt me enig om jullie hier te hebben!

Veel liefs,

Marie.

P.S. Vergeet alles en kòm, je bent nog jong genoeg om iets van het leven te mogen verwachten.

„Zie je nu wel, mams!” riep Machteld spontaan, toen haar moeder de brief dichtvouwde. „Laten we maar gauw gaan!”

Mevrouw Wiersma zuchtte en een verdrietige glimlach speelde om haar vermoeide mond. Zonder direct antwoord te geven, keek ze de kamer rond. P.S. Vergeet alles en kom... Ja-ja. Alles weg, waar je ruim twintig jaar van gehouden en tussen geleefd hebt, breken met het verleden van verwende vrouw en met de duizend zorgen om je vijf kinderen naar een ver vreemd land trekken...! Marie nam dat zo luchtig, véél tè..., zoals ze altijd geweest was. „Grut mams, doe die rimpels weg en lach eens!” drong Machteld aan. Maar Gerda, zoveel ernstiger dan haar twee jaar oudere zuster, vermaande: „Laat mams nu toch eens met rust! Jij altijd met je opgewonden ideeën; zie je dan niet dat mams veel liever hier blijft?”

Machteld lijkt op haar vader, piekerde de moeder, zoals Gerda op mij lijkt. Als ze alle twee zo waren als Gerda, zou ik eerder durven; met zo één als Machteld kun je van alles beleven.

„Gerda!” betoogde Machteld op het autoritaire toontje van oudste dochter. „Bemoei jij je nu eens één keer niet

met de zaak! Je hebt gehoord wat tante Marie schreef en ik vind ook, dat mams alles vergeten moet."

„En Jan dan?" snoefde Gerda.

Even was het stil. Machtelds ogen knipperden. Toen viel ze kattig uit: „Jan? . . . Wil je dat misschien aan mij overlaten? En bovendien, je begrijpt wel, dat ik niet over trouwen pieker gewoonweg, na alles. . ."

„Kom-kom, Machteld, niet zo overdrijven!" suste mevrouw Wiersma.

„Overdrijven?" riep Machteld opgewonden. „Noem je dat overdreven, mams, wanneer ik zeg dat ik nooit trouwen wil, nooit en nooit en nooit, hoor je!"

De tranen sprongen in haar ogen en opstandig snikte ze: „Ik schrijf Jan meteen af en ik zal hem goed zeggen, dat ik voor ééns en voor al genoeg heb van alle mannen!"

Ze sloeg de deur achter zich dicht en rende de trap op. Boven hoorden ze haar huilen met lange uithalen en de moeder glimlachte tegen Gerda. Jolientje riep vanuit de kinderkamer: „Wat is er met Machteld?"

„Niets bijzonders," riep Gerda terug.

Daarna was het stil. De staande klok in de hal tikte nadrukkelijk en buiten zoefde een auto door de laan. Gerda merkte op dat haar moeder even luisterde, alsof ze verwachtte dat pappa . . . dat h<sup>í</sup>j thuis kwam. Zelfs voor zich zelf wilde Gerda niet meer aan hem denken als aan haar vader, en als ze met Machteld over hem sprak, zeiden ze opzettelijk en nadrukkelijk „h<sup>í</sup>j", „h<sup>è</sup>m", „z<sup>í</sup>jn". Maar — anders dan haar zuster — nam ze het andere mannen en jongens niet kwalijk, dat h<sup>í</sup>j zo geweest was.

„Wat vind jij, Gerda?" vroeg mams.



Het meisje keek op. Haar vingers hadden gedachteloos het smyrnapatroon van het tafelkleed nagetrokken.

„Weet je, mams, ik geloof dat ik doodsbenauwd zou zijn voor al die kaffers. Als ik dááaraan denk – je weet wel, tante Marie schreef over die zwarte kerels en ze sloot ook telkens kranteknipsels bij over aanrandingen en moord op blanke meisjes en vrouwen...”

Ze huiverde, maar toen haar moeder zuchtte en de brief begon op te vouwen, had ze spijt van die woorden. Belachelijk om je zo aan te stellen! bespote ze zich zelf. Om precies dezelfde reden zou je ook nooit in een vliegtuig moeten gaan zitten, of in een auto. Als je pech hebt, kan je altijd en overal wel iets overkomen. Ze trok de lijn door en besefte, dat ze uiteindelijk precies zo redeneerde als Machteld: om één man àlle mannen haten; om een paar kranteberichten bang worden voor àlle kaffers.

„Ik zwam natuurlijk maar wat, hoor mams,” zei ze hartelijk en ze legde haar hand op die van haar moeder. „Mag ik de brief nog eens lezen?”

Ze las en ze besefte, dat haar moeder nu van háár de oplossing verwachtte, alsof zij een orakel was. En dan te weten dat ze het tòch benauwd kreeg, zo dikwijls ze aan negers dacht, die gewoon naast haar liepen in de straat.

„Misschien heeft tante Marie wel gelijk...” zei ze aarzelend, en ze gaf de opgevouwen brief aan haar moeder terug. „Ze schrijft in ieder geval heel hartelijk.”

„Tante Marie is hartelijk en oom Henk ook.”

„Als je een paar maanden in hetzelfde huis moet wonen...” dacht Gerda hardop.

„O, tante Marie houdt wel van drukte.”

Mams lachte. Haar ogen droomden ver weg, alsof ze zich al met haar gezin in dat verre land zag in het huis van haar luchthartige tweelingzuster.

„Maar Piet . . .” wierp Gerda tegen. „Piet is tegenwoordig juist zo'n blaag en hij ruziet zo met Jolien.”

„Des te beter dat oom Henk een beetje toezicht op hem houdt,” bedacht mevrouw Wiersma.

Daar heb je het nu weer, puzzelde Gerda. Mams verwacht het tóch steeds van een man, die leiding geeft en de touwtjes in handen houdt. Sinds hij er niet meer was, leek ze veel minder zeker van zich zelf, terwijl juist het tegendeel zo broodnodig was.

„Mams,” zei ze plotseling met een rustige stem, „laten we nu eens rustig praten. Die angst van mij voor de kaffers is natuurlijk dwaasheid, dat weet ik best. Tante Marie heeft me bang gemaakt met al haar gekke kranteknipsels en ik ben nog gekker geweest, om ze allemaal te lezen. En wat betekenen die paar berichten eigenlijk op een land, waar acht miljoen zwarten en een paar miljoen blanken wonen? Wij gaan toch ook niet naar bed met de kriebels in ons hart, omdat er vorige week twee straten verder is ingebroken?”

De deur ging zachtjes open; Machteld kwam binnen en leunde verdrietig tegen de deurpost. De anderen deden, alsof ze haar niet opmerkten.

„Natuurlijk . . .” erkende mevrouw zacht. Ze steunde haar hoofd op haar vingertoppen en luisterde aandachtig naar het betoog van haar dochter. Trots dacht ze: zie je, Gerda lijkt sprekend op mij, zoals ik vroeger was. Door alles met Wim ben ik de kluts kwijtgeraakt.

„En tante Marie heeft natuurlijk óók gelijk, dat Machteld daar direct in een ziekenhuis terecht kan.”

„Ik wil alleen in een ziekenhuis voor niet-blanken,” wierp Machteld daartussen. „Als wij als Nederlanders in Zuid-Afrika komen, moeten we goed laten zien, dat wij geen onderscheid maken tussen de rassen.”

Gerda keek haar moeder aan en haar wenkbrauw wipte spottend en vragend een beetje omhoog, maar ze ging niet tegen de bewering van haar zuster in.

„Best,” zei ze. „Dus voor Machteld is natuurlijk gauw genoeg werk te vinden in een ziekenhuis voor niet-blanken; misschien zouden we oom Henk kunnen vragen of hij alvast wil informeren of er plaats is en wat ze daar verdienen kan.”

„Waarom vragen we dat niet aan tante Marie?” vroeg Machteld snibbig. „Tante Marie hééft immers al geïnformeerd? Jij altijd met je afhankelijkheid van mannen! . . .”

Ze kwam in een stoeltje zitten, haar rechterbeen onder zich.

Gerda zuchtte eens en sloeg dramatisch haar ogen op naar het plafond.

„Goed, kind,” suste ze. „Het gaat er immers alleen maar om, dat we wéten wat we gaan doen en waar we aan toe zijn! . . . Als je 't goedvindt, zullen we dan aan oom Henk alléén vragen, of hij voor mij een baantje wil zoeken. De puzzel is maar, of wij samen genoeg kunnen verdienen voor een heel gezin.”

„Als één man dat kon, dan . . .”

„Nu moet je redelijk blijven, Machteld: pappa . . .”

„Mams, als je die man nog één keer pappa noemt, loop ik weg!” onderbrak Machteld.

„Maak het je zelf en ons allemaal nu niet zo moeilijk, kindje. Je begrijpt toch wel, dat een man méér kansen heeft in zaken, dan een vrouw?”

„Het heeft niets met ons onderwerp te maken bovendien,” merkte Gerda op. „We kunnen vragen, wat jij en ik daar samen kunnen verdienen en of je daarvan leven kunt in Zuid-Afrika.”

„De eerste tijd zijn we bij tante Marie...” opperde Machteld.

„Goed, maar daarná. We moeten zo gauw mogelijk een eigen huis huren.”

„Jullie vergeten dat we hier alles kunnen verkopen en dat ik ook een eigen inkomen hoop te houden... voor jullie.”

„Ja, dat hóóp je, mams,” merkte Machteld bitter op. „We hebben de laatste jaren al zo véél gehoopt.”

„Mach, doe niet zo náár!” viel Gerda uit. „Je rakelt alles iedere dag weer op! Mams heeft gelijk; we kunnen hier alles verkopen: het huis, de meubelen...”

„Wie betaalt de reis?”

„Die moeten we natuurlijk zelf betalen, maar dan is er heus nog wel het een en ander over,” berekende mevrouw Wiersma.

„Dus we gaan?” vroeg Machteld.

„We moeten éérst informeren,” remde Gerda af, „vindt u niet, mams?”

Mevrouw antwoordde niet. Ze herlas de brief van haar zuster en prentte zich dat zinnetje goed in het geheugen: P.S. Vergeet alles en kòm, je bent nog jong genoeg om iets van het leven te mogen verwachten.

„Doen we het, mams?” drong Machteld aan.

„Als jullie het goedvinden, dan . . . dan geloof ik dat we moeten gaan,” antwoordde de moeder, nog diep in gedachten.

„Maar . . .” bedacht Gerda nog.

„Hou jij je mond nu eens een keer,” zei Machteld. „Je doet net of jij het hier te bedisselen hebt! Je hoort toch wat mams zegt? We gáán, úít! En ik breng even die brief op de post. Dag schatten! Jodelohitie!”

Jodelend verliet ze de kamer.

„Morgen heeft ze spijt!” voorspelde Gerda.

„Of later,” gaf mevrouw half toe. „Ze treft het, dat Jan zo'n rustige jongen is en ik geloof beslist, dat hij van haar houdt.”

„Hij is wèg van haar,” verduidelijkte Gerda, „maar zij speelt met hem, zielig . . .”

Wassenaar, 16 december.

Lieve Marie,

Vanmiddag hebben we je brief ontvangen en ik schrijf je direct even terug. De meisjes voelen er veel voor, om naar Zuid-Afrika te komen, vooral omdat het hier de laatste tijd ook voor hen een verdrietige boel was. Machteld en Gerda zijn al volwassen; ze voelen die dingen zo scherp aan en bij alles waren ze toch ook dol op Wim. Maar je hebt gelijk, dat we moeten vergeten wat er gebeurd is en daarom wil ik graag komen. Je kunt het leven nu eenmaal niet overdoen — en als je de kans kreeg, dan weet ik niet of je het anders deed, want er was toch ook veel moois. Weet je wat het ergste is? Je moet je groothouden en je zou zo graag eens bij iemand uithuilen. Weet je nog, dat we allebei

verliefd waren op Wim? Jij bent eigenlijk toen al voor hem gevlucht, want ik kreeg hem. Wat ben je dwaas en machteloos, als je van een man houdt, Marie — ik kan nu nòg om Wim huilen, al is het niet anders. Daarom kòm ik en ik wil zelf ook zo dolgraag vergeten, vergeten, omdat ik zo moe ben van alles.

Gerda is een schat — Machteld ook wel, maar die geeft je zo weinig steun, omdat ze zelf zo onzeker is. Ze heeft dat vlindertype van Wim: van de ene bloem op de andere, al is de bloem ook nòg zo mooi. Je kent dat wel. Moeilijk! Wil je Henk vragen, om zo uitvoerig mogelijk te informeren naar de mogelijkheden voor de meisjes, hun salaris enzo? En reken jij nu eens precies uit, wat we nodig hebben voor een gezin als het onze. Ik heb hier wel een zakenrelatie, die voor de verkoop van het huis kan zorgen; daar zal ik wel een mooie prijs voor krijgen, helemaal gemeubileerd. Heb je wel ruimte, om voorlopig wat spullen op te slaan, die ik niet missen wil? Marie, ik . . . nee, laat ik proberen te vergeten. Bedankt voor alles en ook de hartelijke groeten aan Henk.

Je Ans.

In de hal rinkelde de telefoon. Mevrouw wachtte even, of soms één van de meisjes aan zou nemen. Toen alles stil bleef, stond ze op. Iemand knipte net boven het licht in de benedenhal aan. Een wit gezichtje keek over de trapleuning: Machteld, al gekleed voor de nacht.

„Het is Jan, mams,” fluisterde ze opgewonden. „Je moet zeggen dat ik al naar bed ben.”

„Goed,” beloofde mevrouw.

„Ik heb de brief bij hem thuis in de brievenbus gegooid — dan wist-ie het eerder,” biechtte ze op.

„Goed,” berustte mevrouw. „Hallo?”

„Is Machteld daar, mevrouw?”

„Ze... ze is al naar bed gegaan, Jan.”

„Die brief... weet u dat? Zou ze het menen?” stotterde de jongen overstuur.

„Op 't ogenblik wel, Jan,” antwoordde mevrouw glimlachend, en ze legde de nadruk op het woord „ogenblik”.

Aan de andere kant van de lijn was het even stil; een verbaasde stilte. Toen vroeg hij: „Is het waar, dat u weggaat?”

„Als de plannen doorgaan wel, Jan.”

„Wilt u dan tegen Machteld zeggen, dat één ansicht genoeg is en dat ik dan direct achternakom?...”

„Ja, je moet... goed, ik zal het zeggen. Dag Jan, sterkte jongen en het beste.”

Ze legde de hoorn neer en keek naar boven. Machteld stond er nog, met grote vraagogen.

„Zei hij nog iets?” vroeg ze schor.

Mevrouw bracht de boodschap over. Er sprongen grote tranen in de ogen van het meisje.

„Zie je wel!” riep ze bitter, „hij vindt het zó maar goed, die sufferd! Hij — hij geeft geen steek om mij, hij is net als alle andere mannen, bäh!”

Snikkend rende ze terug naar haar kamer.

Glimlachend fluisterde mevrouw voor zich heen: „P.S. Vergeet alles...”

Ze keerde terug naar de zitkamer en aan haar bureautje voegde ook zij een P.S. toe aan haar brief naar Afrika.

P.S. Ik sluit de laatste foto bij, die we van het gezin lieten maken. Je kunt je haast niet voorstellen, dat dit nog geen jaar geleden is. Vergeten is moeilijk, Marie.

## HOOFDSTUK 4

Konstabel de Villiers zat in 't bad. Hij roste zijn brede rug met een harde borstel en voelde zich kiplekker. Zolang het water niet àl te gek koud werd, kregen ze hem met geen honderd man hier vandaan. Hij droogde zijn handen aan een slip van de badhanddoek en nam een sigaret uit het pakje. Om rechttuit te kunnen liggen, legde hij zijn voeten over de rand, want er zijn geen baden voor konstabels van over de twee meter.

Hij keek dromerig naar de planken zoldering van deze badkamer. De politiepost was een houten barak met een minimum aan luxe. Achter het portaal was een gangetje, waarop aan de linkerkant het bureau en het arrestantenlokaal uitkwamen, rechts de badkamer en een keuken, terwijl aan het einde van de gang een deur toegang gaf tot de woonkamer van het echtpaar Cronjé. Sergeant Cronjé was de postcommandant.

De konstabel luisterde. Boven het suizen van het water in zijn oren meende hij een geluid te horen. Hij hief zijn hoofd op, zodat het water uit zijn oren wegvloeide. Hij had vanavond dienst en tegelijk was hij aangesteld als oppas voor de baby van de Cronjé's.

Het bleef stil; het kon ook moeilijk anders, want voordat hij in het bad dook, had hij zich overtuigd dat de baby sliep. Maar gek, zo lekker rustig als daarnet lag hij nu niet



meer. Er dreef een pluimpje as op het water en hij blies het met wat watergespetter weg. Om de lamp vlogen muggen.

„Is 't nou uit?” mompelde hij, en hij schoot recht overeind, want nu hoorde hij duidelijk iemand aan de deur van de politiepost. Luisterend wachtte hij en meteen daarop waren er voetstappen van blote voeten onder het raampje van de badkamer, gekrabbel van handen en voeten, die steun zochten tegen de houten wand en eindelijk — nog voordat hij zich goed bewust was, wat er ging gebeuren — een stem, die in het Zoeloes vroeg: „Is de baas hier, baas?” Geërgerd keek konstabel de Villiers achterom en omhoog. Voor het raampje waren de vage trekken van een zwart gezicht zichtbaar, met duidelijk het geel-wit van de ogen. De Villiers wenkte met zijn hand. „Weg jij!”

„Ze hebben er één vermoord, baas!”

„Als je niet maakt dat je wegkomt, vermoord ik jou!”

„Ja, baas!”

De tanden kwamen helder-wit zichtbaar in een begrijpende grijns; daarna verdween het gezicht.

„Stupid black fool!” schold de konstabel in zich zelf en hij gaf toe aan de lust om nog eventjes...

„Sufferd!” schold hij opnieuw, maar nu bedoelde hij konstabel Stephan de Villiers zelf. Hij schoot overeind uit het water en brulde: „Hé, boy!”

Er kwam geen antwoord.

„Boy!” brulde hij opnieuw en wachtte gespannen.

Stilte. Slechts krekels die buiten tsjirpten en muggen die rusteloos zoemden om de lamp; héél in de verte een hond. De Villiers gromde. Hij sprong uit het bad en schoot, nat als hij was, in zijn broek. Als de boodschapper verdwenen

was, zou het onmogelijk zijn om de plaats van de misdaad vannacht nog te vinden; met een beetje geluk trof hij hem misschien nog op weg naar huis. Hij schopte met veel lawaai een emmer om en hoorde in de kamer de baby huilen.

„Straks!” beloofde hij verontschuldigend en rukte de deur open. In het arrestantenlokaal stommelde een kaffer naar de ton.

„Boy!” brulde de politiemans in de open deur. Hij huiverde van zijn eigen stem en de koelte, nu hij hier zo nat en naakt uit het bad stond.

„Ik ben hier, baas,” klonk een stem vlak naast hem.

Op een stuk steen naast de deur zat de kafferjongen met verbaasde ogen op te kijken naar de reusachtige gestalte van de konstabel.

„Wacht hier!” gebod de Villiers grimmig en hij sloeg de deur dicht, voordat de jongen deemoedig „ja, baas” had kunnen zeggen. Daarna keerde hij terug naar de badkamer en rukte de ruwe handdoek over zijn rug, trok zijn kleren haastig aan en kamde zijn haar met vijf vingers en een vlakke hand. Zijn pistool bungelde al op zijn heup, toen hij de kleine een stukje fondant in het mondje stopte, waarop het kind — snel stil — smakkend begon te zuigen.

Konstabel de Villiers wist, dat hij indruk maakte met zijn ruim twee meter, zijn hoed met brede rand, zijn herwonnen kalmte en uitdagende pistoolholster.

Van het bureau nam hij een lantaarn en een handjevol boeien mee voor alle zekerheid.

„Mee!” gebod hij de jongen en lenig sprong hij in de kleine vrachtwagen.

Voordat hij startte, stak hij zijn hoofd uit het raampje en vroeg aan de jonge Zoeloe, die achter op de auto zat: „Is hij dood?”

„Ja, baas!”

„Waar?”

De jongen noemde de naam van de kraal, waarin de moord had plaatsgevonden. Toen scheurde de auto weg van het kleine erf en raasde het gehucht in, om dan met gillende remmen en lawaai van claxons te stoppen voor het huis van de dokter, waar het echtpaar Cronjé op bezoek was.

„En?” vroeg politiesergeant Cronjé.

„Moord, zegt hij...” knikte de konstabel.

„Hoe?”

„Assegaai!”

„’t Zal wel wéér niks zijn...” verklaarde de sergeant berustend. „Ik ga mee.”

De carrier raasde over de donkere weg, met links de vlakke en rechts de wildernis. De hoge bloekombomen zoefden voorbij het open portiervenster.

„Damn it!” vloekte de sergeant. En even later: „Heb je nog bij de baby gekeken, voordat je wegging?”

„Ik heb ’m fondant gevoerd,” grinnikte de konstabel.

„Wordt-ie goed zoet van.”

„Ze zal nu wel thuis zijn...” spon de sergeant verder aan zijn gedachten. „Hier moet je rechts.”

Bijna zonder gas te minderen zwenkte de auto tussen de bomen door, de wildernis in. Kakiebossies en doornstruiken schuurden langs de portieren en de wagen stootte van de ene kuil in de andere. De motor gierde in de tweede versnelling.

„Zou hij zitten?” vroeg de sergeant met een hoofdbeweging naar achteren.

„Anders gáát'ie wel zitten,” spotte de Villiers.

„Of hij ligt ergens tussen de kakiebossies, dan kunnen we terug om hem te zoeken,” waarschuwde de sergeant.

Met een schok stond de auto stil.

„Boy?” brulde de konstabel.

„Ja, baas?”

Het zwarte gezicht van de jongen verscheen voor het raampje.

„Zitten!” gebod de konstabel, gasgevend.

„Ja...”

Ze schoten al verder, hotsebotsend door het hoge gras, over een pad, dat geen pad mocht heten, maar dat een denkbeeldig spoor was door de wildernis, slechts aan de Zoeloes en de politie bekend. Het gerammel van de carrosserie maakte een normaal gesprek onmogelijk. Soms schreeuwden ze elkaar een opmerking toe, soms een grap, waarom ze hartelijk lachten.

Na een half uur rijden door zwaar terrein bereikten ze de kraal. De auto zwenkte het smalle, rode pad op, waarlangs de zendeling met zijn gast gekomen was, en draaide, vrijwel zonder vaart te minderen, de kraal binnen. Een hond stond een ogenblik stil in de witte lichtbundels en stooft dan jankend weg tussen de hutten, de staart tussen zijn poten. Toen de motor stokte, hoorden ze het dier nog halfjankend blaffen in het donker. De autolampen beschenen de opening van de hut, waarin de moord moest hebben plaatsgevonden. De grote ervaring van de beide politiemannen wees hun de weg: een jongetje zat gehurkt in de deuropening, huiverend, met een stil gezichtje, waarin de

grote ogen glansden. Hij had een deken om zijn schouders en zat hier als uitkijk.

„Hoza!” riep de konstabel naar hun gids, die als een schaduw wegluchtte tussen de hutten. De jongen luisterde niet. Zijn dunne benen reipten zich nog sneller en als een haas sloeg hij een haak, om aan het gevaar van de stemmen te ontkomen.

Nu naderden van alle kanten donkere schimmen, zwijgende gestalten, gehuld in hun grauwe dekens. Een zenuwachtige vrouwenlach klonk ergens uit de hutten.

„Is hij hier?” riep de sergeant naar binnen.

„Ja, baas,” antwoordde een vrouw.

De konstabel kroop door de lage opening. De scherpe rook stak in zijn ogen en hij moest even knipperen, voordat hij iets kon onderscheiden in het schemerduister.

Naast het vuur lag een jonge Zoeloe, zijn ene been iets opgetrokken. Hij kreunde en rochelde.

„Hij?”

„Ja, baas!”

De vrouw wiegde haar bovenlichaam en suste het kind, dat aan haar borst wakker werd. Een paar kinderen schoven schichtig terug naar de duisterste hoek van de hut. Een elektrische politielantaarn zond zijn witte straal de kinderen na, zodat ze hun gezichtjes verborgen achter hun handen. Daarna richtte het licht zich op de jonge Zoeloe, die op de grond lag te kreunen. Een assegaai, met een bebloede punt, lag naast hem.

„Zo, ben jij vermoord?” vroeg de konstabel laconiek.

„Ja, baas.”

„Wie heeft het gedaan?”

„Weet niet, baas.”

„Ben jij niet van hier dan?”

„Nee, baas.”

„Wat doe je dan hier?”

„Vergadering, baas, van kapiteins, er was bezoek van over de grote zee...”

„Ah, jij bent John Nkomoyahlaba, nietwaar?”

„Weet niet, baas.”

„Sta eens op!”

„Kan niet, baas, ik ben doodgewond aan mijn benen.”

De konstabel bukte zich. Tot de sergeant, die gehurkt zat buiten de hut en naar binnen keek, riep hij: „Vleeswondje aan zijn been, niks bijzonders.”

„Wat is er gebeurd?”

Veelbetekenend schopte de konstabel een achtergebleven kroes naar hem toe. „Hier, ruik maar, dat zal wel kafferbier zijn.”

De ander rook en gromde instemmend. „We zullen hem meenemen, dan kan hij verbonden worden,” besliste hij.

„Misschien herinnert hij zich achteraf namen; het moet nou maar eens afgelopen zijn!”

Twee Zoeloes kropen langs de sergeant naar binnen, om John naar buiten te dragen. De jonge kapitein beefde van angst, misschien ook van koorts. De konstabel legde een noodverband aan, nadat hij een scheut jodium in de wond had gegoten.

„In de auto,” beval hij.

Ze sleepten hun kameraad naar buiten en legden hem in de bak van de carrier. Toen grijsden ze breed en voldaan, terwijl aan alle kanten de anderen om de wagen groepten. De felle koplampen werden gedimd en in het donker ontstond wat geroezemoes van stemmen. De maan hing vol

aan de diepzwarte lucht. Het was koud. Het jongetje, aan de ingang van de hut, rilde en zijn witte tandjes klapperden op elkaar. Maar hij grijnsde met vragende kinderogen, toen de konstabel op hem neerkeek.

„Wie heeft gevochten?” vroeg de sergeant.

Het stemmengemurmur verstomde. In de achterste rij grinnikte iemand.

„Wie heeft gevochten?” herhaalde de konstabel, en hij richtte zijn geweldige gestalte hoog op. Zo moeten de Boeren gestaan hebben rond hun wagenburchten, breed, stoer, zonder angst voor de overmacht.

Een kleine, oude man drong zich naar voren. Hij had een ringbaardje en een oud soldatenhemd hing slobberig om zijn schouders. Zijn mond beefde wat en zijn ogen dreven waterig binnen hun wallen: het was duidelijk, dat hij óók te veel van het koppige kafferbier gedronken had.

Hij spreidde zijn handen uit voor de politiemannen en balde ze daarna naar de lichte maan, die hoog en onschuldig voortdreef door het azuur. Hij schraapte zijn keel en spooog.

„Het is de schuld van de regering,” kraste zijn oude stem. „Ze hebben onze kinderen toegestaan om naar Johannesburg te gaan en naar Durban. Hij daar” — hij wees naar de halfopgerichte gestalte in de auto — „hij daar is drie jaar weg geweest en hij heeft van de blanken geleerd om vals te spelen.”

„Ah!” zei de konstabel en voordat de oude man beseftte wat er aan de hand was, sloten de handboeien om zijn polsen. Het beven van zijn mond werd heviger en de waterige ogen herkregen hun uitdrukking. Het gemurmur, dat toegevoegd was bij zijn woorden, verstomde op slag. De

dichtstbijstaande mannen grijnsden, half uit leedvermaak, half uit onmacht.

„Het is jullie schuld,” krijste de oude man en hij probeerde zich los te rukken, maar vier vuisten grepen hem vast en slingerden hem op de auto.

In zijn angst en onschuld begon hij daar een verward betoog tegen de blanken en tegen zijn stamgenoten, die bij de blanken waren gaan werken en het westers bederf mee terugbrachten naar de kraal. Zijn blote voeten gaven de jonge kapitein, die voor hem lag, een schop tegen het verbonden been en hij spooog woedend over de rand van de auto.

Toen daalde de stok van de konstabel op zijn rug, zodat het kletste. En wéér schreeuwde de oude man, en àndermaal antwoordde de stok.

De oude ogen zochten angstig om hulp. Ze ontdekten de kapitein Moeketsi, die achter en over de verzamelde Zoeloes toekeek met een uitdrukkingloos gezicht. Smekend hief Zonsopgang zijn handen op naar zijn gastheer en zijn stem bedelde om hulp. De stok ketste op zijn rug. Toen boog hij zich voorover en zweeg. Als hij opkeek, grijnsde hij berustend en hij schudde van kou en zenuwen. Hij wendde zich om naar de konstabel, die met een grimmig gezicht naast de auto stond.

„Mogen ze mijn deken halen?” vroeg hij. „Ik heb het koud, baas . . .”

De Villiers wees met zijn stok een jongen aan. „Haal een deken,” gebood hij.

De jongen rende weg en toen hij weerkeerde, hielp een ander de oude man met het omleggen van de deken over



de schuddende schouders. Met zijn handboeien om kon hij zich zelf zo moeilijk helpen.

De auto startte en vloog met loeiende claxon achteruit. De Zoeloes riepen de gewonde en de gearresteerde iets toe, een groet, een bemoediging. De hond stond wéér tussen de hutten aan de ingang van de kraal.

„De volgende keer rijd ik dat mormel dood,” schold de Villiers.

„Ze hebben zitten gokken,” merkte de sergeant op, zonder op de woorden van de konstabel in te gaan. „Hij hier heeft er niks mee te maken.”

Zijn hoofd schokte naar achter, doelend op hun arrestant.

„Nee,” erkende de ander, „hij had zich er niet mee moeten bemoeien. Hij dwingt je om te slaan, voordat ze allemaal beginnen; ze hadden stevig gedronken.”

„Dat is de pest — èn het dobbelen,” antwoordde de sergeant. „Ze maken elkaar aan de gang en als je dat liet begaan, zouden ze elkaar allemaal vermoorden.”

„Tot er een nieuwe koning Dingaän opstond, om ze in bedwang te houden...”

Ze grinnikten om de vreemde loop, die de geschiedenis telkens nam. De verdrukten bléven verdrukt, want als ze vrij waren om te doen wat ze wilden, vochten ze net zo lang, tot er iemand de macht kreeg en hen verdrukte.

„Stop 'es even,” vroeg Cronjé.

Hij boog zich uit het portier en riep naar de oude, die zich met beide handen vastklemde aan de rand van de auto:

„Ga hier maar achter zitten.”

De oude man schoof mompelend achter de cabine en riep tegen de gewonde: „Ze hadden je nooit naar de blanken mogen laten gaan, het is hùn schuld!”

„Daar begint'ie weer,” grinnikte de Villiers.

„'t Kan hier geen kwaad,” suste de sergeant. „Morgenochtend mag hij terugwandelen naar zijn kraal; daar is hij een dag zoet mee.”

De motor gierde; het was ver over middernacht.

„Hier die land!” zuchtte de konstabel in zich zelf en hij kon nauwelijks bevatten, hoe lief hij dit land had en dit leven.

## HOOFDSTUK 5

(Uit het dagboek van Machteld Wiersma)

23 februari

Vandaag zijn we met een emigrantenschip uit Amsterdam vertrokken. Het was koud gelukkig; dat maakt het afscheid van dit kikkerland gemakkelijk. Ik ben direct maar naar de salon gegaan; heb de piano geprobeerd, een Bechstein vleugel met een prachtig geluid. Plaisir d' amour — zeker omdat ik zo woedend was, dat Jan helemaal niets meer van zich heeft laten horen. Zó diep zat het dus bij hem! Niet dat ik me nog had laten ompraten, maar het zou misschien prettig geweest zijn om te weten, dat niet àlle mannen hetzelfde zijn. En eigenlijk hebben we nooit afscheid van elkaar genomen, nadat we elkaar toch een half jaar lang bijna dagelijks... Ik lijk nu wel net zo sentimenteel als die gekke mensen, die elkaar een halve dag lang goeie-dag stonden te wuiven. Bepottelijk! Alsof het niet goed genoeg is, om elkaar bij het vertrek van huis te groeten. Hoewel ik er niets mee te maken had, werd ik gewoon náár van al die flauwe praatjes, die ze elkaar over en weer toeriepen. „Je weet het, Karel: hou je haaks!” „Mien, meid, zó, hoor!”

Ik was dolgelukkig, toen we eindelijk voeren — al had ik met mams te doen. Maar voor mams is het zo óók beter; ze moet maar leren vergeten, er is niets aan te doen.

Bij IJmuiden hetzelfde idiote gedoe. Wie een auto had, of een fiets, was van Amsterdam naar de sluizen gereden, en zolang we in de sluizen lagen, was precies datzelfde feest aan de gang.

„Mien, ik kan je geen hand meer geven, meid, maar je weet het! En groetjes aan Rinus! Je moet direct schrijven, hè, fijn hoor!”

Náár!

Ik ben naar onze hut gevluht en ik ademde op, toen we eindelijk, eindelijk de ruimte hadden. Ik kan nu echt blij zijn, dat Jan niet gekomen is. Ik weet nu, waar ik aan toe ben. (De klok een uur terug).

24 februari

Vandaag voeren we in het Kanaal. Je kon de kust van Engeland zien en ik heb van een meneer een verrekijker geleend. Hij bood 'm me zelf aan, want vragen doe ik niets! Gerda houdt zich goed en mams ook. Piet is overmoedig, maar hij heeft al een paar kameraadjes ontdekt. Jolientje is begonnen met een lange brief aan haar vriendin. Het was iets warmer dan gisteren. Ik geloof nooit dat dit een goed schip is, het schommelt zo erg. Iemand vertelde dat dit één van die zogenaamde Liberty-schepen is, die voor troepenvervoer bestemd waren. Nou, dat zal best, het zijn gewoonweg rotschepen! Mams stond gisteren in het kantoortje van de marconist. Het zou me niet verwonderen, wanneer ze een telegram verstuurd had, al zegt ze van nee. Ze is mal genoeg om er hèm zelfs nog één te sturen . . . Eer dat ik zó iets deed! (Klok half uur terug).

25 februari

We zijn in de Golf van Biskaje, met woelige zee, weinig zon en regen. Mams stond vandaag op het achterdek en ze had tranen in haar ogen. Ik heb mijn arm door de hare gestoken en ik heb gezegd: „Mams, je moet op het voordek gaan staan, dáár ligt Zuid-Afrika!”

Zei die schat: „We zijn nog niet over de helft, kindje; ik zal proberen om mijn gedachten te houden bij de plaats waar ik ben.”

Later in de middag heb ik me zelf erop betrappt, dat ik zèlf op het uiterste puntje van het achterdek stond, bij de vlag! Wat is de vlag mooi, zo op zee, net of je meer van je vaderland gaat houden, naarmate je verder wegvaart.

Gerda heb ik praktisch niet gezien vandaag. Ik zou wel eens willen weten, wat die uitgevoerd heeft. Zou ik het leuk vinden, wanneer de marconist naar me toekwam en zei: „Juffrouw Wiersma? Telegram uit Holland!”? (Vuurtoren Kaap Finisterre; klok 15 minuten terug).

26 februari

Spaanse kust; stormachtig; regenboog in het schuim. De kapitein nodigde mams, Gerda en mij uit, maar ik voelde me te ziek. Wat zijn we begonnen in vredesnaam?!! Ik ga naar bed; het leven is allemaal bedrog. Waar leven we voor? (Aspirine!!) (15 minuten terug).

27 februari

Vandaag is alles veel beter. De zon schijnt en het is redelijk warm. Het lijkt wel of de stemming van een mens verband houdt met het weer. Dan zijn we maar stumperds,

die niet beter verdienen. Hé, er schiet me een gedachte te binnen. Als het waar is, wat ik hierboven schreef, dan ziet het er goed uit voor de toekomst, want in Zuid-Afrika is het nagenoeg iedere dag zonnig! Ik schrijf straks verder — ga deze ontdekking eerst aan mams vertellen.

(Avond). Vanavond was er een soort feestje in de grote salon. Ik heb piano gespeeld, een madley van Franse liedjes. Daarna speelden we een gokspelletje onder de naam „Bingo”. Grappig! Ik had geen geld om kaarten te kopen, maar de „sports” (dat is de sportleider aan boord, een leuke vent bovendien, ik geloof dat Gerda wèg van hem is) gaf mij een paar kaarten op zijn kosten. Ik heb het er éerlijk niet op aangestuurd; het zal wel door mijn piano-spel komen (dus ik heb het eerlijk zelf verdiend, anders had ik ze ook *niet* aangenomen!). Laat ik nou de pot winnen, met f31,— erin!! Ik kreeg een ovatie, leuk! Ik heb voor mams een paar kaarten gekocht, hoewel ik geloof dat ze ook al een paar keer gespeeld had voor rekening van de kapitein... (Zou de kapitein getrouwd zijn? Moet ik eens uitvissen!!!)

28 februari

Dit was een prachtige dag! We zijn aangekomen op het eiland Las Palmas en mochten van boord. Las Palmas is één van de Canarische eilanden, maar ik heb geen enkele kanarie gezien; het zal wel een flauw mopje geweest zijn van de sports, die naarling. Maar ik heb hem laten betalen: we zijn met een koetsje het eilandje rond geweest, hebben bananen gegeten en een leuke doek gekocht. Dat zal hem aardig wat gekost hebben, maar het is zijn eigen schuld: hij en een stuurman hebben ons zelf uitgenodigd.

Eerlijk gezegd vind ik wel, dat Gerda zich een beetje aanstelt, als de sports in de buurt is; ze zal toch wel gemerkt hebben, dat hij veel meer werk maakt van mij dan van haar? Jammer voor de jongen, want ik begin er niet meer aan. Toen ik dit dagboek startte (ik noem het mijn scheeps-journaal), heb ik me zelf beloofd, dat ik het aan Jan zou zenden, als hij een telegram stuurde. Van mij kan dit niet uitgaan, want hij zou denken, dat ik het deed om zijn afspraak met mams...

(Kudde geiten gezien op Las Palmas, waarmee de melkboer langs de deuren ging, om verse melk te leveren)

(Nacht). Vanavond hebben we zalig gedanst; ze waren er allemaal, behalve de dominee en de aalmoezenier. De sports heeft me drie keer gevraagd, de purser één keer en de kapitein ook één keer (gelukkig!). De kapitein kan helemaal niet dansen, hij loopt gewoon (Uitgevist dat hij getrouwd is; van de purser ben ik niet zeker).

### *1 maart*

Er zijn films gedraaid over Zuid-Afrika. Gerda griezeld bij de kaffers; ik bij de lœuwen. Toen Johannesburg gedraaid werd, heb ik me in alle ernst afgevraagd, of ik van een kaffer zou kunnen houden. Het zijn zulke zielepieten, zoals ze daar op hun blote voeten door de straten lopen en er is geen blank meisje, dat naar hen omkijkt. Maar ik heb me voorgenomen om consequent te zijn en er niet aan te beginnen: geen blanke man en geen zwarte! We naderen nu de evenaar. (Die Afrikaan, die de films vertoonde, is een leuke guy, moet veel aan sport gedaan hebben (nu te dik!); ook wel eerlijk, want hij liet me een foto van zijn vrouw zien).

## 2 maart

Verrukkelijk was het vandaag aan dek! Alle goede voornemens van mams en ons ten spijt, hebben we de hele dag op het achterdek gezeten. Maar we leven nu niet meer in Nederland, ook nog niet in Afrika, maar domweg op het schip. De sports organiseerde dekspelletjes (crazy deck games zogenaamd). Hij is heus leuk en hij heeft ons uitgenodigd voor een fuifje in de hut van de stuur. Ik heb het aangenomen, maar weet nu nog niet of ik het doe; wil voorkomen dat hij er ernst van maakt. De purser zegt, dat het zoutwaterliefde van hem is, net zo iets als zeeziekte, maar prettiger. (Ik verdenk er de purser van, dat hij er óók last van heeft, van het eerste bedoel ik; hij verwent mams gruwelijk. Ik moet gauw uitvissen, of hij getrouwd is, vóór het ernst wordt).

(Vliegende vissen gezien, bruinvissen en zeezwaluwen).

## 3 maart

We doen hier aan zonnebaden. Mijn gezicht is helemaal verbrand. De mensen worden vlotter, naarmate het warmer wordt. De dominee draagt bretels over zijn overhemd en de aalmoezenier is een snoezige oude man. Ik heb vreselijke slaap en geen vorderingen gemaakt met mijn informaties (mams — purser). Niemand schijnt iets over hem te weten en ik wil het de kapitein niet vragen.

## 4 maart

Ik heb de mis bijgewoond en ben toen ook nog naar de protestantse kerkdienst geweest voor de gezelligheid



(sports is protestant!). Ik moest steeds aan de bretels van de dominee denken, onder zijn zwarte jasje.

Er is een Hongaarse violiste aan boord (Noska en nog iets) en we hebben samen verrukkelijk gemusiceerd in de grote salon. De piano is werkelijk een juweel. (Beethoven, Mendelssohn). De warmte is niet leuk meer, maar de purser is een goed gastheer. Deze boottocht is net een droom — hoe zal het ontwaken zijn?

#### 5 maart

Er wordt verschrikkelijk geroddeld hier! Een paar heren van onze tafel hebben een nachtronde gemaakt over alle dekken, maar ze zeggen dat er niets van waar is en dat het óók onmogelijk is. Toch heb ik vannacht horen giechelen op de gang en de sports wil er niet over praten. Vanavond was er een feest van allemaal Duitsers en Oostenrijkers op het achterdek. We hebben gekeken (Gerda en ik!!!) en zijn toen naar bed gegaan. We speelden Bingo en Gerda won een halve pot (negen gulden geloof ik).

#### 6 maart

Zot gewoon! Neptunusfeest gevierd. Gerda wilde niet, maar ik heb mijn zwempak onder mijn jurk gedragen — ze mogen om me lachen, als ze willen. Me zelf erop betrapt, dat ik de hele dag niet aan huis gedacht heb; we gaan de goeie kant op en mams is ook heel opgeruimd. (Toch heeft de purser een vrouw, geloof ik!) We zijn nl. bij de kapitein op bezoek geweest en ik heb ronduit gevraagd: „Waar woont de purser eigenlijk?” Hij woont in Driebergen en ik kan me niet voorstellen, dat hij dus ongetrouwd zou zijn.

### 7 maart

Alle dagen beginnen op elkaar te lijken. Wéér film, wéér dansen. Het enige bijzondere was het fuifje van de sports. Als ik gewild had, was het een grote zoenpartij geworden, maar ik wist niet meer wat ik wilde, want ze schonken jenever! Dat zal me niet voor de tweede keer gebeuren! We hebben sentimenteel staan doen op het achterdek, met de hele ploeg, en sports wil trouwen, hij vindt het zee-mansleven niks. Ik ook niet, maar trouwen evenmin!!!

### 8 maart

Het lijkt me, dat het hier alweer wat koeler wordt. We hebben heel serieus gepraat, sports en ik, en ik heb hem uitgelegd, dat ik er niet over pieker om te trouwen. Die Afrikaan was jarig vandaag, zodoende was er wéér feest. Iedereen grijpt iedere gelegenheid aan om feest te vieren, verliefd te zijn en foto's te maken. Ik snap Jan niet! Des te beter zo, want ik zou hem hetzelfde zeggen, wat ik de sports nu al tien keer gezegd heb: néé, néé, néé!

### 9 maart

We hebben elkaar nu allemaal een beetje leren kennen (van gezicht) en een paar mensen wat beter (door gesprekken) en een enkeling héél goed (óók van gesprekken!). Maar nu we ons thuis beginnen te voelen, hebben we vandaag ons afscheidsdiner gehad, omdat de meeste Duitsers morgen van boord gaan in Walvisbaai. We hebben gedanst en er is gespeeched. Ik heb mijn dansjes zo eerlijk mogelijk verdeeld, al behoef ik me van al het geroddel

niets aan te trekken. Mams liet duidelijk voorkeur blijken, maar ik dans om het dansen! Seven lonely days — nou het schikt nogal!

### 10 maart

Dit was een voorproefje van Zuid-Afrika: Walvisbaai. Het stonk verschrikkelijk naar vis en de plaats zelf was een dorre steenwildernis. Grappig: er was een kafferkapitein, die zijn drie vrouwen kwam laten zien en er waren blanken, die ons kwamen zien. Drie jonge mannen kwamen aan boord en ze hebben me van top tot teen bekeken (we deden of we niets merkten!). Twee van hen waagden een huwelijksaanzoek: we konden direct blijven en ze verdienen (ik ben het getal kwijt) zóveel pond per maand! Gerda zei dat die kafferkapitein twee vrouwen te veel had. Toen zijn ze weggegaan, maar één kwam nog terug om een foto te maken en zijn kaartje te geven... Het waren wel aardige jongens, maar ik begin er niet meer aan; anders kon ik net zo goed Jan nemen of de sports.

### 11 maart

De sfeer is weg. Er lopen veel vreemden rond (van Walvisbaai) en de anderen zijn stil, vanwege de troosteloosheid van die stad, het aanstaande afscheid en de oneindigheid van de Afrikaanse kust, waarlangs we nu varen. Gerda huilt en zegt, dat ze teruggaat, zodra ze geld genoeg heeft. We benijden de aalmoezenier en de dominee, die zich van alles niets hoeven aan te trekken (ze gaan tòch terug!). Iedereen ergert zich aan de apartheidspolitiek. De Afrikaners waren kwaad op de scheepvaartmaatschappij,

omdat ze hier bediend werden door Javanen, nota bene! Ik vind die jongens lollig en beleefd. Ik geloof dat ik tegen de apartheidspolitiek moet zijn, al kan ik me nog niet voorstellen, dat ik met een kaffer zou trouwen. Dat is geen norm, want ik wil helemáál niet trouwen en dus óók niet met een kaffer. Gerda is vóór de apartheid, zegt ze (omdat ze bang is!).

### 12 maart

Ik ben verdrietig: we zijn er. Ik heb met sports aan de reling gestaan en hij legde zijn hand op de mijne.

„Ik zal je schrijven,” zei hij.

„Och, als je dat graag wilt...” antwoordde ik.

„Net zo lang tot je met me trouwen wilt, Machteld...” ging hij verder.

„Je zult arm worden van al die postzegels,” plaagde ik.

„Het is een rotleven aan boord,” biechtte hij op. „Dit is mijn laatste vaart geweest; ik monster af en kom als passagier naar Afrika.”

„Misschien vind je op de terugreis een ander meisje, dat je aardig vindt...”

„Machteld, ik ben kapot van jou! Ik heb wel vaker een aardig gezichtje ontdekt aan boord, heus wel, en ik wil me niet braver voordoen dan ik ben: ik heb er ook veel gezien, dat gaat zo op zee, ik weet niet wat het is, maar...”

„... En bij het afscheid heb je ze zeker allemaal beloofd, dat je terugkwam om met ze te trouwen?” vroeg ik.

„Machteld, ik zweer je...”

We voeren de haven binnen. Kaapstad is pràchtig. Je hebt er de Tafelberg, de Twaalf Apostelen en de Duivelspiek, en tegen die bergen aan ligt de stad. Walvisbaai is bedrog,

want Zuid-Afrika is prachtig! Groots en vrolijk en zonnig! Hier eindig ik mijn scheepsjournaal. De debarkatie ging vlug. Mams is op de foto met de purser — een herinnering alleen maar, want hij is inderdaad getrouwd. Het was een mooie reis, voor hem, voor ons, voor de sports, voor allemaal. Met mams heb ik afgesproken, dat we een paar dagen in Kaapstad blijven hangen, als het logies niet te duur is. We zijn er nu eenmaal en we willen graag weten, waar we later definitief willen wonen. Ik stem voor Kaapstad — maar ik heb verder nog niets gezien.

Sports heeft mijn adres *niet* gevraagd!!!! Ik ben blij, dat ik er geen ernst van gemaakt heb, anders zou ik er kapot van geweest zijn; nu ben ik alleen maar een beetje verdrietig. *Ze zijn allemaal hetzelfde!* (Ik schrijf dit in een hotel, waar we gegeten hebben op kosten van de Afrikaan! Het begin is hoopvol).

## HOOFDSTUK 6

Een grote, rode vrachtauto stond voor de loods en overal in het rond lagen bundeltjes kleren. Er liepen jonge kaffers in en uit en ze riepen elkaar vrolijke dingen toe over de reis, die ze gingen maken en het vele geld, dat ze zouden verdienen.

Half verscholen achter een boom keek Mashoba toe. Hij had honger. De treinreis van Eshowe naar het noorden had hem het laatste geld gekost. En daarvoor had hij ook schraaltjes geleefd van het suikerriet en de bananen, die hij ergens plukte, aangevuld met een blikje mieliepap en een stuk vlees, dat hij kocht.

En hij was zonder doel ook, dat was misschien het ergste. Na de eerste nacht onder de blote hemel had hij het goed geweten: naar het oosten moest hij, achter de bergen waar 's morgens de zon opkwam. Daar lag de grote zee en achter de zee de wereld van de blanken. John had op schepen gewerkt — Mashoba wilde ook op schepen werken, en voorlopig mocht hij niet terugkeren naar zijn stam. Eerst moest de moord vergeten zijn en de politie moest van zijn bestaan niet meer weten.

De wereld was zoveel groter dan hij had kunnen vermoeden. Hij liep van Nkandhla naar Eshowe. Onderweg ontmoette hij drie vrouwen, die bananen droegen voor de markt in Eshowe. Hij vroeg hun, hoever het nog was naar

de zee. Ze keken elkaar aan en giechelden. Ze gaven hem een tros bananen voor een shilling en liepen door, lachend en omkijkend.

Na die maaltijd sliep hij in de hete zon, om de stijfheid van de voorbije nacht eruit te laten broeien. En hij liep verder — hij wist niet hoeveel dagen en nachten het geleden was, dat hij zijn stam had verlaten. En eindelijk stond hij voor de zee. Hij moest een halve dag op de strandwal zitten om zijn vreselijke angst voor die eeuwige ruimte kwijt te raken, want het strand was woest en leeg, als op de dag van de schepping.

Een school haaien dook in de verte op en trok spelend langs het strand. Mashoba dacht eerst dat het Zoeloes waren, die daar zwommen, en hij wachtte in spanning. Maar de vissen kwamen nader, zodat de jongeman hen kon onderscheiden. Het water spoelde om zijn voeten en opeens voelde hij de machtige dorst, die hem hierheen gedreven had. Hij schepte een handvol water en dronk. Maar hij verslikte zich in het zilte vocht en spooog alles weer uit.

En nergens tekenen van leven, waar hij ook keek. Toen zette hij zich over zijn angst heen en begon te lopen langs de vloedlijn, met het eeuwige geruis in zijn oren. In de namiddag verscheen een wit schip aan de kim. Mashoba zwaaide, maar het schip voer statig in de richting waarin hij liep. Verderop scheen het het strand te naderen en de jongen begon te draven, in de ijdele hoop dat de kapitein hem gezien zou hebben en nu zijn koers wijzigde. Toen het schip verdwenen was, was zijn dorst zó erg, dat hij het strand verliet en zich een weg baande door de wildernis. Hij had geluk: achter de strandwal lag een boomkwekerij

van het gouvernement en de kaffers, die daar werkten, hielpen hem aan een uitgeholde kalebas, aan water en aan een paar palmvruchten voor onderweg. Uit pure verlegenheid voor al dat goede schonk hij hun een shilling, waarop ze verwonderd keken en die ze daarna grinnikend in de zak van hun blauw-katoenen broekjes staken.

„De baas!” waarschuwden ze plotseling en ze draafden naar hun werk onder het rieten afdak, waar ze de bakken met pas ontkiemde boomzaden nat hielden.

„Hoza-hoza!” riep de baas toen hij Mashoba zag wegluchten, maar de jongen vluchtte verder in panische angst en hijgend verborg hij zich in het lage hout van de strandwal tot het avond was. Daarna zette hij zijn tocht langs de zee welgemoed voort, beschenen door de maan. De zee brak op de oever met lichtende schuimranden en de jonge Zoeloe zong een lied, dat hij improviseerde ter ere van de zee.

„Jij licht als de ogen van de kat bij nacht —  
je deint als het veld suikerriet —  
je bent zout, als de tranen van Lantete, die op me wacht —  
ik hoor haar stem, die me roept: Mashoba, Mashoba —  
maar je dreigt, dat de politie zal komen om me te vangen —  
en Lantete zal nog meer huilen, omdat ik gevangen  
ben...”

Er kwam nooit een einde aan de wandeling langs de zee. Hij liep zolang tot hij moe was en nadat hij geslapen had, liep hij verder. De palmvruchten waren op en hij likte het laatste waterdruppeltje van de rand van de kalebas. Toen nam hij afscheid van de zee en liep in westelijke richting



tot hij de spoorlijn kruiste. Na uren passeerde er een trein in zuidelijke richting. Mashoba dacht diep na, zittend tussen de rails. Toen besloot hij de trein te volgen, omdat hij zich te moe voelde om nog verder naar het noorden te lopen. Zo kwam hij voorbij de baanwerkers-nederzettingen, waar hij voedsel kocht: vlees en mielies, en waar hij zijn watervoorraad aanvulde. Hij kocht ook een kleine mondharmonika, waarop hij blies tijdens de volgende wandeling. Soms blies hij een vrolijk deuntje, waarbij hij moest dansen en draven, en zo kwam hij eerder in Eshowe terug dan hij had gedacht.

Hij nam een kaartje naar het noorden, zover als hij betalen kon en wachtte geduldig op het treintje.

In de rammelende coupé voor „nie-blankes” vermaakte hij de mensen met zijn muziek. Ze vroegen waar hij heen moest, maar dat wist hij zelf niet, zodat hij geduldig luisterde hoe een oude neger, met een verformfaaide hoed op zijn verweerde kop, hem uitlegde, dat hij aan de grens van Swaziland moest zien te komen; daar kon hij zich melden voor de goudmijnen, zei de oude man.

Mashoba fleurde van die mededeling helemaal op. Zie, nu had hij toch nog helemaal de goede weg gevolgd! Hij had altijd wel geweten, dat je er langs het strand moest komen...

Een grote, rode vrachtauto stond voor de loods.

Mashoba maakte zich los van de boom, waarachter hij de omgeving verkend had. Er was geen politieman te zien, blank noch inheems. Hij klampte een forse kaffer aan en zei alleen maar: „Goudmijnen!”

De ander beoordeelde hem van top tot teen en wees toen

op de brede deuren. „Daar! Je moet vlug zijn, we gaan zo weg!”

Mashoba haastte zich. Aan een tafeltje zat een blanke met een paar zwarte schrijvers.

„Hoza!” riep één van de zwarten.

„Goudmijnen,” legde Mashoba uit.

„Naam?” vroeg de blanke kortaf, na een snelle beoordeling van zijn leeftijd en gezondheid.

„John,” antwoordde Mashoba. Het leek hem wijs, zijn eigen naam te verbergen.

„Ben je al eerder in de mijnen geweest?” vroeg de blanke argwanend.

„Nee, baas.”

„Hoe kom je dan aan die naam? Noemde je moeder je zo?”

„Ja, baas.”

„Was je moeder een plaaskaffer?”

„Ik weet niet, baas.”

De blanke haalde zijn schouders op en zei tegen de schrijver: „John, that's right.”

Mashoba kreeg een armbandje om, waarin zijn nummer geponst was. Hij moest het aanmeldingsformulier ondertekenen met een kruisje en een duimafdruk; toen kon hij zich bij de groep wachtenden voegen. Daar haalde hij zijn harmonika weer te voorschijn en blies de danswijsjes, die in zijn hoofd opkwamen. De anderen wiegden in hun heupen en trappelden met hun blote voeten de maat op de rode aarde voor de loods en één sloeg de tom-tom op het spatbord van de auto, tot een grauw van de slapende chauffeur hem verjoeg.

Voor de derde keer kwam Mashoba in Eshowe. Hij her-

kende de plaats vanaf zijn zitplaats op de vrachtauto. Eerst geloofde hij dat hij nu wel ongeveer het grootste deel van de wereld gezien had: hij was in de trein geweest en bij de zee, hij had vissen gezien, die groter waren dan de rode ossen van zijn vader en een schip, dat witter was dan de hutten van zijn dorp.

Er bloeiden fel-rode aloë's langs de stoffige wegen, waarop ze reden, en paarse en scharlaken bougainvilles. Kleine aapjes krijsden in de bomen en op de rotsen, en soms joeg een hond blaffend achter hen aan.

Mashoba dook verder weg in zijn hoekje tegen de cabine van de auto, naarmate de wereld groter bleek. Het stukje strand, dat hij gezien had en het treinreisje, dat hij gemaakt had, betekenden allemaal niets bij de geweldige afstanden, die de rode vrachtauto reed. Lantete en het eigen tehuis raakten zó ver van hem verwijderd, dat hij begon te wanhopen aan zijn terugkeer. Zijn ogen kregen de berustende uitdrukking van zijn geslacht en hij keek met ontzag naar het armbandje om zijn pols, dat hem aan deze auto en deze reis verbond.

Als een kudde slachtvee stonden ze ten slotte bijeengetroept voor de compounds van de goudmijnen bij Nigel. De reis en de vele gebeurtenissen hadden hen in iets meer dan een etmaal afgestompt tot de volgzame horde, die zich naar de washokken liet leiden, waar ze hun jonge, zwarte lichamen poedelnaakt keerden en wendden onder het neergutsende water. Een enkeling giechelde van zenuwen en onwennigheid, de anderen ondergingen zwijgend hun vreemde lot.

Ze stonden beurtelings op de weegschaal te wiebelen, met een grijns om hun mond. Achter hun nummer schreef

een dokter hun gewicht en hij luisterde met zijn stethoscoop naar het regelmatig bonzen van hun hart.

Er werden kleren uitgedeeld: werkhemden, broeken, en ook vetleren schoenen. Ze stapten onzeker rond op het zware schoeisel en lachten elkaar uit om het vreemde gezicht.

De zorg in de mijnen was voortreffelijk! Met gestoomde mielies en grote stukken vlees werd het gewicht van deze zwarte arbeiders opgevoerd, tot ze aan het toelaatbare minimum waren, waarop ze tot de ondergrondse arbeid mochten worden toegelaten.

In de holle, stenen ruimten van de compounds werd hun de slaapstee aangewezen, gemetselde nissen onder en boven elkaar, als grafsteden in de catacomben van Rome. Als kinderen klommen ze in hun nis en ze strekten zich, ze lachten, ze voelden zich door ervaring en bezit ver verheven boven de leden van hun stam, die thuisbleven bij moeders mieliepot. De deur was gesloten tussen hen en de dreiging van de naderende arbeid in de mijn: ze vierden het feest van alles wat ze gekregen hadden en van hun goedgevulde magen bij de trillende deun van een mondorgel. Ze hadden die avond hun kinderlijk plezier bij het muziekje van Mashoba, waarbij ze dansten en zongen, tot de één na de ander zich in zijn grauwe deken wikkelde.

De moord op John leek jaren geleden en als hij lang met gesloten ogen zat, kon Mashoba zich de trekken van zijn meisje voor de geest halen, haar stevige gestalte, haar jonge borsten.

Hij kreunde en viel in slaap.

## HOOFDSTUK 7

De sjouwers hadden opdracht, de koffers en kisten alvast naar het station te brengen. Piet Wiersma slenterde voor hen uit de havenloods door, de beide koffers met handbagage bungelend aan zijn te lange jongensarmen. Toen hij de stemmen van zijn moeder en zusjes niet meer hoorde, draaide hij zich kribbig om en riep: „Schiets nou asjeblieft een beetje op met jullie geteut, ik wil wel eens zien waar we zijn!”

Voor het hek, dat toegang gaf tot het haventerrein, stond een agent, met de typisch Engelse politiehelm.

„Ik geloof dat we per ongeluk in Londen terecht gekomen zijn,” riep Piet braniechtig. Brutaalweg liep hij naar de man toe en vroeg: „Is dit Kaapstad, meneer?”

De man glimlachte toegeeflijk.

„Ja, ek dink so,” zei hij. „Maar jy sal nog baie ver moet voetslaan, voor jy daar uitkom. As ek jou so aanhoor, dan het jy seker nou net uit Holland hier aangekom.”

„Hoe dat zo?” vroeg de jongen en hij keek langs zijn kleren naar beneden, net zoals de politiemans deed, doodsbenauwd, dat hij ergens iets bespottelijks aan zich had, waardoor hij te herkennen was.

„Hoekom?” herhaalde de ander. „Man, ek sien, jy dra jou twee koffertjies as of hulle veertjies was — en so te sien

aan jou manier van loop, sal dit nie meer lank duur nie, of jy is een springbok.”<sup>1</sup>

De jongen keek de man even verbouwereerd aan, doch toen hij de pretlichtjes in diens ogen ontdekte, draaide hij zich met een rood hoofd om. „Verhip, hij neemt me tuk!” zei hij nijdig.

„Waar moeten we heen, Piet?” riep z'n moeder hem na, toen hij — pittig nu — het wijde haventerrein opliep.

„Vraag het hem zelf maar,” antwoordde hij, zonder omkijken. „Ik laat me niet op de hak nemen door die bobbie.”

Ze namen de bus. Langs het hoge standbeeld van Jan van Riebeeck reden ze de stad binnen. Nu de intieme gemeenschap van het boordleven zo plotseling was weggevallen, voelden ze zich onzeker. Zelfs hun woorden kozen ze voorzigtiger dan anders en toen de busconducteur niet direct hun wens begreep, bestelde Machteld de kaartjes in het Engels.

„Ik dacht dat ze hier Hollands spraken,” zei ze verontschuldigend.

„Doen ze ook,” mopperde Piet. „Had je die agent maar eens moeten horen!”

Mevrouw huiverde.

„Zullen we toch maar niet liever de trein nemen en direct doorgaan naar Johannesburg?” stelde ze voor. „We kunnen later altijd nog hierheen gaan om de stad te bezichtigen.”

„Hé ja,” stemden de jongste meisjes toe.

„Laten we nu niet direct beginnen met alle plannen te

<sup>1</sup> Een „Springbok” is de betiteling van een speler in het nationale rugbyteam. (Rugby is de nationale handbalsport).

wijzigen, mams," merkte Machteld kribbig op. „We hebben het nu zo afgesproken."

Gerda zei niets. Ze staaarde met grote ogen naar de brede laan, waardoor ze reden, en telkens als de bus stopte om nieuwe passagiers op te nemen, bekeek ze met argwaan de zwarte en bruine mensen, die aan de halte wachtten.

„Ik dacht dat die lui niet in dezelfde bus mochten als wij," zei Piet.

„Ik meen me te herinneren, dat dat niet in alle steden hetzelfde is," bedacht zijn moeder. „Je moet wel echt aan die mensen wennen, geloof ik."

„Ik wen er nooit aan," mengde Gerda zich halffluid in het gesprek, zonder haar ogen af te wenden van de straat. „En ik ga terug naar Nederland! Er zijn hier acht miljoen zwarten tegen nog geen drie miljoen blanken — ik durf niet te blijven."

„Kan je beter direct gaan!" viel Machteld uit. „Je bent echt een steun voor mams!"

„Nou probeer je stoer te doen," gaf Gerda vinnig terug, „maar aan boord was je al direct verliefd op de sports, zó zelfstandig ben jij!"

„Verliefd..." vergoelijkte Machteld. „Ik heb me goed geamuseerd, verder niets."

„Kakel niet zo," riep Piet. „Ik heb honger, laten we eerst iets eten — ergens."

Hij zei dat laatste zó onzeker, dat ze elkaar allemaal ont-hutst aankeken. Tussen al deze mensen, in deze onbekende stad, was zelfs zo iets als eten niet gewoon meer.

„We zullen een hotel opzoeken," beloofde mevrouw.

„Niet te chic," waarschuwde Gerda.

„Waarom niet? Die ene keer?" snoefde Machteld. „We

zouden kunnen zeggen, dat we de behouden aankomst vierden met een lekker etentje; dat is beter dan met een zuur gezicht naar buiten te kijken . . .”

„. . . Als er niets te vieren is . . .” bedacht Gerda, maar toen ze de hand van haar moeder waarschuwend op de hare voelde, draaide ze zich resoluut om. „Sorry, mams, je moet maar denken, dat ik een beetje moe ben, verder niets; morgen is het over.”

Ze stapten uit bij de Kerkstraat en wandelden naar de Langstraat.

„Grappig, die Hollandse namen,” zei mevrouw, een beetje getroost en zich zelf verzettend tegen dat onbehaaglijk gevoel van verlatenheid.

Toen ze het hotel binnenstapten, onzeker langs elkaar heenschuivend, de één de ander de voorrang latend, stootte Gerda haar zuster aan en knikte in de richting van een tafeltje in het midden van de eetzaal.

„Mams!” fluisterde Machteld opgewonden.

Ze versperden met hun groepje de ingang, zodat er wat drukte ontstond achter hen.

Opmerkzaam gemaakt, keek de Afrikaanse voorlichtingsambtenaar op van de spijskaart, die hij bestudeerde. Zijn welgedane gezicht werd één gulle lach; hij stond op en zei dat het hem een eer en genoegen zou zijn, de hele familie als zijn gast uit te nodigen voor dit eerste diner op Zuid-Afrikaanse bodem.

„Doen!” vuurde Machteld koelbloedig haar moeder aan, toen die wilde weigeren met de verontschuldiging, dat het wel erg vriendelijk, maar dat de groep te groot was. Nu bouwde ze haar zin haastig om tot een aarzelend aanvarden van de uitnodiging.



„Het is veel te gek,” zei ze. „We mogen het eigenlijk niet aannemen, maar als we er u óók een genoegen mee doen... we voelen ons hier nog wat vreemd, ziet u.” Hun gastheer wenkte alle bezwaren weg met één lucht-hartig gebaar, zodat Machteld opgetogen haar moeders hand drukte.

„Grappig, dat u nog niet naar huis bent,” merkte ze op. „U zult toch wel erg naar huis verlangen.”

Hij boog. „Het charmante gezelschap aan boord heeft de tijd erg bekort,” plaagde hij olijk. „U moet niet vergeten, dat we in Zuid-Afrika een tekort aan vrouwen hebben, zodat ik me bijzonder gelukkig gevoeld heb tussen zoveel dames.”

„Tòch?” plaagde Machteld terug.

Hij knikte.

„U zult het nog beleven,” voorspelde hij, met een knip-oogje naar de moeder, „uw oudste dochter trouwt met een rijke zakenman en de tweede met een schapenboer van de Transkei.”

„O nee!” riepen de meisjes tegelijk.

De Afrikaan haalde berustend zijn schouders op.

„Niets aan te doen,” zei hij. „Jammer voor onze mannen.”

In overleg met mevrouw stelde hij het menu samen en ongemerkt besomde Gerda de kosten. Toen ze aan de keus van het dessert toe waren, waarschuwde ze haar moeder met een hoog optrekken van haar donkere wenkbrauwen, dat het à la gek werd.

„Wat is er?” fluisterde Machteld.

„Zeven pond!” antwoordde Gerda.

Terwijl hun gastheer in gesprek was met de kelner, stak

ze zeven vingers op naar haar moeder en vormde het woord „pond” met getuite lippen.

„Ach, laat toch!” mompelde Machteld. „We hebben hem toch gewaarschuwd!”

Maar mevrouw voelde zich plotseling bezwaard door dat bedrag. Zeven pond — zeventig gulden rond, dat was...

„Is er iets? Had u liever iets anders gehad?” vroeg de ambtenaar ongerust, toen hij de gespannen sfeer aanvoelde.

Mevrouw antwoordde: „Ik voel me heus bezwaard, dat we u zo op kosten jagen met elkaar. Laten we ieder voor zich...”

Ze zweeg midden in de zin, doordat Machteld haar per ongeluk harder dan ze bedoelde tegen haar enkel stootte. Haar ogen flitsten vragend naar haar dochter, bang dat ze iets gezegd had, wat verkeerd viel. Maar Machteld keek met neergeslagen wimpers op haar bord, alsof het gesprek langs haar heen ging.

„Mevrouw,” voorkwam meneer Bosman, toen hij de zin van haar verweer begreep, „mevrouw, ik wil u uitleggen, dat u zich in dit land niet ongerust moet maken over de gastvrijheid. Ik heb mijn werk bij het gouvernement en dáár kan ik dit niet van doen, maar mijn vader is schapenboer in de Transkei. Verleden jaar heeft hij nog 5000 pond aan de kerk gegeven...”

„Oh...” zei Machteld opgelucht.

De Afrikaan schaterde. Hij dreigde haar met zijn opgestoken vinger.

„De jonge mannen zullen nog om u vechten,” lachte hij.

„En u zult er rustig de duurste uitzoeken!”

„Hè nee, meneer!” verdedigde mevrouw haar oudste.

„Waarom niet?” vroeg Machteld koel.

„Dat vind ik ook, mevrouw,” hielp haar meneer Bosman.

„Elke Afrikaner is haar waard, maar de één kan haar meer bieden dan de ander. Als je van dit land genieten wilt, moet je geld hebben, want het leven is duur.”

„Eten, niet kletsen,” waarschuwde Piet. „Laat Gerda maar teruggaan, ik blijf!”

„Bent u van plan vanavond nog met de Oranje-express naar Johannesburg te gaan, mevrouw? Of...” vroeg hun gastheer en hij keek beurtelings de moeder en haar grote dochters aan.

„Ja, wat vindt u?...” aarzelde mevrouw nog. Ze keek daarbij haar oudste dochter verontschuldigend aan.

„In ieder geval blijven we nog een paar dagen,” reageerde Machteld snel. „Mams maakt zich alleen maar ongerust over het feit, dat we geen goede gids hebben, maar nu u hier bent...”

Gerda kreeg er een kleur van, maar Machteld bleef hun gastheer lachend aankijken. Hij, overrompeld door haar goedgespeelde argeloosheid, knikte opgetogen.

„Niets liever dan dat!” riep hij. „Ik kan met het vliegtuig naar huis, dan ben ik er op dezelfde tijd als met de trein.”

„Vliegtuig?” speelde Machteld verder.

„Ja,” antwoordde hij kinderlijk-trots. „Ons eie vliegtuie, van die Suid-Afrikaanse Lugdiens.”

„Ai!”

Geërgerd stootte Gerda haar aan, maar Machteld roemde opgetogen de grootheid van dit Zuid-Afrika, totdat meneer Bosman opstond om hun kamers te bespreken in dit hotel.

„Ik snap niet wat Machteld bezielt!” zei Gerda vinnig, toen hij weg was. „Ze houdt die man stráál voor de gek!”

„Nietwaar!” verdedigde zich haar zuster. „Hij vindt het leuk en ik ook, en het spaart ons een heleboel geld uit. We hebben nu lang genoeg met mannen te maken gehad, die van ons wilden profiteren — blij toe, dat het in Afrika anders is.”

Gerda keek ontsteld haar moeder aan, maar mevrouw schudde zachtjes haar hoofd: geen aandacht aan schenken, het is maar een bevlieging!

„Een mieterse kerel,” merkte Piet op, en hij schoof zijn stoel achteruit, ten teken dat hij verzadigd was.

Jolientje zuchtte.

„Rijk is die meneer, hè mam! Hij betaalt alles voor ons.”

„Héél rijk, Jolien!”

„Was pappa maar zo rijk, dan waren we lekker in Holland gebleven...” maakte het kind haar gedachten af.

Ze staarden allemaal zwijgend voor zich uit, teruggetuimd in een bittere wereld vol verdriet en wrok. Meneer Bosman moest hen er met zijn vrolijkheid uitzeulen. Hij bracht een zwarte jongen mee, die de koffers naar de kamers moest brengen.

„Zijn ze op slot?” vroeg Gerda haastig.

Meneer Bosman lachte. „Ze stelen niet,” stelde hij haar gerust.

„Ik dacht...” verontschuldigde ze zich met een glimlach.

„Er zijn blanken die stelen en zwarten die stelen,” zei hij.

„De ziel is niet zwart, omdat de huid zwart is.”

„En ik dacht dat jullie zo tegen de kaffers waren?” mengde Machteld zich in het gesprek.

„Wie zegt dat?” stelde hij een weervraag. „Dat is wat er altijd gezegd wordt, maar er is geen één Afrikaan, die het daarmee eens is. De kaffer is evengoed een mens als wij,

maar hij is zó verschillend van ons, dat we het voor allemaal beter vinden om apart te blijven.”

„Laten we eerst maar eens kijken...” stelde mevrouw voor. „Wij kunnen dat allemaal nog niet zo beoordelen.”

„Maar voor zover we het kunnen bekijken, blijven wij nuchter-Hollands tegenover het apartheidsbeleid; voor ons zijn de rassen allemaal gelijk,” besloot Machteld.

„En de mannen...” fluisterde Gerda spottend.

„... behalve als ze geld hebben,” vulde haar zuster cynisch aan. „Dat zal van een kaffer ook wel gelden...”

Ze reden met een taxi de berghelling op. Het was avond geworden; tienduizenden lichtjes pinkelden in de stad beneden en beklommen de glooiing. Links was de baai, waarop een vissersbootje dreef in vloeibaar geworden maanlicht. De ontroering en het heimwee, dat ze al die dagen onderdrukt hadden met veel gelach en mooie plannen, werden hier geheiligd tot stil verlangen naar rust en goedheid.

„Hier die land...” zei de Afrikaan met zijn gedragen, zware stem, en in die drie woorden droeg hij zijn trots en liefde voor zijn land uit naar zijn gasten.

„Dit hebben we niet geweten,” erkende mevrouw, en ze vroeg zich af of het te ver zou gaan, wanneer ze dit naar hem schreef. Of zou hij dat in verkeerde zin uitleggen?

„Bestaan daar ook ansichtkaarten van?” vroeg Machteld.

„Zeker!” beloofde meneer Bosman. „Ik zal ze morgen aanwijzen.”

„Dus tòch!” begreep mevrouw, maar ze zweeg.

„Ik ga mijn herinneringen voortaan maar kópen,” merkte Machteld op in zelfspot, en ze zocht haar moeder, omdat

ze een verkeerde indruk wilde voorkomen na haar vraag over die ansichtkaart. Ze zou heus niet zover gaan, dat ze ging bedelen om de liefde van een man. Geen handvol maar een landvol mannen was hier, en waarschijnlijk stuk voor stuk een betere partij dan Jan. Dwaás, om je hier te gaan aanstellen bij maanlicht.

„De zee hebben we in Scheveningen wel vaker gezien,” zei ze met iets van verzet in haar stem.

„Nooit zó,” fluisterde haar moeder.

„Nee, dit... dit vergéét je nooit meer,” erkende Gerda ronduit. „Ik ben nog nooit zó eenzaam geweest en toch zó tevreden.”

„Geen wonder!” zei Piet met zijn schorre jongensstem.

„Als je ook op de tenen van je broer staat!...”

„Naarling!”

„Laten we maar naar beneden gaan, meneer, ik heb toch geen tijd om al die lichies te tellen,” riep hij naar hun gids.

„Morgen zullen we langs het Seepad gaan,” beloofde meneer Bosman, niet in het minst uit het veld geslagen.

„Dit is Kaapstad bij nacht — u zult nog opkijken, als u het bij daglicht ziet.”

„Ik geloof u!” zei mevrouw hartelijk en ze stak hem haar hand toe.

„Opschepper, die vent!” mompelde Piet tegen Jolien.

„Jij of ik: één van ons moet die rijke man trouwen,” voor- spelde Machteld aan Gerda.

Gerda keek om zich heen. „Welke?”

„Ach jij! Die rijke man, die op ons afkomt, als we maar lang genoeg wachten en uitkijken!” verduidelijkte haar zuster.

„Oh, ben jij zó!” antwoordde Gerda minachtend.

## HOOFDSTUK 8

De zendeling had zijn taak volbracht en zijn gast teruggebracht naar Durban. Zelf keerde hij weer naar zijn zendingspost terug en hij was niet ontevreden. Voor zover het Zoeloeland betrof, zou de kritiek in Engeland wel verstommen, want, zo dacht hij, geen weldenkend mens kan ontkennen, dat de naturellen hier gelukkig leven en alle mogelijkheden hebben om hun landbouw en veeteelt en daarmee hun welstand te vergroten. Ze leven hier onder het bewind van hun eigen koning — afstammeling van het roemruchte geslacht van koning Dingaan — en zijn vrij, zij het dan onder voortdurend toezicht van de blanke regering, die waakt tegen onderlinge twisten.

Zending Dutoit koos zijn weg via de kraal van kapitein Moeketsi, teneinde hem te danken voor de ontvangst. Hij zwenkte met zijn auto het dorp binnen en lachte tegen een kleine jongen, die hij herkende als één van de jongere kinderen van Moeketsi. Het kind glimlachte gul terug, maar rende daarop weg tussen de witte hutten. De hond verscheen blaffend achter de grote hut van de kapitein en eindelijk verscheen ook de kapitein zelf. Zijn lach was niet zo spontaan als anders en in zijn zwarte ogen las de zending verwijt en vraag tegelijk. Daarom zag hij af van de hartelijke zinnnetjes, die hij anders dikwijls afschoot op deze mensen en vroeg verbaasd: „Wat is er gebeurd?”

„U weet het niet, baas?” vroeg de ander, nu eveneens verbaasd.

„Wat moet ik weten? Zijn je kinderen ziek? Gaat het niet goed met het vee?”

„Ik zal het u vertellen,” beloofde de kapitein en hij ging zijn gast voor naar de ingang van de grote hut. Bij het schemerlicht, dat door die ingang binnenviel, deed hij zijn verhaal over het gevecht, dat zijn zoon gevoerd had met de kapitein van een nabije kraal, en hoe er nu ruzie was tussen de verschillende dorpen. En dat was nog niet alles, want Mashoba was weggegaan en de oude Zonsopgang was na twee dagen teruggekomen met de boodschap van sergeant Cronjé, dat John verteld had, wie hem vermoord had en dat de politie niet zou rusten, voordat de schuldige gevangen was.

„Mijn hart smelt,” zei hij. „En mijn vrouw zal sterven van verdriet om Mashoba.”

„Wat kan ik doen?” vroeg de zendeling en in zijn hart was hij woedend op de politie, omdat ze hem het werk zo moeilijk maakten met hun dreigementen.

Het bleef lang stil. De Zoeloehoofdman keek triest voor zich uit naar buiten, waar de grauwe hond snuffelend bleef staan en daarna zacht jankte.

„De zwaluw zal op zekere dag weer huiswaarts keren,” zei hij, „maar de honden zullen komen en hem vangen. En als ze hem vangen, zal ik John doden en de politie zal ook mij vangen — misschien...”

Hij pauzeerde en keek de zendeling aan met zijn zwarte, trouwe ogen, waarin het bloeddoorlopen gelig-wit nu wit leek. Toen glimlachte hij om hun geheim, want ze wisten



beiden, dat Moeketsi niet zelf zou moorden en dat hij dus altijd de dans ontspringen zou.

„Mashoba was als een jonge stier, die vecht om de koe,” verduidelijkte hij zijn gedachten, en de zendeling begreep, dat de jonge mannen ruzie gemaakt hadden om een meisje en dat Mashoba daardoor te opgewonden geweest was om — als zijn vader — sluwere wegen te zoeken om zich te wreken.

„Misschien zou de politie toestaan, dat Mashoba terugkeert, wanneer John ontkent, dat Mashoba gestoken heeft — het zou mogelijk zijn, dat hij zich vergist heeft toen de politie hem verhoorde...”

De zendeling knikte. Hij kon de gedachtengang van de kapitein goed volgen, want hij was opgegroeid tussen dit volk; hij kende hun taal en hun gewoonten. Toch zag hij onoverkomelijke moeilijkheden, want hij kende de vijand ook: John was te lang bij de blanken geweest om niet op alle manieren misbruik te maken van de macht, die hij zo plotseling gekregen had.

„Zal John Nkomoyahlaba willen ontkennen?” vroeg hij twijfelend.

De ander knikte, maar er was geen vreugde in die overtuiging.

„Hij zal ontkennen,” zei hij, „wanneer ik hem dat meisje geef.”

„Ah,” begreep nu de zendeling. „Is ze mooi?”

„Ze is mooi,” bevestigde Moeketsi. „Haar vader zal zeker tien ossen voor haar vragen.”

„Zal ze met hem willen trouwen?”

De ander keek een ogenblik verbaasd, want een Zoeloebruid trouwt met de man die haar koopt. Daarna glim-

lachte hij, omdat hij begreep dat de zendeling hem testte op de vorderingen die hij al gemaakt had in de kennis van de opvattingen der blanken over het huwelijk.

„Ze wil niet alleen, omdat ze moet,” zei hij. „Ze wil ook, omdat ze van Mashoba houdt. Haar hart zal van mijn zoon zijn, ook als ik haar aan Nkomoyahlaba geef.”

„Kan ik haar spreken?” vroeg de zendeling.

Verbaasd wierp Moeketsi tegen: „Ons volk vraagt een meisje niet naar haar mening.”

„Ik zal beter weten, wat ik de politie zeggen moet,” hield de ander aan.

Zwijgend en groot stond de kapitein op en hij verwijderde zich onder mokkend protest. De zendeling nam een sigaret en keek rond. In een hoek hing een oud jachtgeweer en daaronder het traditionele oorlogstenu van de hoofdman: een luipaardvel, struisveren en kleinere dierevellen, witte geitevellen voor scheenbedekking en een bontkrans voor het hoofd. Een groot schild van hard-gelooide ossehuid voltooide met een houten assegai en een knopkierie de oorlogsuitrusting.

Het meisje kwam alleen. Bedeesd lachend bleef ze staan aan de ingang van de hut.

„Ben jij Lantete?” vroeg hij.

Ze lachte breder en knikte.

„Kom binnen,” nodigde hij. „Er is iets dat ik wil vragen.”

Het meisje naderde en bleef een eind van de man af staan, zich zelf beschaamd wegdrukkend tegen de wand. Om haar hals droeg ze een ketting van kleine kralen, geregen tot een dikke, kleurige streng en aan die streng in een puntvorm een platte schijf van dezelfde soort kralen, waar-

van het midden bloedrood was. Op die rode achtergrond bungelde vrij een geldstuk van een shilling.

„De jonge mannen vinden je mooi,” zei hij met een raadselachtige glimlach.

Haar ogen flitsten even op, met een guitige uitdrukking.

„Ik weet het, baas,” zei ze.

„Ze vechten om je,” ging hij verder.

Ze antwoordde niet, maar keek hem nu oplettend aan.

„Met wie van de twee zal je trouwen?” vroeg hij.

„Zoeloemeisjes trouwen met de man, die hen koopt, baas,” antwoordde ze ontwijkend.

„Maar als die man oud is en lelijk en je slaat?”

„Hij is niet oud en lelijk en hij zal mij alleen slaan, als ik lui ben, baas,” zei ze.

Hij begreep het niet goed. Haar glimlach had iets raadselachtigs, dat hem verwarde. Ook begreep hij, dat de hoofdman hem niet goed had ingelicht en dat dit meisje stellig niet zonder meer akkoord ging met zijn voorstel.

„Hoe heet hij?” ondervroeg hij verder.

„Mashoba, baas.”

„Ik hoorde dat je met John wilde trouwen?”

„Misschien, baas.”

„Waarom misschien?”

Ze nam het geldstuk, dat ze op haar borst droeg tussen duim en wijsvinger en, terwijl ze haar hoofd diep boog om het te kunnen zien, zei ze: „Mashoba heeft mij gekocht, baas, hier is het geld. Ik zal met John trouwen, wanneer Mashoba het goedvindt.”

„Ah, en vindt Mashoba het goed?”

„Hij is weg, baas, maar als hij het goedvindt, zal ik met de man trouwen, die mij koopt van Mashoba.”

„Wil je wel?”

„Zoeloemeisjes trouwen met de man die hen koopt, baas,” herhaalde ze en ze lachte. „Als Mashoba wil, zal ik met hem meegaan naar de stad.”

„En als ze hem vangen? . . .” polste hij voorzichtig.

Ze haalde haar sterke, jonge schouders op en keek voor zich naar de grond, waarop haar grote teen lijnen trok. Het was duidelijk tegen haar natuur om zich al te zeer te verdiepen in mogelijke narigheden, die haar te wachten stonden.

Hij stond op en wreef het peukje sigaret uit onder zijn schoen.

„Ga maar,” zei hij.

Ze ging niet. Ze aarzelde bij de deuropening en haar teen bleef de onzichtbare lijnen trekken op de harde aarde. Eindelijk keek ze op.

„Hebt u hem gezien, baas?”

„Nee, ik wist het niet.”

„Zult u hem zien, baas?”

„Misschien.”

Een ogenblik vouwde ze haar handen en vergat ze haar trots van jonge Zoeloe.

„Als de baas hem ziet, baas, zeg hem dat ik op hem wacht. Ik zal alleen met een andere man trouwen, als Mashoba het wil en als hij dan niet gevangen wordt.”

Het was duidelijk, dat ze nog méér te zeggen of te vragen had en de zendeling wachtte.

„Is dat waar, baas, dat de God van de witmensen alles kan?”

„De God van de witmensen is ook de God van de Zoeloes,” legde de zendeling verrast uit. „Hij kan alles!”

Ze keek schuw naar de uitgang van de hut en toen weer naar hem.

„Zou het mogelijk zijn, baas, dat u hem vraagt om Mashoba terug te brengen?”

„Natuurlijk!” beloofde zendeling Dutoit, „maar je kunt het ook zelf vragen, Lantete.”

Ze schonk geen aandacht aan zijn woorden, maar bedong haastig: „Als Hij er niet voor kan zorgen, misschien wilt u me dan zeggen waar Mashoba is, dan . . .”

Ze maakte de zin niet af, maar bukte zich onder de lage deuropening en verdween. Hij hoorde haar harde voet-zolen op de droge aarde.

„We zullen zien . . .” zuchtte hij. „Eerst sergeant Cronjé maar eens opzoeken.”

Hij keerde terug naar zijn auto. Hetzelfde jongetje dat hem begroet had, stond nu tegen een paaltje geleund naar hem te lachen en het reikte hem een kralenlapje toe.

„Lantete – Mashoba,” zei hij en rende toen weg zo snel hij kon.

„Daar ontkom je niet aan, Dani Dutoit!” spotte de zendeling met zich zelf en hij startte.

„En jij voelt je geweten!” spotte hij verder, terwijl hij onder het rijden zijn hand opstak naar kapitein Moeketsi, die op een afstand naar hem keek.

„Mashoba – Mashoba?” herhaalde sergeant Cronjé, zoekend in zijn geheugen, waar hij die naam meer gehoord had.

„Moeketsi?” vroeg konstabel de Villiers, opkijkend van zijn werk.

„Precies,” verklaarde zending Dutoit. „Jullie zoeken hem, nietwaar?”

„Zoeken is het woord niet,” glimlachte de jonge reus. „Als we tegen hem aanlopen, zullen we hem moeten vastzetten, want hij mag nu eenmaal niet met een assegaai steken.”

„Jij mag geen onschuldige mensen slaan,” plaagde Dutoit op zijn beurt. „Daar zou de rechter óók bezwaar tegen hebben.”

„Doe ik dat?” vroeg de Villiers spottend. „Sergeant, sla ik wel eens?”

„Je had toevallig een kapitein te pakken, die ik goed ken, één van de besten,” voorkwam Dutoit.

„Hij had praatjes,” antwoordde de sergeant.

„Hij zei de waarheid.”

„Hij had te veel kafferbier gedronken.”

„Hoor eens, mannen: we weten allemaal, dat die John er niet beter op geworden is, sinds hij in de stad geweest is. En ik denk dat die vechtpartij zeker niet alleen de schuld van Mashoba was.”

De konstabel stond op en rekte zijn geweldige gestalte. Toen grinnikte hij vermaakt.

„Dat zeggen we niet,” zei hij. „Maar als je alles laat gaan, kunnen wij het niet meer baas.”

„Aangenomen! Maar die Mashoba moet zo gauw mogelijk terug naar zijn stam; daar hebben we allemaal meer aan dan aan al die onderlinge ruzie. En John moet goed gewaarschuwd worden, dat hij geen eigen rechtertje gaat spelen en geen jonge vrouwen van de kraal van Moeketsi gaat bedingen als losprijs voor Mashoba.”

De sergeant stond nu eveneens op.

„Losprijs?” vroeg hij.

„O, jullie weten alleen maar, dat er ruzie gekomen is tijdens een partijtje dobbelen? Maar er zit heel wat meer achter: John had het op het meisje van Mashoba gemunt, en dat gáát niet.”

„Nee, allicht!” gaven de beide politiemannen toe.

„Juist, en nu is Mashoba gevlucht, omdat hij meent, dat zijn rivaal dood is . . .”

„Net wat John zelf óók al dacht . . .” spotte de Villiers.

Ze lachten alle drie.

„Ga mee, we drinken een glas brandy,” bood Cronjé aan, en hij sloeg vriendschappelijk zijn arm om de schouder van Dutoit.

In de kamer liet Dutoit veelbetekenend het kralenlapje zien.

„Dat moet naar Mashoba,” zei hij. „Wie zorgt daarvoor, jullie of ik?”

„Waar zit-ie?”

„Ik dacht dat jullie wel iets over hem wisten.”

„Voorlopig niet. Wij hadden hoop, dat hij wel terug zou komen.”

Ze praatten over en weer, ze maakten plannen, deden elkaar ideeën aan de hand. Eindelijk zei Dutoit: „Als jullie nu eens uitvissen in welke richting we hem moeten zoeken, zal ik wel verder zien.”

„En dat allemaal om één Zoeloe?”

Dutoit keek de konstabel onderzoekend aan. Toen merkte hij wijsgerig op: „Het wordt tijd dat jij een vrouw zoekt, jonge vriend, dan leer je inzien, dat er altijd méér mensen bij betrokken raken, wanneer er één mens iets overkomt.”

„Dat heb ik nou al zo vaak tegen hem gezegd!” viel

mevrouw Cronjé hem bij. „Hij leeft maar voor de vuist weg.”

„Ach, mensen,” geeuwde de Villiers verveeld. „Maar goed, als jullie zo graag willen weten waar Mashoba zit, zal ik hem wel eens even opzoeken. Als hij vèr weg zit, gaan we met uw auto, meneer Dutoit!” dreigde hij tegelijk met zijn belofte.

„Dan zal ik John temmen,” beloofde Cronjé.

Ze hieven hun grote glazen brandy op en dronken elkaar voorspoed toe.

„Gelezen dat er weer een schip emigranten uit Europa onderweg is?”

„Engels?”

„Nee, Hollands.”

„Hoeveel?”

„Achthonderd ongeveer. Laat ze maar komen!”

Cronjé wreef vergenoegd in zijn handen.

„Hoeveel zullen er Afrikaans-sprekend worden?” betwijfelde Dutoit.

„Ja, en hoelang zal ik moeten wachten, voordat ik eindelijk eens sergeant word,” spotte de Villiers.

„Afrikaans-sprekend worden ze allemaal,” voorspelde Cronjé. „Als wij maar voor een behoorlijke voorlichting zorgen. Ze denken in Europa waarachtig, dat wij die zwarten opvreten! Het zou pas goed zijn ginds, wanneer wij opgevreten werden! . . . En wat jou betreft, jij wordt nooit sergeant, want daar deug je niet voor, zolang je niet verantwoordelijk bent voor een gezin. Laatst heeft hij de baby fondant gevoerd om het kind zoet te krijgen en dat wil dan sergeant worden!”

„Dan is het maar te hopen, dat er ook nog eens een schip



met schone vrouwen overkomt," zuchtte de konstabel opstaand. „Meneer Dutoit, ik informeer naar die boy!" Hij trok de deur zacht achter zich dicht en mevrouw Cronjé schonk de glazen voor de beide anderen nog eens vol.

„Het zou beter voor hem zijn dan we misschien allemaal wel denken," zei ze.

„Vrouwen denken al gauw, dat een man niet buiten een vrouw kan," plaagde haar man. „Zo maken ze zich zelf onmisbaar."

„Net zo iets als de politie," gaf ze terug. „Die maken onrust onder de Zoeloes en zijn dan weer nodig om de rust te herstellen."

Buiten zonk de zon achter de Drakensbergen.

## HOOFDSTUK 9

De pneumatische boren ratelden oorverdovend. Onder de lage rotsgewelven vond het geluid geen uitweg en het botste duizendvoudig herhaald in de oren van de honderden jonge negers, die hier hun dagelijks werk verrichtten bij het zwakke licht van een mijnlamp.

De eerste keer had Mashoba zich met zijn lotgenoten die enorme grot laten indrijven, langs het geratel van steenwagentjes, wegslibberend nu en dan in de slikgoten langs de ruwe wanden, duizelend wegbukkend voor laaghangende rotsblokken. Hun adem stokte en ze waren heel stil. Van tijd tot tijd keken ze om, en nog lang zagen ze in de verre hoogte het schemerlicht van de mijningang, maar uiteindelijk ook dat niet meer. Hier en daar liepen blanke opzichters rond. Ze tikten tegen rotsblokken, die neerhingen, waakzaam tegen instortingen. Ze riepen hun orders naar de zwarte arbeiders, die met platte sleden het steengruis, waarin de spettertjes goud zich moesten bevinden, met kabels en lieren uit de zeer lage afbouw naar de wagentjes trokken.

Een grofgebouwde arbeider dreef zware houten wiggen tussen een stapel balken om daarmee de langzaam neerdalende zoldering te stutten.

De lage ruimten, waarin de jongens moesten werken, maakten hen eerst benauwd, maar het gedaver van de

boren, het geratel van de treintjes en het neervallende rotspuin stompten zelfs hun angst af. Na een paar uur durfde Mashoba al rond te kijken, terwijl zijn met ijzer beslagen werkschoenen de zware boor tegen de rots drukten. Zijn handen tastten naar een stuk steen, dat losgeschoten was bij een vorige dynamietontlading. Bij het zwakke licht van het lampje bekeek hij de steen nieuwsgierig en hij schudde verbaasd zijn hoofd naar zijn maat, die met hem de boor hanteerde. Het was hem een groot raadsel, waarom de witmensen al dit werk op touw zetten, als toch in de Drakensbergen het gesteente op een veel gemakkelijker wijze te bemachtigen was.

De maat, die al zoveel langer hier werkte, grinnikte. Hij schreeuwde boven het lawaai uit, wijzend naar boven, waar de mijndirectie ergens huisde: „Het zijn grote tovenaars!”

„Maken ze hier goud uit?” brulde Mashoba terug.

De ander knikte en wees met zijn handen de grootte aan van een baar goud. Over de fabelachtige waarde daarvan deden wilde geruchten de ronde. Zijn vingers maakten het gebaar waarmee een kind telt: tien — twintig — dertig — honderdduizend ossen kon je wel kopen voor één zo'n stuk goud.

„Werken!” schreeuwde de stem van een opzichter bij hun laag.

Ze keken schichtig om en zagen de man staan, zijn borst en hoofd uitstekend boven de wal graniet waarop ze zaten.

„Ja, baas,” antwoordde Mashoba, maar het geratel sloeg dat zwakke antwoord stuk.

Harder drukten ze hun voeten tegen de boor. Het geratel klonk nu sterker nog; tijdens het gesprek was hun aan-



*... terwijl zijn met ijzer beslagen schoenen de zware boor tegen de rots drukten (pag. 98).*

*De transportband gleed uur na uur langzaam voort (pag. 110).*





dacht voor de boor wat verminderd. Nu zwegen en zwoegden ze en verlangden naar het sein van ophouden.

In Mashoba's hersens bleven de honderdduizend ossen ronddolen, opgejaagd door het lawaai. Honderdduizend ossen — zoveel had koning Dinga er nog niet eens! Als je zó rijk was, kon je vluchten waarheen je maar wilde en iedereen zou voor je buigen alsof je zelf een blanke was. . . Van de honderdduizend ossen kwamen zijn gedachten als vanzelf op de vrouwen, want voor ossen koop je vrouwen en met vrouwen verdien je weer nieuwe ossen. Dit is de simpele economie van de Zoeloe. Hoe meer ossen je hebt en hoe meer vrouwen, hoe meer tijd er overblijft voor het roken van een pijpje tabak in de warme zon en het bijwonen van vergaderingen onder de groene bomen.

De ene gedachte bracht de andere voort: hij liep van de vergadering door de ingang van zijn kraal naar binnen. Bij de vrouwenhut stonden de jonge meisjes, opgesierd met hun kralen. In het midden, de mooiste van allen, Lantete. De jongen kreunde. Het verlangen naar zijn stam en zijn meisje deed hem pijn in zijn hoofd, want de boor stampte en maalde zijn gedachten, tot zijn hoofd het niet meer verdragen kon. Hij trok zijn voet terug en schoof over het steengruis naar de rand van de galerij, verbouwereerd nagestaard door zijn maat. De boor ratelde niet meer, pufte alleen maar en zweeg eindelijk met een laatste zucht.

„Hoza!” riep La Ntutu, maar Mashoba antwoordde: „Ik ga weg, hamba guhle (vaarwel)!”

De blanke opzichter versperde hem de weg.

„Wat moet dat?”

„Ik ga weg, baas, ik hou niet van dit werk.”

„Je hebt een contract getekend, aan je werk, vlug!”

„Maar mijn hoofd doet zeer, baas!”

„Mijn hoofd doet ook wel eens zeer, aan je werk!”

Hij drong de jonge Zoeloe terug naar de galerij en gaf hem een paar stompen tegen zijn bovenarm. De jongen hees zich weer in de sleuf van de afbouw en schoof naar zijn maat terug. De blanke opzichter keek met streng-dreigende ogen toe, tot de boor zijn hels gedaver weer liet zingen onder de gewelven. La Ntutu grinnikte vermaakt toen de blanke zich terugtrok.

„Je zal nog leren,” voorspelde hij.

Mashoba rilde. De koorts gloeide in zijn hoofd en in zijn lichaam, een hevige misselijkheid kroop omhoog onderuit zijn maag. Terwijl hij duwde, duwde, duwde met zijn bespijkerde laars, liet hij zijn hoofd leunen tegen het plafond. Zijn ogen rolden door zijn hoofd en hij kende geen grotere begeerte meer dan hier te mogen sterven.

Toen ging het sein, dat de arbeid gestaakt moest worden.

## HOOFDSTUK 10

De sneltrein denderde zuid-noord, Kaapstad-Johannesburg, 914 Engelse mijlen eenzaamheid, slechts hier en daar onderbroken door een stationnetje om die eenzaamheid te accentueren.

Vlak achter Kaapstad begon het: in stromende regen stoomde de trein langs waterpoelen en over smalle bruggen.

„Ze moeten nodig zeggen, dat Afrika een droog land is,” spotte Piet Wiersma en hij deed een poging om het raampje te openen, omdat hij nu zelfs de brug niet meer kon zien, waarover ze reden. Slechts donker water was zichtbaar, met soms een plukje bomen of rauwe grond.

„Laat dat raampje asjeblijft dicht, Piet,” smeekte Gerda angstig.

„Straks kiept de trein om, als je naar buiten gaat hangen,” voorspelde Jolientje. „Er zitten hier zulke gekke smalle wielen onder de trein.”

„Assen bedoel je,” verbeterde Piet, maar hij liet zijn pogingen om het raam te openen, varen.

Ze kregen het allemaal benauwd van de ruimte en de eenzaamheid. Mevrouw staarde zwijgend in de snel toenemende schemering en het leek wel of de kinderen zich beurtelings tolk maakten van haar gedachten.



„Waren we maar in Nederland gebleven,” zuchtte Gerda. „Nederland is ook niks!” wierp Machteld tegen. „Ik zou het liefst mijn leven lang op de boot gebleven zijn: lekker verzorgd en je maar laten deinen op de golven.”

„Met sports,” merkte Jolientje neuswijs op.

Ze lachten allemaal, kort, zenuwachtig.

„Voor mijn part gaan we direct terug naar Kaapstad,” zei Piet onverschillig. „Kaapstad vind ik een moordplek! Lekker zwemmen in Muizenberg, lekker wandelen in de tuinen van Jan van Riebeeck.”

Toen hadden ze voor een ogenblik een onderwerp, dat nog niet uitgeput was. Mevrouw luisterde zwijgend toe, maar soms kwam een glimlach om haar vermoeide mond.

„Hoe ze toch die bosjesmannen zo prachtig hebben nagemaakt in het museum, hè mams!” klonk het heldere stemmetje van Trudie, de jongste.

„Nou, een mieter: museum!” riep Piet. „Machtige dieren ook, zo iets heb je in Holland toch maar nergens.”

„Moet je heus niet zeggen,” zei Gerda. „Wat hebben we in Holland eigenlijk gezien? Ik ben nog nooit in het Rijksmuseum geweest, maar hier liepen we direct een museum binnen, waar niet half zulke mooie schilderijen hingen als in Amsterdam. Je hoeft heus niet te zeggen, dat we in Holland cultureel achterlijk waren...”

„Artis!” merkte Trudie neuswijs op.

De reizigers op de gang keken om, bij hun uitbundig gelach.

„Gekheid, Ger,” zette Piet het gesprek voort. „Maar die rit langs de zee en toen naar Stellenbosch, dat heb je toch niet bij ons. Als ik achttien ben, koop ik subiet een auto en dan ga ik heel Zuid-Afrika doorkruisen. Je hebt hier

zo lekker de ruimte en nergens hoef je een pas te hebben." Hij stond daar zo groot en mannelijk al, dat zijn moeder ineens met een blijde lach van herkenning naar hem opkeek. Daardoor wist hij opeens niet meer wat hij nog meer had willen zeggen en hij tastte verlegen in zijn zak.

„k Heb zin in een sigaret," zei hij. „Heb jij nog sigaretten, Machteld?"

„Wacht tot na het eten," adviseerde het meisje. „We gaan direct naar de restauratiewagen."

Toen ze daar vandaan terugkeerden, vonden ze hun bedden al gereedgemaakt voor de nacht. Het was opeens een klein, intiem kamertje geworden. De eenzaamheid gleed voorbij achter het gesloten gordijn. Bij het schemerlicht van de kleine nachtlampjes boven iedere slaappleaats lagen ze hun gedachten te zeggen, de één na de ander.

„Je moet feitelijk met gesloten ogen van de ene plaats naar de andere gaan," zei Gerda. „Als je niet ziet, hoever je overal vandaan gaat, lijkt het veel minder erg."

„Gunst, ik maak me daar helemaal niet zo druk om," antwoordde Machteld. „Bij Joburg is een vliegveld, waar iedere week tweemaal de K.L.M. komt — het is dus alleen maar een kwestie van geld."

„Dat wij niet hebben," spotte Piet.

„Ze hebben in Afrika geld zat!" verzekerde Machteld.

„Ik weet wat je nu denkt, Mach," plaagde Gerda. „Het klopt niet helemaal met je theorie van de laatste weken!"

„Niets is veranderlijker dan een mens," legde Machteld uit.

„Ik ben blij dat je daar zo over denkt, kind," klonk even de rustige stem van mevrouw. „Dat bewaart je voor kop-pigheid. Ik zou zeggen: ga eerst maar in de verpleging, zo-

als je van plan was, en laten we daarna maar verder zien.”  
„Pappa,” zei Trudie in haar droom.

Daarna werd het heel stil, want op dat woord hadden ze geen van allen een antwoord. Ze bleven luisteren naar het tjoeken van de wielen over de lassen en zonden hun gedachten uit door heel de wijde wereld. Als soms een gedachte uitgesponnen was, zuchtte er één en eigenlijk wachtten ze allemaal of Trudie nog meer zou dromen over thuis en hardop zeggen wat ze allemaal verzwegen, maar wat niet dood was.

Hoelang duurde het? De tijd stond stil. Piet wentelde zich om en zei:

„Pit ze!”

„Nacht!” antwoordde zijn moeder.

„Welterusten, mams,” wensten haar oudste dochters.

Nooit t’rug - nooit t’rug - nooit - nooit - nooit...” zongen de wielen.

Over de eindeloze Karoo-vlakte dreven lichte wolken onder de donkere rookslierten van de trein, toen ze ontwaakten. Piet schoof het gordijntje weg en stelde nuchter vast: „Dooie boel buiten.”

Maar het was anders dan gisteravond. Gisteren gingen ze vanuit de veiligheid de eenzaamheid in — nu moesten ze de eenzaamheid door om eindelijk weer ergens thuis te komen. En de gedachte aan het vliegveld bij Joburg vergoedde veel. Kon je dan zelf niet direct weg vanwege het geldgebrek, tweemaal per week kon je brieven sturen en verwachten.

Op het drukke station stond tante Marie al van ver te

zwaaien met het telegram, dat ze haar vanuit Kaapstad gezonden hadden.

„Wat heerlijk dat jullie er zijn!” riep ze.

„We zullen zien,” fluisterde Machteld nuchter tegen haar zuster.

De kinderen stonden verlegen toe te zien bij de begroeting. Gewillig ondergingen ze de hartelijkheid van de onbekende tante, die zo sprekend op mams leek, maar alleen wat dikker was.

„Wie is nu Machteld en wie is Gerda?” vroeg ze opgewonden. „O stil, ik zie het al, ik zie het al: jij bent Machteld, sprekend je... je hebt gelijk, Ans, ze is sprekend Wim! En jij lijkt op ons, toen wij nog jong waren, Gerda, leuk, leuk, welkom in hier die land! Ik heb zulk goed nieuws voor jullie allemaal: Machteld kan volgende week al in het kleurlingenhospitaal beginnen, een eindje buiten de stad, en Henk zou vanmorgen horen of Gerda terecht kan bij de bank — maar wat praat ik, we moeten gauw naar huis gaan. Oh Ans, dit is de mooiste dag, die ik in Afrika meemaak! Voor vanavond heb ik kaartjes voor de schouwburg.”

„Leuk,” antwoordde mevrouw zonder overtuiging.

„’t Kàn niet op!” spotte Machteld. „Tante Marie zal ons eens eventjes afdraven!”

„Sst!” siste Gerda, „straks hoort ze het nog!”

Ze duwde haar zuster een eindje op zij om op een veilige afstand een paar zwarte kruiers te passeren, en toen ze voorbij waren, keek ze schuw achterom alsof ze in de rug een aanval vreesde.

„Ger, doe niet zo dwaas!” riep Machteld. „De mensen kijken naar ons!”

„Zag je de ogen van die kerels?” fluisterde Gerda. „Ze aten ons bijna op!”

„Als ze dat leuk vinden...” antwoordde Machteld wijs. „Alle mannen zijn hetzelfde, wat dat betreft.”

„Maar alle mannen zijn niet zwart...” griezelde Gerda. „Ik moet er niet aan denken!”

Ze liepen door een brede winkelstraat, met aan weerskanten hoge, lichtgrijze wolkenkrabbers, die het stadsbeeld van Johannesburg bepalen.

„Dit is Commissionerstreet,” vertelde tante Marie.

„Is hier wel eens wat gebeurd?” vroeg Gerda.

„O, er gebeuren hier dikwijls ongelukken, het is hier verschrikkelijk druk, maar het is heus niet erger dan in andere grote steden, denk ik.”

„Dat bedoelt ze niet, tante,” verduidelijkte Machteld.

„Laat nu maar,” suste haar moeder. „Schreef je niet, dat de binnenstad eigenlijk meer de zakenstad is? Jullie wonen toch helemaal buiten?”

„Wij? O ja, natuurlijk! Hè-hè, hier is dan eindelijk onze car, stap maar gauw in. Dat parkeren is hier een wanhoop!”

„Net als tante Marie,” fluisterde Gerda onder het instappen.

„Ach-ach!” zuchtte Machteld haar na.

Op het glimmend-rode bordes wachtte oom Henk hen in al zijn Afrikaanse welgedaanheid op.

„Come in!” nodigde hij, zijn beide handen uitstrekkend.

„Very glad dat jullie er eindelijk zijn! Marie was too anxious — te verlangend I mean — om jullie te zien en ze kon hardly drinken en eten.”

„Onze rijke oom uit Amerika,” schamperde Piet achter de rug van zijn zusters. „Is z'n moerstaal nu al verleerd; kan leuk worden.”

Hun onderlinge saamhorigheid deed hun goed, hoewel hun opmerkingen schadelijk waren voor de goede toon in huis. Ze verzetten zich tegen de opgeschroefde hartelijkheid en trokken spottend hun wenkbrauwen op, toen ze — al wandelend door het ruime huis — uitgenodigd werden om zich te verwonderen over de rijkdom van hun oom en de prijzen aan te horen van de ijskast — „Everybody has a fridge!” — en de auto — „Raly the best car all over the world!”

Een kaffermeid sloop op vilten pantoffeltjes door het huis om de tafel klaar te maken. Het was zo'n wonderlijke aankomst, dat zelfs Machteld erkende: „Nu weet ik het niet meer. Het is hier wel grappig, maar het is tegelijk zo zake-lijk; iedereen lijkt hier alleen maar te leven voor geld.”

Toen keken ze elkaar lang aan, zij en Gerda, en plotseling begonnen ze onbedaarlijk te lachen omdat juist Machteld die opmerking moest maken.

Opeens verstrakte Gerda's gezicht en ze stak haar vinger op.

„Wat zijn we stom, wat zijn we stom!” riep ze. „We zijn uit Nederland weggegaan, omdat we er daar geen gat meer in zagen en in plaats dat we hier nu zoeken naar de mooie kant van het leven, zitten we te fitten op alles wat anders is dan we gewend zijn. Zo worden we nooit goeie Afrikaners. Als we zo doorgaan, houden we het geen van allen uit.”

## HOOFDSTUK 11

De transportband gleed uur na uur langzaam voort. Telkens schoven nieuwe ladingen stenen en erts aan de arbeiders voorbij en haast mechanisch graaiden zwarte handen de waardeloze stenen uit het goudhoudend gesteente en wierpen die met een onverschillig gebaar achteruit.

Sinds hij volkomen onbruikbaar gebleken was voor de ondergrondse arbeid, was Mashoba ingedeeld bij de sorteerders. Het was hier beter dan beneden. Het daglicht stroomde royaal de keet binnen en het lawaai was lang zo hevig niet. Aan het kopeinde van de band was het steeds weerkerend geraas van vallende stenen, aan het uiteinde het zware gedreun van de mortieren, die het puin tot poeder stampten.

Mashoba had nu wel begrepen, dat niet alle steen geschikt is om er goud uit te puren. Hij herkende de waardevolle stenen in één oogopslag, maar als hij terugdacht aan de mannen, die diep onder de grond het geraas van de boren en de eeuwige duisternis moesten doorstaan, keerde de misselijkheid terug en hij zuchtte diep om van dat gevoel verlost te raken. En hij keek naar buiten. Dat hielp steeds. Hij wist niet meer, hoelang hij hier al was en hoelang hij moest blijven. Soms gingen er mannen terug naar hun stam, anderen voorspelden, dat zij niet terugkeerden, maar dat ze naar Johannesburg gingen om in de fabrieken te

werken. Het geld dat de ontslagen arbeiders meekregen van de mijndirecties, groeide in hun fantasie tot geweldige bedragen aan, vooral als het jonge mannen waren, die geen gezin hadden in hun kraal, zodat alle geld voor hen bewaard bleef.

Er waren ook oudere arbeiders onder hen, mannen, die al voor de derde maal hier waren teruggekeerd. Ze wisten te vertellen van de grote steden, waar ze gewoond hadden, en van alle rijkdom, die ze daar hadden gezien.

Een nieuwe ploeg arbeiders nam het werk aan de band over. De afgeloste mannen draafden als uitgelaten kinderen naar buiten en riepen elkaar dwaze dingen toe of ze sjokten vermoeid over het terrein naar de compounds, waarin ze thuishoorden. Uit de opgeslagen luiken van de keuken dreef de damp van gestoomde mielies en gekookt vlees. Mashoba stond stil en haalde diep adem. Bij alles wat ze hier misten, hadden ze toch volop te eten, van tijd tot tijd hun kroes kafferbier en de rijkdom van het gespaarde geld in het vooruitzicht.

Eén van de ervaren mijnwerkers stond naast hem stil en sloeg hem kameraadschappelijk op zijn rug.

„Wanneer ga je weg, John?” vroeg hij.

Mashoba haalde zijn schouders op.

„Ik weet niet,” antwoordde hij.

„Wanneer ben je dan gekomen?”

„Ik weet het niet.”

De ander keek hem ongelovig aan.

„Waarom ben je gekomen?” vroeg hij. „Er zijn weinig Zoeloes in de mijn, de meesten zijn Bantoes.”

De jongen schokschouderde. Ze liepen door en zagen rook opstijgen uit de oven, waarin het goud, dat chemisch aan



het verpulverde gesteente was onttrokken, werd gesmolten en gezuiverd, om daarna gewogen en in baren gegoten te worden.

Een paar zwarte wachten slenterden over het terrein en sloegen met hun stokken stukjes steen weg.

Mashoba wist niet wat hij antwoorden zou. Tijdens de lange, lege uren aan de sorteerband probeerde hij zelf ook te doorgronden, waarom hij hier gekomen was, maar zijn gedachten wilden nooit lang met dat probleem bezig zijn. Die gingen hun eigen gang, via de vele, vele ossen, die ze hier dagelijks voor de witmensen verdienden, naar Zoeloland, naar Lantete.

Ze gingen in de zon zitten, met hun rug tegen de bakstenen muur van het kafferverblijf. In de douchehokken zongen jongens de liederen van hun stam – liederen met een vreemde bekoring, waarin ze de kudde prezen en de zon, de bergen en de leeuw, de vrouwen en de dapperheid van de krijgers. Mashoba deed zijn ogen dicht om beter te kunnen luisteren en zijn hoofd wiegde onwillekeurig mee op de maat van het gezang.

De ander – Piet noemden ze hem hier – keek de jongen van op zij aan en taxeerde zijn moed en zijn verleden.

„Hoe heette je vroeger, toen je nog in Zoeloland was?” vroeg hij.

Mashoba opende wijd zijn ogen en antwoordde: „John.”

Piet grijnsde breed, zodat zijn gelige tanden een rij vormden, als in de mond van een paard.

„Je verbergt je naam,” spotte hij. „Misschien zoekt de politie je en ben je daarom in de mijn gaan werken.”

Mashoba keek zorgvuldig om zich heen, daarna boog hij zijn hoofd en tekende tussen zijn voeten een os en aan die

os een staart met een bijzonder grote kwast. Op die kwast legde hij zijn vinger en keek de ander aan.

„Mashoba?” vroeg de man.

„Mashoba!” herhaalde de jongeman.

„Waarom zoekt de politie je?” drong Piet verder aan. De onrust van zijn jongere collega sprak duidelijker dan een woordelijke erkenning. Mashoba veegde met zijn vinger-toppen de tekening uit, die hij gemaakt had, en keek op zij. In zijn ogen lag de angst en het verlangen naar hulp als bij een hond, die niet weet of hij slaag of lof zal krijgen voor zijn waakzaamheid.

„Je kunt het mij gerust zeggen,” stelde de man hem gerust. „Ik heb al tweemaal in de gevangenis gezeten, ik weet hoe je de politie ontlopen kunt.”

Toen ze hun voedsel in ontvangst namen, had Mashoba het gevoel alsof iedereen al wist wie hij was en wat hij gedaan had. De veiligheid, die zijn aangenomen naam hem gaf, was er niet meer. Piet noemde hem Mashoba waar de anderen bij waren en hij zond hem zijn blikken van verstandhouding toe, met de brede grijns van zijn paardegebit. Mashoba overwoog of hij niet een andere taak kon vragen om de oude veiligheid terug te vinden. Hij dacht daarover aan de transportband en op de hardstenen vloer van zijn slaapplaats. Zwijgzaam en trots, zoals de Zoeloes zijn, vergeleken met de onderdanige Bantoes, ging hij zijn eigen wegen en hij probeerde Piet te ontlopen. Om zich te wreken, gaf hij hem in zijn hart de naam van Izinja, hond.

Wie zal zeggen wat de witmensen drijft om te doen wat ze doen? Ze staan met hun blauwe ogen op je handen te

kijken. Ze klimmen op de stortplaats van de stenen. Ze glijden als bleke schimmen achter je langs. Ze horen wat de arbeiders elkaar vertellen en ze horen nog duidelijker, wanneer een arbeider zwijgend tussen zijn kameraden staat en met regelmatige bewegingen zijn werk doet. Het valt hun op, dat die zwijger nooit misgrijpt, nooit waarde-loze stenen naar de mortieren stuurt en goudhoudend gesteente naar de hoge steenhopen buiten.

Op een dag lopen ze weer achter je en ze zeggen: „Hoza, John!”

Mashoba keerde zich om. Zijn zwarte huid werd grauw en het zweet brak hem uit. Hij keek vluchtig op zij naar Piet Izinja, doch die grijnsde hem alleen maar veelbetekenend toe. De schelle zon buiten kreeg paarse en oranje wielen en wentelde zo voor hen uit naar de goedbewaakte smelterij. De oven was nu uit, maar die moest aangemaakt worden. Mlambile, een magere, tanige arbeider met een schrandere gezicht, wees hem zijn werk. Zo kruide Mashoba kolen naar de oven en Mlambile vertelde hem, dat het een eervol werkje was, dat de blanken alleen maar gaven aan de meest vertrouwde arbeiders, omdat hij in de toekomst het goud zou zien, waar die duizenden anderen voor zwoegden onder de grond.

Het kolenstof glinsterde op hun huid en in hun haar; soms knarste het tussen hun tanden, maar als dan de baas van de smelterij naar buiten kwam en in hun handen het kostelijke hagelwit van een sigaret wierp, grijnsden ze elkaar toe en koesterden zich in de gunst der blanken, als een klipdas in de zon.

De oven moest goed heet gestookt worden. Als Mashoba de klep opentrok, sloeg de laaiende hitte hem tegen en hij

keek om naar de baas, die het donkere goudstof, dat nog met slik gemengd was, in zware potten had klaargezet.

„Laat maar, John, het is goed zo,” zei de blanke.

„Goed baas,” antwoordde de jonge Zoeloe.

De kruiwagen ratelde leeg over de tegels. Mashoba keek schuw op zij, waar achter de open safedeuren de rekken stonden, met vierkante broden goud...

Om de smelterij en op de zolders, waar het gewonnen goud uit de chemische baden werd verzameld, slenterden de zwarte bewakers. Ze zagen de nieuwe arbeider, die de kruiwagen achter zich aantrok naar de kolenput en ze lachten tegen hem. Dat gaf Mashoba het gevoel, alsof die mannen niet alleen het goud beschermden, maar ook hem. Hij droeg zijn hoofd hoger nog dan eerst. Al de zwarte arbeiders, die uit de loodsen en uit de mijnschachten kwamen en hier langs zijn zwaarbewaakte afdeling stroomden om hun mielies en vlees te eten, beschouwde hij opeens vanuit de hoogte. Toen hij Piet Izinja herkende en Piet hem, grijnsde hij niet terug, maar keek koel langs hem heen. Iets van de mentaliteit der blanke bazen scheen plotseling overgeslagen te zijn op hem: er was een zwarte massa van naamloze arbeiders; er waren óók nog een paar mannen, die een naam hadden: Mashoba, die John heette; Mlambile, die Johannes heette en de bewakers, die ook allemaal Zoeloes waren en namen droegen, die de blanken kenden.

De blanken waren hem op deze dag véél nader gekomen. In bloemrijke taal overdacht hij nu al hoe hij de gebeurtenissen van deze dag later voor zou dragen aan de stom toelisterende mannen van de kraal. Ze zouden met hun tong klakken en „tsjj” roepen van verbazing over de rijkdom,

die Mashoba's ogen hier te zien kregen. Goud, genoeg om alle ossen van de hele wereld te kopen. En wat zou het gevolg zijn, als er één man was, die alle ossen bezat? Hij zou alle vrouwen kunnen kopen, zodat er niemand meer een vrouw zou vinden behalve die geweldig-rijke éne man. En Lantete zou de eerste vrouw zijn, dat stond vast. De zielige shilling, die hij voor haar had betaald, zou gevolgd worden door klompen goud uit de onmetelijke voorraad, die hier lag opgestapeld...

Toen Mashoba met Mlambile naar de compound ging voor het middagmaal, keek hij links noch rechts. Hij voelde de gespannen aandacht van de andere arbeiders, die aan de band werkten en die hem kenden, maar ze zwegen en lieten hem onder de spitsroeden van hun jaloerse blikken doorgaan. De beide Zoeloes zogen als rijke snobs aan de gekregen sigaret en bliezen de rook voor zich uit, opdat ieder een kon zien van waar ze kwamen en wie ze waren. En ze gooiden de peuken achteloos weg, zodat er een gevecht ontstond voor hun voeten van arbeiders, die de buit wilden veroveren. De winnaar hield het kleine stukje omhulde tabak tussen de brokkelige nagels van zijn vuile handen en zoog het laatste beetje vuur door de laatste draadjes, terwijl hij tevreden lachte naar de verliezers. En de verliezers op hun beurt grijnsden breed en bewonderend naar de winnaars, die hun prijs genoten.

Piet leunde tegen de muur, naast de deur. Mashoba vreesde nog, dat de ander hem zou aanspreken, maar de man bleef makkend voor zich uitstaren en zweeg.

Sinds die dag voelde Mashoba zich weer veilig als voorheen.

## HOOFDSTUK 12

Er heerste grote opwinding in de kraal. De carrier stond voor de kapiteinshut en voor de ingang van de hut hadden zich de opgeschoten jongens verzameld. Boven hun hoofden waren de schouders zichtbaar van konstabel de Villiers en kapitein Moeketsi. De kapitein sprak de jongens toe en zond hen uit naar de omliggende dorpen om inlichtingen in te winnen over zijn zoon. Dikwijls herhaalde hij de belofte van de blanke politiemann, dat Mashoba niet meer gestraft zou worden als hij terugkeerde, omdat het eigenlijk niet zijn schuld was, maar die van John Nkomoyahlaba, dat de laatste een steek van de assegaai had opgelopen. John had achteraf ook helemaal de schuld op zich genomen en erkend, dat het maar een spelletje was en geen opzet.

De konstabel keek strak toe, terwijl hij luisterde en soms knikte hij bevestigend. Hij probeerde achterdochtig iets te ontdekken van een samenzwering tussen de kapitein Moeketsi en de jongemannen van zijn kraal, maar de jongens reageerden spontaan. Het scheen dan toch wel wáár te zijn, dat die Mashoba spoorloos verdwenen was en dat zelfs z'n vader niet bekend was met zijn verblijfplaats.

In groepjes van twee of drie gingen de jongens op pad. De meisjes riepen hun goede wensen na en aansporingen om toch vooral goed uit te kijken en goed te informeren, want

het hart van Lantete was ziek, omdat ze niets vernomen had van Mashoba, nu al wekenlang.

Een boskraai hipte brutaal tussen de hutten, tot de magere hond hem verjoeg. Toen zat het dier hem scheel en verwijtend aan te kijken vanaf de omheining van de kraal. Langs de hoge, strak-blauwe lucht vlogen op zware, trage wieken een paar aasvogels voorbij en vinkjes fladderden stoeiend van doornstruik naar doornstruik.

Lantete stond zwijgend tussen haar vriendinnen. Het goede nieuws maakte haar nauwelijks vrolijk, omdat Mashoba al zó lang verzuimd had, iets van zich te laten horen. Hij had een boodschap kunnen sturen; ze zou gezwegen hebben als een dode. Maar hij stuurde niets! En nu betwijfelde ze of hij nog leefde. Hij kon gedood zijn door een auto of door de knopkierie van een vijandige stam; hij kon verdronken zijn in een rivier of hij was gevlucht, ver, ver naar het noorden, waar de leeuwen nog bij tientallen rondzwierven of waar een olifant hem vertrappen kon onder zijn zware poten. Want ongewapend was Mashoba gevlucht: zelfs zijn assegai had hij achtergelaten!

Na ruim een week meldden zijn twee broers, dat er een spoor van Mashoba gevonden was. Ze keken met de vrijmoedigheid van bevriende boodschappers rond in het kale bureau van de politiepost en ze wezen elkaar de blanke boeien, die tegen de wand hingen.

„Zo, dus die drie vrouwen hebben je broer gezien?” ondervroeg de konstabel wat ongeduldig. Het onderzoek verliep traag en hij verkropte de teleurstelling na de eerste opgewonden berichten, dat ze wisten waar Mashoba heen-gegaan was.

„Ja, baas!” knikten de jongens hevig. „En ze hebben hem bananen verkocht.”

„Mooi, bananen. Maar heeft hij niet gezegd, waar hij heen ging?”

„Ja, baas, hij vroeg de weg naar de zee!”

„Verder niets?”

„Nee, baas!”

„Waar liepen die vrouwen?”

„Ze waren op weg naar de markt in Eshowe, baas, en ze hebben Mashoba bananen verkocht, zoveel als hij lustte voor één shilling.”

„Oh, dus Mashoba had geld?”

„Ja, baas...”

Hij zag hoe de grootste de andere jongen aanstootte en beduidde, dat zwijgen hier een heilige plicht was.

„Nee — ik weet niet, baas,” verbeterde de jongen.

Toen stond de konstabel op en de jongensogen volgden de groei van zijn geweldige gestalte. Naarmate de politieman groter werd, krompen zij ineen en ze weken ontzet terug naar de deur.

„Dus jullie zeggen niet, waar Mashoba dat geld gestolen heeft?” bulderde de konstabel.

„Hij heeft niet gestolen, baas.”

„Zo, heeft hij dan een geit verkocht of een os?”

„Nee, baas — wij weten het niet, baas.”

„Jullie weten het, maar jullie liegen, hè!? Nou goed, dan moet ik jullie maar een paar boeien omdoen en opsluiten.”

Hij liep naar de wand, waar de boeien hingen, zodat zijn voetstappen dreunden op de vloer. De beide jongens fluis-terden achter zijn rug en toen hij zich omkeerde, vielen



hun gesticulerende handen slap langs hun lichaam, terwijl ze grijnsden met een scheef lachje.

„Misschien weten we het toch, baas,” bekende Ntaba aarzelend.

„Het zou kunnen zijn, dat John geld bij zich had...” vulde Sibonga aan.

„...en dat hij vals speelde, toen ze dobbelden,” haastte Ntaba zich weer.

„En toen hebben jullie hem dat geld afgepakt, hè!” raadde de konstabel.

„Hij had met vals spelen al onze geiten gewonnen, baas,” verduidelijkte Ntaba. Hij liet zijn hand zien, waarop een duidelijk litteken, veroorzaakt door een menselijk gebit, zichtbaar was. „En hij heeft me gebeten, alsof hij een hond was en ik een os,” klaagde hij aan.

Konstabel de Villiers dacht na. Toen maakte hij een gebaar met zijn hand en zei:

„Nou vooruit, ik zal dat laten zitten, want we moeten je broer zoeken. Dus die vrouwen wisten verder niets?”

De jongens kwamen direct weer een paar pas nader.

„Nee, baas, verder niets.”

De politieman maakte een paar aantekeningen en liet hen gaan. Hij keek hen met een glimlach na. De jongens begroetten hun duurgekochte vrijheid met een paar buitelingen op het zandpad en ze zwaaiden hun armen dankbaar boven hun hoofd, terwijl ze de koningsgroet jubelden. Toen zetten ze het op een lopen en konstabel de Villiers liep met trage passen naar de kamer van de familie Cronjé om iets te drinken.

„Ik schiet niet op,” zei hij gemelijk.

„Waarmee?” vroeg mevrouw Cronjé.

„Die Mashoba. Het enige wat ik weet is, dat hij de weg naar de zee gevraagd heeft. Ik kan toch het hele apparaat niet in werking stellen om die boy bij zijn meisje terug te brengen?”

„Er worden wel meer gekke dingen gedaan om een meisje te krijgen,” plaagde ze. „Je doet er Dani Dutoit een groot plezier mee.”

„Dani! . . .” foeterde hij.

Hij zat een poos met zijn hoofd in de handen, terwijl ze hem een kop zwarte koffie inschonk.

„Misschien weet mijn man raad,” troostte ze.

Toen plaagde hij: „Dat zou kunnen. Een sergeant weet allicht meer dan een konstabel.”

Maar handig gaf ze terug: „Op het gebied van vrouwen in ieder geval wel.”

Hij dronk zijn koffie, zij liet de baby met haar vinger spelen en ze lachten allebei.

Mistroostig merkte hij op: „Dat is het 'em juist, zie je: ik wil het er niet bij laten zitten om meneer Dutoit, anders wist ik het wel. Ik zie nu nog één lichtpuntje: als hij de weg naar het noorden is ingeslagen langs de zee, bestaat er een kleine kans, dat hij de wervingspost voor mijnwerkers is binnengelopen. Als Cronjé het goedvindt, ga ik daarheen.”

„Nogal naast de deur!” riep ze.

„Met de motor,” antwoordde hij. „Het is een mooie rit.”

„Je zou kunnen opbellen,” opperde ze.

„Hè,” klaagde hij, „jullie gunnen me niks . . . Bovendien zullen ze me telefonisch toch niet veel wijzer kunnen maken.”

Sergeant Cronjé kwam binnen. Hij gooide zijn jasje op een stoel en viel vermoeid in een andere.

„Het was zeker niks,” zei hij.

„Wat?”

„Mashoba.”

„Wie heeft dat in vredesnaam verteld?”

„Ik kwam de zoons van Moeketsi tegen en die waren bij jou geweest om te vertellen, waar hun broer was.”

„Op die manier . . . Nee, ze hebben me niet veel wijzer gemaakt. Het laatst is hij bij Eshowe gezien, op weg naar de zee.”

Cronjé begon te grinniken, steeds harder, totdat de anderen met hem meelachten, zonder te weten waarom.

„Is dat zo grappig?” vroeg de Villiers.

„Man, ik snap het alweer: John moet op die vergadering gesproken hebben over zijn werk op een Engels schip in de haven van Durban en nu zoekt Mashoba natuurlijk óók zo iets. Geef het dan maar op, want je vindt hem nergens meer! Het enige wat je nog hopen kan, is een berichtje van die boy aan zijn meisje. Wanneer Moeketsi tenminste blijft meewerken.”

„De Villiers wil op de motor de lijsten gaan controleren op het wervingskantoor.”

De sergeant haalde zijn schouders op.

„Probeer het,” zei hij berustend. „Je kunt wel een paar dagen weg.”

De Villiers stond direct overeind en hees zijn pistoolkoppel wat hoger op.

„Dat is afgesproken,” zei hij. „Ik ben overmorgen terug.”

Tussen de rumoerige drukte van pas geworven zwarte ar-

beiders baande de konstabel zich een weg naar de tafeltjes van de wervingscommissie. Voor de open deuren stond een rode vrachtauto — zoals die daar altijd stond, wanneer hij niet reed van dit verlaten oord naar de goudmijnen. De contractduur van een arbeider is kort om te voorkomen, dat het contact met de stam verloren gaat — daardoor is de vraag naar nieuw personeel steeds groot.

De Villiers steunde zijn beide grote handen op de tafel en vroeg: „Mag ik de lijsten van mei eens zien?”

Een ambtenaar bracht hem de verlangde lijsten en hij ging de namen nauwkeurig na, maar de Villiers schudde zijn hoofd. Totdat ze op de naam John stootten.

„Wie heeft deze man ingeschreven?” vroeg hij.

„Ik zelf,” zei de ander, zich buigend over het handschrift.

„Wacht, ik herinner me die jongen: hij loog.”

„Toch schreef je hem in,” spotte konstabel de Villiers en hij noteerde het nummer van de lijst, dat correspondeerde met het nummer op de armband van de arbeider: 985.

„Wat wilt u dan?” vroeg de ander wat geërgerd. „Ze liegen bijna allemaal!”

„Als je niet uitkijkt, wel,” erkende de konstabel. „Mischien heb ik beet.”

## HOOFDSTUK 13

Alles bij elkaar was oom Henk toch een fijne man, als je wist hoe je hem moest aanpakken. Het bleek dat hij met opzet afgesproken had, dat Machteld de volgende week pas hoefde te beginnen.

„Eerst moet je weten waar je woont, for dit is werkelijk een mooie land,” zei hij. „Mensen verdienen veel geld.”

„De kaffers ook?” vroeg Gerda wat venijnig.

Oom Henk sloeg met een nijdig gebaar die vraag weg.

„Enough — genoeg!” riep hij geërgerd. „Als ze meer krijgen, zuipen ze het allemaal op!”

„Nou, oom Henk,” suste Machteld, „dat is toch ook niet helemaal waar, want gisteren zag ik een kaffer in een grote auto rijden.”

Hij haalde berustend zijn schouders op.

„Goed,” gaf hij toe. „Daar zijn er, die zaken doen en in een auto rijden, maar de arbeiders zullen het allemaal verzuipen, en dan — nou, lees de krant maar!”

„Dat is juist het ongeluk,” viel Gerda verontwaardigd uit.

„Die kranten maken de hele boel kapot! Er wonen hier acht miljoen zwarten en misschien zitten er wel een paar honderdduizend in Joburg. Natuurlijk gebeurt er dan van alles, goed en kwaad, maar de kranten schrijven alleen maar over het kwaad, zodat iedereen een verkeerde voorstelling van de kaffers krijgt.”

„Ja, en bovendien geloof ik nooit, dat de blanken echt geprobeerd hebben wat een kaffer doet, wanneer hij langzamerhand wat meer gaat verdienen, een mooier huis kan bewonen, een auto kan kopen en nette kleren,” hielp Machteld eensgezind haar zuster.

„Jullie komen vers uit Holland, maar het kafferprobleem hebben jullie al onder de knie,” schamperde oom Henk.

Hij gaf de auto nog meer gas, zodat de banden begonnen te zingen onder de wagen. Hij klemde zijn lippen samen, alsof hij niet van plan was, over dit onderwerp nog één woord te zeggen.

Toen legde Machteld haar hand op zijn arm. De dag was nog maar net begonnen en oom Henk had zelf het plan geopperd om vandaag een ritje te maken met zijn grote nichten. Ze mochten hem niet de dag vergallen, door hun half-plagerige, half ernstig gemeente opmerkingen.

„We weten best, dat er ook veel gedaan wordt voor die mensen, hoor,” zei ze. „Maar als je pas hier komt, vind je het soms zo zielig voor al die duizenden zwarte mannen en vrouwen . . .”

„. . . en kinderen,” vulde Gerda aan.

„Ja, en kinderen,” herhaalde Machteld. „Als je ziet hoe ze erbij lopen!”

„Wacht maar even!” antwoordde oom Henk grimmig.

Hij reed de stad uit en draaide de poorten van een groot barakkenkamp in.

„Hier kom jij te werken, Machteld,” zei hij. „Ze zeggen dat we niet genoeg voor de mensen doen, hè?! Ze zeggen dat wij het goud van de mijnen uitgeven aan auto’s en dat daardoor onze auto’s betaald zijn met het zweet van de kaffers! Nou, kijk hier nu goed rond! En straks zal ik je

de scholen laten zien, de kerken, de... alles wat je wilt!" Hij remde, zodat de banden gierden over de weg en een paar zwarte verpleegstertjes met een gillette wegsprongen. „... En bedenk dan," ging hij verder, nu met een plotse-  
ling lage, rustige stem, „bedenk dat hier twee miljoen blanken wonen, die de zorg hebben voor acht miljoen zwarten. Er moet voor werk gezorgd worden, voor woningen, voor ontspanning, ziekenhuizen, scholen, kerken, vervoer... Als we de zwarte arbeiders al het geld, dat ze zouden kunnen verdienen, ook inderdaad gaven, was er geen geld meer voor al die andere dingen. En zelf zorgen ze daar niet voor! Misschien in de toekomst wel, maar nu nog niet! Ze vinden dat niet nodig, want ze kennen de blanke beschaving niet. Heb jij je ooit druk gemaakt om een televisietoestel, voordat de industrie en de krant die behoefte gingen scheppen? En nu beheert onze regering het geld, dat dan misschien — je mag ook zeggen: zéker — mee door de zwarte man verdiend is. De regering zet de scholen en zorgt voor al die andere dingen, waar de kaffer niet voor zorgen zou. De zwarte kinderen kunnen naar school, ze kunnen studeren, een vak leren, dokter worden en verpleegster. Zo leert de zwarte voor de zwarte zorgen. Maar weet je wat het is? De grote wereld vindt, dat het allemaal te langzaam gaat en daarom bemoeien ze zich met onze zaken. En er zijn ook kaffers, die graag op mijn stoel willen gaan zitten, zonder dat ze beseffen wat ervoor kwam kijken om zo'n stoel ergens neer te zetten! En ga nu maar mee!"

Zijn gezicht was warm en rood geworden van het spreken. Zijn stem had de woorden gestreeld of geselsd, hij had

gebruld en betoogd. Nu glimlachte hij, zodat Gerda fluisterde: „Hij is een schat, Mach!’

Terwijl ze naar de ingang van het ziekenhuis liepen, zei hij verontschuldigend: „Het is de schuld van het mooie weer en de welvaart, dat wij hier zo makkelijk om de dingen lachen en bij een glas brandy onze zorgen vergeten, maar het is geen onverschilligheid voor onze medemens en het is evenmin zorgeloosheid. Wij zijn geen Hollanders, die achter hoge dijken met een spa in de zware klei steken: het karakter vormt zich naar de omstandigheden.”

„En naar het weer,” bevestigde Machteld. „We zijn blij met alles wat u gezegd hebt, oom Henk. Het is goed om de dingen van verschillende kanten te bekijken. Elke zaak heeft meer kanten.”

Hij bleef staan en veegde met zijn zakdoek zijn voorhoofd af. Het was warm. De ramen van de barakken stonden wijd open. Er dreven maar een paar witte wolken langs de hoge, blauwe lucht.

„Ik wilde wel, dat iedere Nederlander zo onbevooroordeeld hier kwam,” zei hij spontaan, „maar er zijn er, die ons volk verbitteren, doordat ze een mening hebben zonder de ervaring, die aan een mening behoort vooraf te gaan. Ze komen met het air van de mensen, die hier de zaak eens eventjes recht zullen zetten, terwijl ze nog niet eens een redelijk bestaan veroverd hebben.”

Plotseling grinnikte hij vermaakt.

„Ik had een bediende,” vertelde hij, „die zich ook had laten opdraaien. Hij zei: „Baas, die blankes is diewe, hulle het ons land onder ons uitgesteel.” Ik antwoordde: „Jy’s reg, ou Tom, ons moet waai! Maar het jy al daaraan ge-



dink, dat as ons waai, dan sluit ons die myne, en ons vat die spoorweë, die kerke, die huise en skole saam met ons. Julle het niks van goud en blinkklippies af geweet nie. Julle kon nie eers lees en skryf nie; julle was niks anders as barbare nie. Hoe lyk dit, moet ons nog waai?" Hij stond lang na te denken en lachte toen. „Di's reg!" zei hij. „Nee, maar jy het my toegesit<sup>1</sup>, my groot baas."

En zo is dat," eindigde oom Henk. „Je moet niet in de eerste plaats kijken naar wat er nog gedaan moet worden, maar naar wat er al bereikt is. En je moet aan de andere kant niet stilstaan bij de fouten van het verleden, maar ieder van ons heeft de plicht om mee te werken, die fouten te verbeteren in de overtuiging, dat je intussen zelf al direct bezig bent, nieuwe fouten te maken. Zo is het leven nu eenmaal — omdat de mens zo is."

Hij zuchtte en merkte met guitige zelfspot op: „Zei ik niet, dat wij vrolijke mensen zijn? Je hebt daar nu een voorproefje van gehad."

Ze liepen over het tegelpad tussen de barakken. Op het gras stonden rolstoelen en op de veranda's lange rijen bedden, waarin de patiënten genoten van de zon. Zwarte verplegers en verpleegsters liepen rond en deden hun werk.

Oom Henk opende een deur en ging de meisjes voor een barak binnen. Hij klopte op een deur en zei: „Zuster Van Heerde, hier is uw nieuwe assistente."

De hoofdverpleegster kwam naar buiten en groette hen in verengelst Hollands.

„Krijg ik ze allebei?" vroeg ze hartelijk.

„Mij nog niet," antwoordde Gerda, en onwillekeurig deed ze een stap terug.

<sup>1</sup> Toegesit betekent: vastgezet.

„Het is heus mooi werk, hoor,” praatte zuster Van Heerde vrolijk verder: „Ik ben hier nu bijna vijftieng jaar geleden gekomen en ik heb er nog nooit behoefte aan gehad, naar Holland terug te gaan.”

„Verschrikkelijk!” liet Gerda zich ontvallen.

Zuster Van Heerde keek haar opmerkzaam aan. Toen vroeg ze: „Ben je bang?”

„Soms,” gaf Gerda toe.

„En jij?” vroeg ze aan Machteld.

„Ik niet,” antwoordde het meisje, „maar ik zal eerst moeten wennen.”

„Dat moeten we allemaal. Is het niet gek, dat ik vroeger ook doodsbenauwd was voor een kaffer! En nog hoor, want het is beslist niet verantwoord om hier als vrouw alleen door bepaalde wijken te lopen, wanneer het avond is. Sommige jonge kaffers beschouwen het als een bewijs van grote moed, wanneer ze een blanke vrouw aanranden.”

„Een man kan zich beter ook niet aan een dergelijke wandeling wagen, zuster,” vulde oom Henk aan. „Het minste wat je daarmee riskeert, is toch wel het verlies van je geld en horloge.” Hij lachte plagerig. „De Hollanders zijn huiselijk van nature, wij worden er wel toe genóódzaakt. Maar gelukkig zijn hier nog voldoende jonge mannen, die zich graag beschikbaar stellen om een aardig jong meisje te beschermen bij een bezoek aan de schouwburg of bioscoop.” Zuster Van Heerde knipoogde.

„Gelukkig maar,” zei ze. „Als ons dat niet te veel verpleegsters kost, komt op die manier toch alles in orde.”

„Over mijn oudste nichtje hoeft u zich niet ongerust te maken, zuster,” plaagde oom Henk verder. „Zij heeft zich heilig voorgenomen om niet te trouwen.”

„Laat de mannen maar praten, Machteld,” troostte zuster Van Heerde. „Kom, dan zal ik je de zaal laten zien. Wij hebben hier wel zestig mannen en er zijn echt snoesjes bij. Kijk, daar die ouwe baas, dat is . . .”

Ze trok de deur achter zich dicht.

„Dan zullen wij ook maar gaan wandelen,” stelde oom Henk berustend voor. „Je went het eerst, wanneer je de mensen bezig ziet. Dan bemerk je vanzelf, dat verreweg de meeste kaffers heus geen tijd hebben om aan misdaden te denken. En je ziet nu ook, dat wij de mensen echt niet aan hun lot overlaten of aan de twijfelachtige geneeskunst van hun tovenaars.”

„Ik — het klinkt erg gek — maar ik denk, dat ik het prettig begin te vinden in Zuid-Afrika,” zei Gerda nadenkend.

„U moet niet vreemd opkijken, wanneer ik in de toekomst juist veel van de zwarten ga houden . . .”

„Des te beter,” antwoordde oom Henk ernstig. „Zulke mensen kunnen we hier gebruiken! Weet je, het probleem is niet blank of zwart, maar liefde of haat.”

Ze dronken koffie op North Cliff, een hoge heuvel op de grens van Johannesburg. Je had er een ruim uitzicht over een deel van de stad: royale huizen en vorstelijke villa's in grote tuinen, als een reusachtig dorp gelegen in het dal. In de verte waren de grijze wolkenkrabbers van de city zichtbaar en de gele zandheuvelds van de goudmijnen. De lucht trilde boven de stad, maar de tuinen en de bomen van de buitenwijken vertelden van schaduw en koelte.

Oom Henk keek om zich heen, terwijl hij achter zijn hand geeuwde.

„Zo, dus zuster Van Heerde lijkt je wel,” stelde hij tevreden vast.

„Een schat!” antwoordde Machteld, „zoals ze...”

Ze maakte de zin niet af. Oom Henk was langzaam en aandachtig opgestaan, zoals een roofdier oprijst om een prooi te besluipen.

„All devils!” zei hij.

„Wat heeft hij nou?!” vroeg Gerda.

Ze keken hem na en zagen hem stilstaan achter de stoel van een betrekkelijk jonge man, die begonnen was met het lezen van zijn krant, maar nu was ingedut achter de donkere glazen van zijn zonnebril. Oom Henk tikte hem op de schouder en de man keek verbouwereerd om zich heen. Toen nam hij zijn zonnebril af en sprong met een grote schreeuw op.

„Henny, that's nice!” riep hij. „How are you?”

Ze hielden een opgewonden gesprek, met hun handen op elkaars bovenarmen, terwijl ze elkaar van tijd tot tijd heen en weer schudden.

„Dat moet dan wel een goeie vriend zijn,” stelde Machteld nuchter vast.

Hun oom maakte een gebaar naar zijn gasten en troonde de vreemdeling mee naar hun tafeltje.

„Meet my friend Dani Dutoit!” riep hij al van ver. „Kom maar nader, ek wil julle voorstel aan een ou vriend! Dani, die twee nichies van my het mos die lang ent pad uit Holland uit gekom, om ons te leer, hoe ons met die naturelle moet omgaan.”

Hij lachte bulderend, maar meneer Dutoit nam de handen van de meisjes in de zijne en zei: „Ze zien ernaar uit, dat ze iemand kunnen leren wat liefde is, Henny, en daarmee lossen we alle problemen op!”

„Nou, zei ik niet, dat wij er hier zo over dachten?” riep

oom Henk triomfantelijk uit. „Maar Dani is een bijzonder geval, hoor: hij heeft er een prachtige toekomst aan gegeven om zendeling te worden onder de Zoeloes. Ik ben benieuwd, welke bijzondere missie je vandaag op North Cliff bracht.”

„Wat ik je al zei: de liefde!” plaagde meneer Dutoit. „Als je van mij een glas brandy aanvaardt, zal ik je het verhaal vertellen. Dan kunnen je gasten ook eens horen hoe ingewikkeld onze problemen wel zijn. Boy!”

Hij vouwde zorgvuldig zijn krant op.

„Ik had al gelezen, dat jullie er waren,” zei hij tegen de meisjes.

„Wij?”

„Ja, met je moeder en nog een paar zusjes en een broertje — is het niet zo?”

„Dat heeft oom Henk natuurlijk verteld,” begreep Machteld opgelucht.

„Nee, om de drommel niet!” sprak hun oom tegen. „Hoe weet je het, Dani?”

„Gelezen, dat zei ik toch! Kijk, als er emigranten aankomen, die echt de moeite waard zijn, zetten onze journalisten dat in de krant. En laten we nu tegelijk afspreken, dat ze dat nieuwtje niet verzonnen hebben.”

„Oh,” riep Gerda, „dat zijn die naarlingen, die ons met de purser op de foto wilden hebben en met mams gepraat hebben. Had ik dat geweten!”

„Ik dacht dat het de purser alleen maar te doen was om een foto als herinnering,” lachte Machteld. Toen trok ze haar schouders op en ging verder: „Ze mogen ons gerust zien, hoor, we zijn hier niet om kwaad te doen. — Maar u zou vertellen, meneer.”

„Ja, Dani, waar ben je op weg naar toe?”

„Om precies te zijn: ik ben op weg naar Nigel, maar ik had het plan om eerst een paar boodschappen in Joburg te doen en daarna wil ik ook nog naar Pretoria. Ik was van plan om daar te logeren, maar ik kan natuurlijk evengoed in Joburg een hotel nemen en dan morgenvroeg...”

„Ja, dat zou ik je tenminste aanraden, als je mijn vriendschap nog op prijs stelt. En bovendien slaap je niet in een hotel, maar...”

„Oom, wij zijn er...” waarschuwde Machteld haastig, toen ze voelde, dat haar oom meneer Dutoit wilde uitnodigen om vannacht bij hem te logeren.

„Excuus, Dani. Ik vergat dat mijn huis vol is met mijn schoonzuster en haar gezin. Goed, vertel verder, je weet dat je anders steeds bij me terecht kunt.”

De zendeling nam een slok van zijn brandy en hief toen het glas: „Henny, dames, op een gelukkige toekomst in Zuid-Afrika! Als je wist wat ik op dit moment dacht, zou je me een bruuft vinden.”

„Dat vind ik je toch,” spotte oom Henk, terwijl hij de ander gezondheid toedronk.

„Om dan bij het begin te beginnen,” vertelde meneer Dutoit, „we hebben bij ons in Zoeloeland een kapitein, die de schone naam Moeketsi draagt, dat is: de tweede van de koning. Deze Moeketsi heeft een zoon, die Mashoba genoemd wordt...”

Door de blauwe lucht vloog een vliegtuig over.

„K.L.M.!” riep Machteld, dwars door het verhaal van de zendeling heen. Hij zweeg even en vervolgde dan: „Hij werkt nu in de goudmijnen van Nigel...”

## HOOFDSTUK 14

Het was zondag. De goudmijn lag in diepe rust, de zandheuvels blonken in de ochtendzon. En het was stil. Uit de open luiken van de keuken wolkte de damp van stomende mielies vermengd met de zurige lucht van gistend kafferbier.

Mashoba opende de deur van de barak en rekte zijn lenige, donkere lichaam. Achter hem kwam Mlambile naar buiten, lang en mager. Ze liepen over het terrein naar de smelterij en zetten zich daar in de zon, hun ruggen geleund tegen de muur van de oven, die nog warm was.

Duidelijk articulerend onderwees Mlambile zijn jonge helper in de Engelse taal. Hij noemde de Zoeloewoorden en met gefronst voorhoofd bedacht Mashoba de Engelse vertaling. Mlambile koos zo maar voor de vuist weg de woorden, die behoorden bij de omgeving, bij het eten, bij de barakken; woorden, die hij op zijn beurt weer had opgevangen van de blanken of tijdens zijn verblijf in Johannesburg. Want Mlambile kende de grote wereld van de stad: hij ging erheen, als zijn contract was afgelopen en maakte er weloverwogen zijn geld op. Daarna tekende hij een nieuw contract om geld te verdienen voor zijn volgende verblijf in de stad.

„Thabu!” zei Mlambile, bij de gedachte aan de stad.

„Joy!” antwoordde Mashoba en hij glimlachte trots, om-

dat hij het woord onthouden had uit vorige lessen. Tegelijkertijd formuleerde hij de vraag, die bij hem gerezen was, toen hij dat woord liet opkomen uit de diepte van zijn gedachten.

„Waarom ben je niet teruggegaan naar huis?”

„Naar huis?” herhaalde Mlambile en hij staaarde naar de vogeltjes, die vochten om de restjes mieliepap, die iemand uit het keukenraam gegoooid had.

„Zoeloeland,” verduidelijkte Mashoba, want Mlambile was een Zoeloe, net als hij.

Mlambile tekende op de grond, zoekend naar een verklaring, die de ander zou verstaan. Hij tekende een boom, met de typisch platte kruin, zoals ze in Afrika groeien. Daarna keek hij op en grijnsde breed, zodat zijn magere gezicht zich plooidde in honderd vouwen. Zijn ogen hadden de goedige glans van een vriendelijke hond.

„Mijn familie is misschien dood,” antwoordde hij, berustend zijn schouders ophalend.

„Maar je vrouw?”

„Vrouw? Ik heb nooit een vrouw gehad. Toen ik naar de mijnen ging om geld te verdienen en terug wilde gaan om de vrouw te kopen, die mijn hart begeerde, hoorde ik dat ons stamhoofd haar had genomen . . .”

„Tsjj,” zei Mashoba verwonderd, „het stamhoofd had jouw vrouw gekocht.”

„Genómen,” herhaalde Mlambile. „Ze was mijn vrouw nog niet, want ik had geen enkele os, omdat mijn moeder ziek was en de tovenaar veel geld vroeg om haar te genezen.”

„Was er geen dokter?” vroeg Mashoba ademloos, terwijl zijn vuisten zich balden om een handvol stof.



„Mijn moeder was bang voor de dokter — het stamhoofd had haar bang gemaakt en gezegd, dat ze spoedig sterven zou, wanneer de dokter kwam.”

Mashoba wierp het stof weg, zodat het glinsterde in de zon.

„Mijn vader, de grote Moeketsi, zou zo iets niet zeggen,” riep hij verontwaardigd.

De ander keek hem van op zij aan, met grote verwondering.

„Jouw vader is ook stamhoofd?” fluisterde hij opgewonden. En toen hij de schrik van de jongeman zag om deze ontdekking, ging hij voort: „Het doet er niet toe, er is veel te begrijpen.”

Er sprongen tranen in Mashoba's ogen en zijn hand greep die van zijn vriend.

„Maar ik wil wèl terug naar ons volk,” riep hij. „Mijn hart doet pijn om Lantete.”

Hij legde zijn hand op zijn hart en keek de ander smekend aan.

„Het is iets anders,” suste Mlambile. „Ik heb dat vroeger ook gedacht. Toen ik hoorde, dat het stamhoofd mijn meisje had, wilde ik terugkeren en hem doden, omdat ik zonder haar niet kon leven. Maar ik kwam niet verder dan Johannesburg, waar ik het wapen wilde kopen om mijn plan te volbrengen.”

Hij zweeg en de glimlach op zijn gezicht werd ongelofelijk verdrietig, alsof de duizend smarten van die dagen nog door zijn ziel scheurden. Hij zuchtte en zijn vinger trok lijnen en cirkels om de boom, die hij in het stof had getekend.

„Je had geen geld genoeg om het wapen te kopen en de reis te betalen?” veronderstelde Mashoba.

Mlambile maakte een breed gebaar.

„Ik had geld genoeg,” zei hij, „maar ik ontdekte, dat het niet alleen de liefde voor mijn meisje was, waardoor ik naar huis wilde.”

„Je hebt gezegd, dat je ook het stamhoofd wilde doden.”

„O ja, dat ook. Ik had hem willen doden en zijn hart aan de wilde honden geven, omdat hij mijn meisje genomen had — maar ik kwam in Johannesburg en daar ontmoette ik een vriend, die eerder aan het einde van zijn contract gekomen was. De vriend vroeg: „Wat ga je doen, Mlambile?” Ik zei: „Vriend, ik ga naar huis om het stamhoofd te doden en mijn meisje te nemen.” Hij begon te lachen, tot hij moest gaan zitten tegen de boom, waaronder we stonden. Hij riep eindelijk: „Wie gaat er een man doden om een meisje te nemen! De dode man zal zich wreken en de witman zal komen en hij zal je ophangen, omdat je het stamhoofd gedood hebt.” Hij stond weer op en legde zijn handen op mijn schouders. „Luister,” zei hij. „Er is geen wet, die ons verbiedt om de vrouw te nemen, die we wensen, als die vrouw tevreden is om bij ons te zijn . . . Ik weet veel vrouwen, die goed voor je zullen zijn — ga mee!”

Hij zweeg en keek om naar Mashoba. De jongen staarde uit troebele ogen naar het geruzie van de vogeltjes.

„En je ging niet terug . . .” fluisterde hij hees. Zijn vingers verzamelden weer een handvol stof, dat hij samenperste in zijn vuist.

„Waarom zou ik?” vroeg Mlambile, maar zijn stem klonk zonder overtuiging, zodat Mashoba zijn ogen aftrok van de vogels en hem aankeek.

Daarop sloeg zijn vriend de ogen neer en vervolgde: „Toen ik zo oud was als jij, dacht ik ook, dat er geen andere vrouw was, die me geven kon wat ik verlangde — maar ik heb ontdekt, dat er duizend zijn, die ons willen ontvangen, totdat we terugkeren naar de mijn om een nieuw contract te sluiten.”

„En de vrouw?”

„Ach, John,” antwoordde Mlambile. „Er komen andere mannen terug uit de mijnen, als wij ons nieuwe contract gesloten hebben . . . De mijnen zijn er altijd om ons werk te geven en geld en eten — de vrouwen zijn er ook altijd om ons geld uit te geven en ons eten te delen en ons daarvoor te geven wat wij verlangen.”

Terwijl hij dat zei, wierp Mashoba woedend het stof in de lucht en hij sloeg op zijn borst, zodat het hol klonk als het geluid van een verre trom. In zijn drift sprong hij op en brulde: „Mijn vader zal mijn meisje beschermen, maar als er iemand zijn vinger naar haar mocht uitsteken . . .”

Hij dacht aan John, die haar met zijn ogen had verlangd en onwillekeurig nam zijn lichaam de houding aan, waarin hij stond, toen hij zijn rivaal doodde. Daarna keek hij schuw om zich heen en liet zich met een grauw gezicht neervallen naast Mlambile, die hem met bewondering had bezig gezien.

Op het geluid van Mashoba's stem was de deur van de dichtstbijzijnde barak opengegaan en een paar mannen kwamen naar buiten.

Mashoba en Mlambile verborgen hun aandoeningen achter het ondoorgrondelijk masker van hun gezichten, maar de mannen naderden en één van hen zei: „Ik hoorde de stem van Magwasa, de steker met een assegaai.”

Alsof een wesp hem stak, sprong Mashoba overeind, want het was Piet, die gesproken had. Hij grinnikte om het verwrongen gezicht van de jongeman en spotte: „Ik ben geen jakhals, die wegvlucht voor het brullen van de leeuw — ik ben een aasvogel, die gekomen is om de buit met de leeuw te delen.”

„Izinja!” riep Mashoba, „hond!”

Het lichaam van de ander verstarde, in zijn ogen blonk een felle haat, maar hij had ontzag voor het sterke, lenige lichaam van de jongen. Daarom grijnsde hij met zijn gelige paardegebit en hij boog.

„Bayeto!” sprak hij onderdanig. „Ik groet u.” En listig liet hij erop volgen: „Een grote dwaas is hij, die de hond verjaagt, die zijn kudde bewaakt.”

Hij draaide zich om en liet de twee vrienden achter. De Bantoe, die met hem naar buiten gekomen was, volgde hem slaafs naar binnen. Hij had het gesprek niet kunnen volgen, want de Zoeloetaal verstond hij niet, maar hij had de grote haat gezien, die de jongeman koesterde voor Piet. Mashoba ging weer zitten. Hij trilde en het zweet parelde op zijn voorhoofd. Hij keek op zij, waar Mlambile zat. Het magere gezicht veranderde niet van uitdrukking en de ogen bleven neergeslagen, maar de stem had een andere klank, toen hij zei: „Ik zal je een adres geven, waar je veilig bent — het is niet verstandig om driftig te zijn, maar het is begrijpelijk, want je bent jong en je verlangt naar je meisje. Ik ken die man; hij zal niet vergeten, dat je hem hond genoemd hebt.”

„Zal hij me verraden?” vroeg Mashoba angstig.

„Misschien zal hij je verraden — maar wie kent de kronkelwegen van de zwarte mamba? De zwarte mamba bijt al-

leen, wanneer hij zich verdedigt en wanneer hij honger heeft. Niemand begeert zich te verdedigen, maar iedereen heeft honger op zijn tijd."

„Ik begrijp het," knikte Mashoba triest.

„Luister!" ging de man verder. „De politie zal je zoeken om wat je gedaan hebt en omdat je het contract verbreekt. In Johannesburg kan de politie je niet vinden, want de stad is groot en er worden zoveel misdaden gepleegd, dat het onmogelijk is om alles uit te zoeken. Het adres dat ik je geef, is veilig, de vrouw die er woont, zal antwoord geven op je verlangen en daarna zal ze je de weg wijzen om werk te vinden."

Hij rekte zich en geeuwde. Toen vroeg hij, alsof er niets gebeurd was: „Imali?"

„Money," antwoordde Mashoba en onwillekeurig lachten ze allebei.

Op het sportveld dansten de jonge arbeiders bij het doffe dreunen van de trommen. De mijndirectie had dit zo ingesteld om het teveel aan levenslust een uitweg te geven. Een paar duizend jonge mannen, bijeengebracht in een aantal grote barakken, met een goede verzorging van eten en drinken, maar ver verwijderd van hun gezinnen, hun tehuis, hun stam, zijn niet te regeren, zonder de wekelijkse uitlaatklep van wilde dansen op het sportveld. Onder gezang en geschreeuw, hun schilden opheffend en zwaaiend met stokken — dit armzalig surrogaat voor de verboden assegaai — dansen ze elkaar tegemoet als twee vijandelijke stammen, schrikken terug, dringen opnieuw op. Hun voeten stampen op de harde grond, de veren op hun hoofden

wiegen, de witte geitevellen die hun scheenbenen bedekken, blinken helder in de zon.

De mannen zweten en hun opwinding neemt toe. De toeschouwers jagen de strijdlust van de jongens op, ze klappen in hun handen, ze schreeuwen. Soms ketsen de stokken tegen elkaar en als het lawaai even stokt, springt er een man naar voren met schuddend hoofd. Hij zet een nieuw krijgslied in en als de stemmen van de dansers het hebben overgenomen, treedt hij zingend terug.

De man heette Mlambile. Mashoba bewonderde hem; hij danste niet mee, want de liederen die gezongen werden, verstond hij niet; misschien was het Swazi of Basoeto. Hij wiegde mee op de dreun van de melodie, terwijl hij naar de stampende voeten staarde. De drift in zijn lichaam was nog niet dood; hij was vandaag tot veel dingen in staat. Hij zocht een uitweg om van zijn contract af te komen en te vluchten naar het adres, dat Mlambile hem gegeven had. Was het de angst voor het dreigement van Piet Izinja? Was het de belofte, die Mlambile hem gedaan had namens die onbekende vrouw?

Het bloed bonsde duister in zijn hoofd. Hij zou kunnen moorden en kunnen schenden op dit ogenblik. Het beeld van Lantete was ver en onbereikbaar. Als hij aan haar dacht, zag hij tegelijk het gehate gezicht van John Nkomoyahlaba, die naar haar keek. Daardoor werd zijn drift nóg groter en zijn handen persten zich tussen zijn knieën ineen; de trommen joegen zijn bloed en zijn haat op, tot hij het niet meer verdragen kon en zijn hoofd hem pijn deed, als op de dag, dat hij ziek geworden was van het dreunen van de pneumatische boor. De witte geitevellen mengden zich met het rode stof en het geelwitte zand van

de heuvels tot wielen, die over het sportveld dooreen wentelden.

Plotseling begon achter hem een stem te praten. Mashoba verroerde zich niet, maar hij kon het beven van zijn lichaam niet beletten.

„Als je wilt dat de politie je niet vindt, luister dan!” sprak de stem. Het schemerde voor Mashoba's ogen. Hij zou op willen springen en zijn vuisten laten neerhagelen op het gehate lichaam van de man, die daar sprak. Hij zou dat lichaam willen laten vermorzelen onder de wielen, die over het veld wentelden, al maar wentelden, eindeloos. Hij zou de stukken vlees van elkaar willen scheuren en het bloed slurpen als een hongerig dier. Maar hij verroerde zich niet, slechts beefde zijn lichaam. Hij was als een pad, die de zwarte mamba ziet naderen — de slang nadert en de pad wacht. Er is geen ontkomen, er is geen weg om te vluchten, evenmin als er een weg is om zich te verdedigen.

„De oven heeft een schoorsteen, waardoor een mens in de oven kan komen,” ging de stem verder.

Een grote angst overviel Mashoba. Hij zag zich glijden door de schoorsteen en zijn voetzolen schroeyden op de hete sintels.

„De oven is nu koud,” ging de stem verder, alsof de overweging van de jongen aan de spreker was meegedeeld. „Je kunt de ovendeur van binnen uit openduwen.”

Onwillekeurig knikte Mashoba. Hij kende de oven, hij had er dikwijls de sintels uitgeschept, wanneer het vuur uit was. En hij herinnerde zich ook, dat hij omhoog gekoken had door de schoorsteen en een stukje blauwe lucht had ontdekt.

„Er ligt een ijzeren staaf voor de oven.”

„Ja-ja,” knikte Mashoba, en het zweet drupte neer op zijn handen en knieën. „Ja-ja, er ligt een staaf, waarmee ik de oven oppook.”

„Er is een zware hamer.”

„Ja-ja, er is een zware hamer; daarmee tikt de blanke man het goud los van de slakken, wanneer de smeltkroes is omgekeerd op de betonnen vloer.”

„Bovendien zijn er zware, ijzeren gewichten bij de machine, waarmee de blanke man het goud weegt, dat wij — wij — uit de grond hebben gehaald.”

Het hoofd van Mashoba veerde op. In zijn gedachten bleef het woord hangen. „Wij — wij — wij — wij — hebben het goud uit de grond gehaald.”

Het dreunde in zijn hoofd als de boor, hij voelde de misselijkheid opkruipen in zijn maag.

„De deur waarachter de blanke man ons goud heeft verstopt, kan je met de staaf en de gewichten openmaken.”

Mashoba zag de staven goud glanzen in het lamplicht. Ze begonnen mee te wentelen op het ritme van de trommels, zodat het rood oranje werd. Honderdduizend ossen — alle vrouwen die er zijn — méér dan koning Dingaan ooit heeft gehad. En de politie, wat wil de politie tegen die macht van goud en ossen, van vrouwen en bezit? De politie is zelfs al beleefd tegen Moeketsi, het stamhoofd, die niet meer bezit dan twee vrouwen en een kudde, die een kind kan tellen...

„We delen samen,” zei de stem. „Morgen, als de zon opkomt, zullen we al ver weg zijn. Ik wacht achter de eerste steenhoop — ik wacht, en als je niet komt, zal de politie komen en je meenemen...”

Er was wat beweging achter Mashoba en de stem zweeg.



De jongen haalde diep adem en waagde het om om te kijken. Hij rilde hevig. Er was niemand. Een eindje verder liep Piet Izinja.

Er is een nacht, waarin de maansikkel roerloos aan de hemel hangt en de vleermuizen tussen de grauwe steenklompen van de goudmijnen fladderen. Een nacht, waarin de myriaden krekels sjirpen in het dorre gras en de schaduwen soms bewegen op de adem van de nachtwind. Een hond blaft in de verte en de zwarte wachten houden fluisterend een gesprek naast de grote tanks, waarin het goud wordt losgemaakt uit het stof, op de wonderlijke manier, waarvan de witmensen het geheim bezitten. De witmensen zijn grote tovenaars, die uit stenen goud toveren; wij, de zwarten, zijn maar simpele mensen, die in de ingewanden van de aarde kruipen als de maden in de darmen van een hond. Wij werken en zweten — de witman rijdt ons voorbij in zijn glanzende auto en roept: „You stupid black fool!” omdat we moe waren en aarzelden bij het oversteken.

Is het een kat? Is het de geest van een dode, die een schoorsteen binnenglijdt? Is het de geest van één van ons, die verpletterd is door het vallend gesteente?

Het is niets. Het zijn slechts schaduwen, die bewegen op de adem van de wind.

De nacht duurt voort. De nacht is een eeuwigheid, want de maan is maar een paar duim opgeschoven. Het is koud. De wachten slenteren huiverig naar het stookhuis van de keuken om even te bekomen. De schaduwen worden onrustig bij hun komst, glijden geruisloos weg achter de eerste steenhoop. Is het een uil, die om het strakke silhouet

van de hijstoren zwenkt? Is het een uil, Josua? Nee, het is geen uil, het is een vleermuis, een grote vleermuis. Heb je ooit zo'n grote vleermuis gezien? Kom, Josua, het is koud, ik hoor de stoker komen, we gaan ons warmen!

In de smelterij valt zeker iets? Laat maar vallen, de vleermuizen schrikken niet zo gauw.

Nu gaat er een deur open; de deur kan alleen van de binnenkant geopend worden, want er zijn steeds twee blanken, die hem samen van buiten moeten openen. Hoe kan die deur dan opengaan? Is het de geest van de zwarte man, die verpletterd werd onder vallend gesteente? Heeft hij geen rust kunnen vinden, omdat zijn vlees niet begraven werd in de heuvels van Swaziland? O, was het geen Swazi? Was het een Bantoe? Werd hij geboren in de sloppen van Johannesburg? Nu goed, dan was het iets anders, maar de deur staat open en er bewegen schaduwen in de nacht.

„De deur ging niet open,” zegt Mashoba.

Hij trilt als het blad van de raasblaar en hij voelt hoe de kou in zijn lichaam bijt, nu hij hier op de tochtige hoek van de eerste steenhoop staat.

„Welke deur?” vraagt Piet. Hij trilt ook en zijn stem trilt mee.

„Waarachter de blanke man het goud verstopt.”

„Ons goud!” verbetert Piet.

„De deur is van ijzer,” gaat Mashoba koppig verder.

„Ik geloof je niet!” zegt Piet.

„Goed,” antwoordt Mashoba.

Hij is grenzeloos opgelucht, dat het voorbij is. Hij heeft

het goud niet te pakken gekregen; dat verhoogt zijn vreugde.

„Goed,” herhaalt hij tartend. „Misschien was de deur van hout, maar hij wilde niet open. De deur van de smelterij is wèl open; je kunt er binnengaan en het proberen. Misschien ben je sterk als een olifant, misschien wilde de deur mij niet gehoorzamen.”

Hij vertelt niet, dat hij verlamde van schrik, toen hij — na de mislukte pogingen met de pook — het gewicht liet dreunen op het slot en dat hij toen blindelings gevluucht is. Piet kijkt hem verbijsterd aan. Zijn grote mond hangt wezenloos open, alsof hij een geest ziet.

„Je bent door de deur buiten gekomen?” vraagt hij met een doffe stem.

„Ja,” antwoordt Mashoba. Hij heeft een heimelijk plezier in de schrik van de ander; een schrik, die langzamerhand overgaat in doodsangst.

„Niet door de schoorsteen?”

„Ben ik een vogeltje, dat omhoog kan vliegen? Of een slang, die zich kronkelt door het hol van de muis?” spot Mashoba.

Hij tast met zijn hand naar het armbandje, waarin zijn nummer geponst staat. „Denk erom, dat je het nummer van je arm haalt,” heeft Mlambile gezegd. „En ruil de kleren van de mijn met andere kleren.”

Piet zegt niets meer. Zijn gestalte is gekrompen, hij sluipt gebukt langs de steenhoop en verdwijnt in de nacht, waarin schaduwen bewegen op de adem van de wind.

Mashoba kijkt op naar de maan en ademt diep. Hij is vrij! Zijn vijand is verslagen en nu is hij vrij.

Zonder om te kijken loopt hij naar de afrastering en hij klautert lenig over het hek. Het hek kreunt, maar verder is er geen geluid. De wachten warmen zich bij het vuur onder de ketels. Ze zeggen dat het koud is vannacht en hun hart is boordevol angst, omdat de blanken hen zullen straffen, wanneer ze hier zitten.

Misschien is het de geest van de zwarte arbeider, die verpletterd werd. Maar nee, dat kan niet, want waarom zou de geest van een Basoeto een vluchtende Zoeloe beschermen? Hij zou dan beter naar de smelterij kunnen gaan om de deur te sluiten en in het voorbijgaan het gewicht, de hamer en de pook op hun plaats te leggen. Zoals het nu is, zullen de blanken versteld staan en onderzoeken, wie met zijn kwade geweten gevlucht is.

Het is stellig de geest van de Basoeto niet. Wie dan wel? Is het de Grote Geest, waarvan de zending vertelde? Heeft Hij het goud beschermd van de blanke man, zoals Hij altijd de blanke man en zijn bezit beschermt?

Dan is het te hopen, dat de Grote Geest ook een beetje voor Mashoba zorgt, want de jongen hoort achter zich de open deur klepperen op de adem van de wind en hij staat een ogenblik huiverend stil. Daarna rent hij! Hij rent op zijn blote voeten en zijn schoenen staan tegen de muur onder de nis, waarin hij behoort te slapen. De schoenen dragen een nummer: 9.8.5.

Maar wat moet een vluchtende Zoeloe met zulke zware schoenen? Ze zijn net goed genoeg om de boor tegen te houden en om rond te lopen op de vuurplaat van de smelterij of tussen de scherpe stenen van de sorteerderij.

Mashoba voelt in de zak van zijn blauwe broek en vindt het papiertje met het adres. Het geeft een veilig gevoel.

Hij stopt het vodje tussen zijn kroeshaar, dat hoog en vol roet op zijn hoofd groeit. Hij zal ergens moeten zwemmen, want zijn handen kleven van het roet en hij proeft nu pas de bittere smaak in zijn mond.





*„Seven lonely days”, kragt de grammofoon (pag. 197)*

*... begint een wildernis van plaatwoningen en hutten ... (pag. 216).*



## HOOFDSTUK 15

Er is geen einde aan de nacht — er is geen einde aan de angst. De maan glijdt op een wolk langs de blauwe hemel. Het zal nog lang duren, voordat de grote vogel komt en de warmte van een nieuwe dag zal brengen. Want het is koud! De bomen langs het rode pad, dat naar het westen leidt, fluisteren bevend dat het koud is. En Mashoba heeft zo goed geluisterd naar Mlambile, bij het voorbereiden van zijn vlucht: hij heeft zijn zware werkschoenen laten staan onder zijn slaapstee. Hij heeft achter de steenhoop zijn blauwe broekje uitgedaan en verstoppt onder de stenen. Nu zit hij met zijn rug tegen de stam van een bloekomboom en hij draagt alleen een paar gore hemden over elkaar en onder zijn hemden een schaamgordel. Hij heeft er niet aan gedacht — hij heeft het ook nooit geweten, dat de hoogvlakten van de Witwatersrand zoveel kouder zijn dan Zoeloeland. Overdag hindert dat ook niet, want het is dezelfde Afrikaanse zon, die de hele Unie verwarmt, maar de nachten — en de angst...

Met een ruw stuk steen schuurt hij over het armbandje, dat hij om zijn pols draagt. Dat bandje draagt zijn nummer; daaraan kan een kind hem herkennen als een weggelopen mijnwerker — het moet weg!

Het stadje ligt achter hem, de wijde eenzaamheid omringt hem hier. Maar het is een andere eenzaamheid dan in zijn



land. Hier behoort het gebied aan de blanken en hij zelf behoort ook aan de blanken. Ze zullen hem zwaar straffen, als ze hem vinden!

De steen wondt zijn pols. Hij likt het bloed weg en zet het werk voort.

Is er tòch een einde aan de nacht? Nou ja goed, aan de nacht dan misschien wel, maar Mashoba's angst wordt groter, naarmate hij de ochtend voelt naderen. Zijn pols doet hem nu hevig pijn; het vel is rauw geschuurd. Hij tast langs het dunne bandje, dat nu ook wel ruw is, maar dat nog niet wijken wil. Het is zeker rondgedraaid aan zijn pols tijdens het schuren.

In de verte maken zich twee gloeiende stippen los van het stadje. Mashoba's handen rusten stil op zijn benen en zijn ogen staren in groeiende angst naar de autolampen. Het zoemen van de motor is nu hoorbaar. De lichten werpen al een flauwe schemering op de boom, dansen dan weer weg en beschijnen de overzijde van het pad.

Mashoba rilt hevig en zijn ogen staan groot van angst.

Een hofhond blaft tegen de naderende auto, maar Mashoba betreft alles wat er gebeurt op zich zelf: de blanke man zal nu ontdekt hebben wat er gebeurd is in de smelterij. Hij zal de politie geroepen hebben en de politie brengt honden mee om...

In paniek vliegt de jongen overeind en hij rent blindelings het veld in. De kou is weg, er is nu alleen nog maar zijn hijgende ademhaling en het roffelen van zijn blote voeten over de dorre bodem. Soms rent hij door lang, verdroogd gras of springt over een struik of een oneffenheid in het veld.

De auto is al lang voorbij, ver achter hem. Maar uit het

stadje is een volgende auto genaderd en het blaffen van de hond vindt een echo bij andere honden — links, voor, achter...

Mashoba is als een wild dier; hij kiest zijn weg van het geluid af en zoveel mogelijk tegen de wind in. De wind draagt het gerucht mee van de auto, die zich verwijderd en evenwijdig met die auto rent Mashoba. Hij durft niet stil te staan om te luisteren, want de honden naderen van alle kanten, behalve van vóór. Als hij lopen kan, zal hij de honden ontvluchten.

De oostelijke hemel kleurt zich, maar Mashoba ziet het niet. In het westen, niet in het oosten ligt zijn bescherming. Mlambile heeft het hem uitgelegd. Maar de bomen krijgen langzamerhand vorm; het zijn niet langer brokken onveiligheid in een woest land, het worden oases, waar een mens beter kan schuilen dan op de wijde vlakte van dor, grijs gras en stoffige, rode aarde.

Mashoba zwenkt iets naar links, waar een boomgroep staat, groter dan de andere. Hij zweet; zijn hemden kleven aan zijn lichaam.

En dan, op de grens van de boomgroep, waar doornstruiken zich geschaard hebben om een koortsboom, die met zijn kale, brede kruin hoog uitsteekt boven de scheve bloekom-bomen en een ondervoede kafferboom, staat hij hijgend stil en kijkt om. De zon stijgt juist uit boven de roze wolkenrand. Het silhouet van de mijnen is nog zichtbaar in de verte; de zandhopen hebben nu een oranje gloed, alsof Mlambile er juist de nog gloeiende as van de smelterij over heeft uitgestort.

„Mlambile...” zegt Mashoba.

Honden ziet hij niet. De vlakke ligt volkomen verlaten en loopt van hieruit glooiend op naar het westen.

De jongen heeft het rustgevende gevoel, dat de eerste strijd tussen zijn achtervolgers en hem achter de rug is: de blanken hebben hem niet gevonden. Ze zullen alle wegen afzoeken, maar Mashoba is er niet.

Hij trekt een hemd over zijn hoofd en veegt zich daarmee af. Het hemd is daarna roetzwart en Mashoba grinnikt, ondanks alles. Dit is nog een herinnering aan de schoorsteen, waar hij doorheen moest om het goud te zoeken.

Onzeker, met het hemd nog in zijn hand, dringt hij dieper het struikgewas in. Hij kijkt naar de rauwe wond op zijn pols en wikkelt dan het hemd daar omheen. Nu zal niemand een armband vermoeden onder deze geweldige zwachtel.

Hij grinnikt opnieuw en zet zich neer onder de koortsboom. De geel-bepoederde stam is gaaf en glad, ondanks de ouderdom en de dikte ervan. Mashoba overweegt of hij er in zal klimmen, maar hij is te moe. De vermoeidheid trekt door hem heen en hij verwacht die met een gevoel van veiligheid. Hij schuift onderuit en legt zijn hoofd op het dikke verband om zijn pols. De zonnestralen bereiken hem nu al over de lage doornbosjes en ze spelen door de kale takken van de koortsboom. Het is een mooie morgen. Het is bovenal prettig om al doezelend te bedenken, dat Mlambile nu het vuur aanmaakt en dat Piet Izinja...

Mashoba heft even zijn hoofd op en luistert. Dan droomt hij zorgeloos verder over Piet Izinja, die nu aan de sorteerband staat. Onwillekeurig broemt Mashoba, het geluid nabootsend van de geweldige vijzel, die de stenen tot poeder stampet.

Het wordt nòg prettiger! Vinken vliegen van boom tot boom en Mashoba denkt opzettelijk aan de arbeiders, die nu de mijngangen gaan bevolken. Hij tjukkert de beginnende zang na van de boren, die hun werk beginnen. De boren wroeten zich een dag lang in het gesteente. Dan komt de blanke man en hij steekt schietstokken in de gaten. In de nacht laat hij die springen en de volgende morgen zegt hij: „Hoza, boys! Breng al die stukken steen maar naar boven, dan kan Izinja ze uitzoeken en de vijzel kan ze stampen, de blanke man kan er water op gieten, waar de toverkracht in zit om uit steen goud te maken en daarna moeten de zwarte wachten goed waken, anders komt Mashoba om het goud te stelen, dat Mlambile uit het poeder gestookt heeft!”

Onwillekeurig kronkelt zijn lichaam zich van plezier bij al deze gedachten en hij opent zijn ogen om de vogels te zien en de zon en de bomen, en om daarin zijn vrijheid te herkennen.

Hij is jong en goed gevoed: de vermoeidheid na de snelle vlucht duurt niet zo lang. De warmte van de zon is nu weldadig; Mashoba staat op en zet zijn tocht naar Johannesburg voort. Hij loopt de heuvel over, die breed en plat in het veld ligt en als hij boven is, is hij eigenlijk verwonderd, dat hij de stad nog niet kan zien.

De weg, in de verte, wordt steeds drukker. De jongen trekt dieper het veld in. Een rustende muilezel heft zijn kop op en kijkt nieuwsgierig naar de voorbijtrekkende man. En dan komt er een dwaas en overmoedig plan in Mashoba op. Dit is de onverklaarbare zorgeloosheid van zijn ras, dat gewend is te dansen als de zon schijnt en zich bibberend in een deken te hullen, wanneer de kou begint

te bijten; een ras dat schateren kan met de tranen van het voorafgaande verdriet nog in de donkere ogen; een volk dat vechtlustig is en vaak wreed, maar dat verlamd van angst blijft liggen, wanneer het in die gevechten gewond wordt.

Blind voor de gevolgen, maar met open ogen voor het grote geluk van een rit op zo'n snelle muilezel, loopt Mashoba flemend op het dier toe. Onrustig spitst het de oren, een ander dier loopt al weg. En dan grijpt Mashoba zijn kans. Hij springt toe en voelt de paarderug onder zich tot leven komen. De muilezel schudt zijn ranke kop en rent in galop weg om deze plotselinge last kwijt te raken. Schreeuwend vuurt Mashoba het dier aan, zodat het nog harder begint te rennen, met gestrekte hals en wijd opengesperde neusgaten. Met klappen op de hals stuurt Mashoba het dier in oostelijke richting en als de muilezel gehoorzaamt, jubelt hij zijn overwinningsroep. Nu ontvlucht hij de blanke op zijn eigen rijdier! Dit zou Mlambile moeten zien — hoe zou hij juichen. Izinja moest er iets van weten — hoe zou zijn gezicht zich woedend verwringen!

Nu de muilezel in de goede richting galoppeert, richt Mashoba zich hoog op. Zijn benen klemmen zich vast aan het dier, zijn ene hand houdt de korte manen. Het hemd wappert aan zijn pols, terwijl hij zijn hand heft om deze mooie dag te groeten, deze dag van vrijheid en avontuur! Hij kijkt om tijdens deze dolle rit of de andere muilezels hem ook gevolgd zijn. En dan ziet hij, hoe zich uit een groep bomen een auto losmaakt, die hotsend zijn richting volgt.

De overwinningssroes slaat om in zijn tegendeel. Een dode-

lijke angst grijpt hem bij de keel. Hij zoekt naar een plaats, waarheen hij kan vluchten, maar behalve een aantal lage struiken biedt het terrein geen mogelijkheden. Hij slingert met het hemd langs de kop van het schichtig geworden dier, zodat de gerekte roffel van de hoeven overgaat in een staccato. De claxon van de auto begint dreigend en aanhoudend te loeien; een wolk van fijn, rood stof omhult de ruiter en het paard. Er vliegt een vlok schuim uit de bek van het dier, de flanken worden vochtig. Mashoba begint te gillen, zijn hielen slaan tegen de ribben van het muil-dier; hij ontdekt rechts het ongelijke pad, waarover de auto hem nadert en hij geeft in doodsangst zijn rijdier net zolang klappen tegen de rechterzijde van de bezwete hals, tot het dier zijn neiging om het pad te gaan volgen overwint en dieper het veld in rent. Ze naderen een kopje, daveren daar overheen. Mashoba kijkt op zij, met wijdopen angstogen. In de verte naderen kleine figuurtjes te paard, de auto rijdt nu noodgedwongen een verkeerde koers. Maar het gevaar blijft, tenzij er redding opdaagt.

In de verte doemt weer een groep bomen op. Misschien is het niet goed om blindelings op die bomen in te rijden, maar de vlakte is gevaarlijker dan het bos. Hij denkt niet meer na, slechts een oeroud instinct tot zelfbehoud drijft hem voort. Het dringt evenmin tot hem door, dat het de blanken slechts begonnen is om het gestolen dier en niet om de dief.

Nu hij zuid-westelijk is gaan rijden om de auto te ontvluchten, naderen de ruiters hem snel. Mashoba's rijdier begint vermoeid te raken van de snelle jacht; het steunt en hijgt, er rillen schuimvlokken in de jachtende flanken. Soms struikelt het dier en Mashoba moet zich steviger

vastklemmen aan de korte manen. Het hemd wappert als een noodvlag aan zijn pols.

En dan is er plotseling de bosrand. Nog tijdens een afnemende draf laat Mashoba zich van het dier afglijden en rent de beschermende wildernis in. Hij springt over rotsblokken en lage struiken met lange doorns. Hij is fris als een jong dier. De angst voor zijn achtervolgers neemt af, naarmate hij verder van de muilezel verwijderd raakt, alsof het nu ook tot hem doordringt, dat het niet om hem ging, maar om het dier. Hij blijft stokstijf staan op een grote steenblok en luistert. De rust in hem is nog niet weer-gekeerd; hij is gereed om bij het minste gevaar verder te vluchten, maar zijn ademhaling gaat regelmatig en hij voelt zijn hart bonzen in de holte van zijn brede borst. Hij grijnst. Dit is de tweede keer, dat hij aan de blanken ontsnapt is en deze laatste keer was de overwinning grootser dan de vorige maal: nu is hij hen ontsnapt op hun eigen rijdier!

Op het gewone sukkeldrafje zet hij zijn vlucht voort. Is het nog een vlucht? Ja, het is nog een vlucht, want hij heeft gelegenheid gehad om naar zijn pols te kijken en hij heeft het hemd schichtig om het armbandje gewonden. Hij vlucht! Als hij nadenkt, gaat zijn adem sneller en bij tussenpozen rent hij weer en kijkt om, alsof uit het struik-gewas zijn onzichtbare vijanden ieder ogenblik kunnen opdoemen.

En dan staat hij opnieuw op de vlakte. Het Zuidafrikaanse landschap is bezaaid met struiken en kleine boomgroepen, maar werkelijk bosrijk is het slechts in het zuidelijk en zuidoostelijk kustgebied. Het natuurlijke oerwoud groeit

naar het noorden, waar de zon heet op de aarde brandt en brede stromen voor voldoende vocht zorgen.

Als een veilige wal ligt tussen Mashoba en zijn achtervolgers die groene strook. Mashoba waagt zich nog niet op de kale vlakke — hij zet zich in het zand en steunt zijn hoofd tegen een blok graniet. Maar zijn ogen heeft hij nog waakzaam open en hij luistert.

Een nieuwe avond komt aan. De warme zon zoekt haar bed van zachte wolken aan de horizon, als Mashoba eindelijk ontwaakt. Hij voelt honger en dorst, maar sterker en dieper is zijn gevoel van bevrijding. Hij staat op zijn rechte benen, die stakerig uitsteken onder het lange hemd, en hij rekt zich geeuwend. Daarna begint hij te lopen in de richting van de dalende zon. Telkens als zijn hoofd uitrijst boven een heuveltje, staat hij stil en kijkt. Daarna zucht hij en zet zijn tocht voort. Er is geen einde aan de tocht, omdat er geen einde is aan Zuid-Afrika. Maar de grote reis is verdeeld in brokjes en na veel van zulke brokjes zullen toch eindelijk de huizen van de grote stad wel zichtbaar worden. Dat is het voorlopig doel; daarachter is het grote niemandsland van de toekomst, waarover de witmensen zich misschien zorgen maken — een Zoeloe heeft vandáág om zijn gedachten mee te vullen.

Zo eindeloos is deze vlakke, maar dan staat tussen wat doornstruiken en lage mopanies een strooi, een primitieve hut van op elkaar gestapelde stenen, gedekt door brokken asbest golfplaten, die weer met stenen bezwaard zijn tegen het afwaaien. Een wrakke deur van aan elkaar gespijkerde planken hangt scheef aan een scharnier van ijzerdraad.



Zó verdiept is Mashoba in het aanschouwen van dit bouwsel, dat hij schrikt van de vrouw, die nu opeens aan zijn voeten zit met een kind aan haar volle, bruine borst.

Ze vraagt: „Wie ben je?”

Als ze zijn schrik ziet, begint ze te lachen en ze kijkt naar hem op, met veel plagerig gedraai van haar ogen.

Een vreemde warmte gloeit door Mashoba. In deze verlaten wereld heeft hij een mens ontmoet, een vrouw, die voor haar kind zorgt en tegelijkertijd hem welkom heet met haar ogen. Hij gluurt in het schemerdonker van de hut. De kieren tussen de stenen zijn opgevuld met aarde of mest. Verder is de hut leeg: dat is de meubilering van een kafferhut... Het is een surrogaat van de mooie, ronde hutten van zijn stam; een mislukte overgang van de natuurstaat naar de blanke beschaving.

De vrouw trekt de tepel uit de mond van haar kind. Het kind slaapt. Ze zegt: „Je kunt wel binnengaan, er staat een blik mieliepap...”

En weer lacht ze, zodat het hem verwart. De vrouw is niet mooi. Ze draagt een jurk van de blanken, maar de kleurige deken van haar volk heeft ze half om haar kind geslagen. Op haar hoofd heeft ze een gebreide muts: rood, met blauwe strepen. Nee, mooi is ze niet, maar het is een vrouw. De gedachte daarbij aan Lantete is zonder bitterheid, want Lantete hóórt niet bij deze wereld. Misschien zal er een tijd komen, dat alle dingen zich herstellen. Dan zal Lantete er zijn en de kraal. Maar wie kan zóver vooruit denken zonder ziek te worden van verlangen?

Nu ziet hij, dat in de hoek van de hut nog een paar dekens liggen. De bus met stijve pap staat er bovenop.

Achteloos laat Mashoba het hemd van zijn pols loswikke-

len. Zijn linkerhand houdt de bus beet en zijn rechterhand daalt regelmatig in de brei en gretig eet hij. Hoe hongerig was hij! Hij was hongerig als een leeuw.

Nu kijkt hij om. De vrouw is hem gevolgd naar binnen, met het slapende kind in haar armen. Ze lacht om zijn gulzigheid. Of lacht ze om iets anders?

„Mijnen,” zegt ze, doelend op zijn armbandje. Als ze zijn schrik ziet, lacht ze opnieuw. „Je bent weggelopen,” constateert ze zonder verwondering.

Hij grijnst toegeeflijk. „Mijn hart is moe van de mijnen,” zegt hij.

Als hij klaar is met zijn maaltijd, trekt ze een deken onder de bus vandaan en legt daarin haar kind te slapen voor de nacht.

„Je kunt hier ook slapen,” zegt ze dan, als ze de sterk verminderde voorraad brei ziet. Weer draait ze met haar ogen.

Hij verwondert zich niet. Hij is door de vlakte gekomen en ze woonde hier, één van zijn soortgenoten. Ze heeft hem eten gegeven en ze gunt hem één van haar dekens om onder te slapen.

Toch komt er een vraag bij hem op. „Waar is je man?”

Opnieuw draaien haar ogen plagerig door haar hoofd. „Hij is met de kudde ossen in het veld,” antwoordt ze. Ze draait om hem heen, met dansende bewegingen en hevig wiegende heupen, terwijl haar ogen hem vanuit de hoeken blijven aankijken. Ten slotte vervolgt ze: „Hij komt thuis als de baas en de missis naar de kerk gaan...”

Vandaag is het maandag. Dit staat scherp in Mashoba's geheugen, want gisteren was het zondag op de mijn en de arbeiders dansten.

De zon is onder. De schemering komt met een doorzichtig waasje mist. Mashoba huivert.

Ze geeft hem één van de dekens en zegt: „Ik zal vuur maken.”

Van achter de hut haalt ze ruwe stukken hout, stronken van struiken, met de wortels er nog gedeeltelijk aan. Daarvan maakt ze vóór de hut een vuurtje en als het brandt, heeft ze plotseling twee lappen vlees, met gelige randen vet eraan. In elke hand houdt ze een stuk en ze draait om haar as en zingt met een lage stem: „Dit is voor hem, die de blanken ontvlucht is uit de mijn — vannacht blijft hij bij mij, terwijl de ossen ver weg zijn en als vuurvlammen dwalen over het veld — daarom geef ik het vlees aan hem en hij zal eten tegen de grote honger en de verre wandeling naar de stad...”

De vlammen weerspiegelen in de diepte van zijn ogen. De rook prikkelt in zijn neusgaten — een herinnering aan thuis, die hem bedwelmt. Daarna is er de geur van geroosterd vlees, die met de rook in zijn neusgaten dringt. De mijnen zijn ver, o, verder nog dan de zee.

Plotseling zit ze naast hem. Ze laat zich giechelend tegen hem aanvallen en als hij zich verweren wil, vat ze zijn hand en begint liefkozend en geduldig de armband door te slijpen met een scherp stuk steen. Een ogenblik stopt ze dit werk om het vlees van de ijzeren staaf te halen en aan hem te geven.

Het geluid van de steen is als het sjirpen van duizend krekels; het wekt de krekels uit hun slaap en ze antwoorden van ver en dichtbij. Een stuk hout valt om en een fontein van vonken spuit op uit de vlammen.

Nu zingt de vrouw zachtjes: „Hoelang droeg hij deze

band — hoelang geleden heeft hij zijn vrouw verlaten? Vanavond neemt de vrouw de band van zijn pols en ze keert tot hem terug...”

Haar stem en de eenzaamheid, het overvloedig maal en de warmte van het vuur, de herinnering aan thuis en het suizen in zijn oren als de zee... Wie is het, die hier zit?

Als zij zwijgt, begint hij opeens te vertellen met een stem, die van heel ver komt, van achter de mijnen en de zee. Hij vertelt van een dag, dat de blanke man een gast meebracht en van John, die ook in de mijnen gewerkt heeft en wonderlijke dingen wist te vertellen. O, zijn ene hand beweegt druk, als hij aan het spel komt. Onheilspellend roept hij: „Je trapt in de mest!”

Ze luistert heel stil. Haar adem is naast hem, met het geluid van de steen, die zijn armband doorvijlt. Die geur, die met de rook zijn neusgaten prikkelt, is zij dat?

Hij vertelt van Lantete, van de moord, van de vlucht... Ze wiegt haar hoofd, ze klaagt John aan, ze bewondert Mashoba en luistert verder.

De zee? Zag hij de zee?

O, en toen ging hij met de trein en hij nam de naam van de man, die hij vermoord had: John.

Ze lacht. De blanken zullen Mashoba nooit vangen, want hij is te slim. Hij is sluwder dan een jakhals, vlugger dan een rooibok.

In de mijn is hij toen gaan werken. De boren hebben gedreund, tot hij bijna dood was. Ja, zo dreunen de boren, ze heeft dat vaker gehoord!

En ten slotte smolt hij het goud uit en hij heeft zoveel goud gezien, dat hij er alle vrouwen van de wereld voor had kunnen kopen.

„Klaar!” zegt ze en ze buigt het armbandje van zijn pols af. Het was een dun, maar taai ding. Ze gooit het in het vuur; daar hóórt het!

En hoe ging het toen verder? Hij vertelde immers!

O ja, en toen is hij gevlucht en op een paard is hij hierheen gekomen.

Hij is ineens klaar met zijn verhaal. Zijn ogen staren in het vuur, dat de laatste herinnering aan de mijnen verbrandt. Nu is hij vrij! Maar hij kan niet naar huis, naar Lantete, want de politie zal hem zoeken voor die moord.

„Er zijn overal vrouwen,” fleemt ze. „In elke hut, die in het veld staat, is een vrouw voor je, Mashoba . . .”

De warmte maakt hem traag. Hij is niet moe, maar erg voldaan. Vanmiddag heeft hij geslapen, vanavond heeft hij gegeten — oh, hij heeft veel gegeten!

Overdag is de vrouw weg. Ze heeft haar werk op de boerderij, waar haar man ook werkt, niet ver hier vandaan. Mashoba zit thuis en hij speelt met het kind. 's Middags moet hij de kleine pap voeren uit het blik, dat op de dekens staat. Ze maken er een spel van, waar het kind om schatert. Ze likt de brei van zijn vingers en daarna trekt hij zijn vinger terug en zegt: „Je bijt!” Daarom schatert het kind.

's Avonds komt de vrouw en ze geeft het kind de borst. Mashoba ziet niet meer, dat de vrouw niet mooi is, hij ziet dat ze goed is.

En er is een dag, dat haar man met de kudde langs de hut komt en hem ziet. Hij zit hoog en dreigend op zijn paard, met een zweep in zijn hand. Op zijn hoofd draagt hij een

platte pet. Hij kijkt en zegt niets. De ossen loeien. De man stuurt zijn paard bij en gaat verder.

Mashoba staat op. Hij zet het kind op de grond en gaat weg in oostelijke richting. Als hij omkijkt, ziet hij dat de man is teruggekeerd naar zijn hut en afgestegen van het paard. Het tweede hemd heeft Mashoba nu weer aange-trokken. Er is een stille vreugde in hem, die hem doet verlangen naar zijn muziek, die hij in zijn broek achterliet onder de eerste steenhoop . . .

## HOOFDSTUK 16

De zendeling zette zijn auto neer voor de ordeloze steenmassa van de goudmijn. Onwillekeurig tastte hij naar het met kralen bestikte lapje, toen hij zijn autosleuteltje in zijn zak liet glijden. Hij floot. Hij floot vanwege de prettige dagen, die hij achter de rug had en hij hoopte, dat de besprekingen hier even vlot zouden verlopen, als die in Johannesburg en Pretoria. Wat hem betrof, reed Mashoba dan maar mee terug naar Zoeloeland — hoewel... Hij staakte zijn gefluit en schudde zijn hoofd. Nee, dat zou wel niet lukken, want de mijndirecties laten hun personeel maar zó niet onder de contracten uitglippen! Wat had dan een contract voor betekenis? En wat met de grote kosten, die gepaard gingen met het vervoer, de kleding, de ligging en voeding van al die duizenden arbeiders, wanneer de eerste de beste de kans zou krijgen, een zwarte arbeider los te weken van zijn contract? Geen woede, geen tranen, geen verzet, geen... och wacht, er zijn uitzonderingen, waardoor het contract beëindigd wordt! Daar is de dood, de gevreesde. En ziekte, langdurige, ongeneeslijke ziekte. Maar welke gezonde, jonge kerel zal ziek worden, wanneer hij dagelijks het goede eten krijgt, dat de mijndirectie laat verstrekken? De keuring was streng: slechts gezonde mannen worden gecontracteerd.

„We zullen zien,” besloot Dutoit en hij liep het kantoor binnen.

„9.8.5.,” mompelde de opzichter, „wacht eens even.”

Zijn vinger liep de lijst na. De vinger was bruin van de nicotine. De man droeg een verweerde hoed op zijn hoofd. Hij keek op en zijn ogen kregen iets spiedends.

„Zoekt u die man?”

„Ja,” antwoordde de zendeling geduldig.

„Hoe is zijn naam?”

„Als mijn inlichtingen goed zijn, staat hij ingeschreven als John, maar . . .”

Het hoofd boog weer voorover, het hoedje bewoog op en neer.

„Ja,” zei de man, „John, dat klopt. En u zoekt die klonkie?”

„Hm.”

De man keek weer op en hij grinnikte om de mop, die hij ging zeggen.

„Wij ook!” zei hij.

Meneer Dutoit verbleekte. Zijn hand gleed in zijn zak, waar het kralenlapje zat; het zat er nog.

Hij herstelde zich snel. In de eerste plaats was het niet voor honderd procent zeker, dat John en Mashoba één en dezelfde waren; in de tweede plaats, wel . . .

„Iets ernstigs?”

De opzichter knikte, terwijl zijn spiedende ogen de ander niet loslieten.

„Nogal,” antwoordde hij. „Ingebroken in de smelterij, poging gedaan om de safe te forceren.”

„Tsjj!” zei Dutoit. „Gevlucht?”

De man grinnikte opnieuw.



„Wat zou u doen?” vroeg hij. „Hij werkte in de smelterij, hij was goed met de situatie op de hoogte. Ik ken hem wel, maar ik begrijp die jongen niet. Wie begrijpt zo'n jongen wel?” Hij haalde zijn schouders op en gaf toe: „Hij was één van de besten — een Zoeloe. Kent u Zoeloes?”

De zendeling knikte. Hij had geen behoefte aan een gesprek met deze man.

„Ik bedoel het sóort,” verduidelijkte de man.

„Ik begrijp het,” knikte de bezoeker. „Ik ken het soort en ik ken de taal — het is een mooi en trots volk.”

De mond van de opzichter viel open. Zijn tanden waren in overeenstemming met zijn vingertoppen: bruin en beroekt. Toen hij tot zich zelf kwam, na de verbazing over de uitspraak van de zendeling, zocht hij naar sigaretten. Meneer Dutoit was hem voor en presenteerde. Er was hem een gedachte te binnen geschoten.

„Werkte hij alleen?” vroeg hij.

De opzichter knikte, terwijl hij vuur zoog in zijn sigaret.

„Voor zover we weten, wel,” zei hij. „Hij is door de schoorsteen binnengekomen en door de deur er weer uit — er wordt niets vermist.”

„Ik bedoel in zijn werk,” verduidelijkte Dutoit.

„O juist, ja, ja, hij werkte daar samen met een andere Zoeloe, maar die heeft niets met de zaak te maken.”

„Zou ik die man kunnen spreken?”

„Spreken?” herhaalde de opzichter, van de ene verbazing in de andere vallend. „O, natuurlijk kunt u hem spreken, meneer. Bent u van de politie?”

Hij hield zijn hoofd schuin.

„Nee, niet van de politie. Ik ben zendeling onder de Zoeloes.”

„Ah, I see! Jullie kunnen soms achter dingen komen, waar een ander niet achter komt,” zei hij leep. „Ga maar mee.” Mlambile deed of hij hen niet zag komen. De opzichter moest hem roepen. „Hoza, boy!”

De arbeider zette de kruiwagen neer en naderde. „Ja, baas?”

„Deze heer wil je spreken.”

„Goed, baas.”

„Loop even met me mee — hoe heet je?” nodigde Dutoit.

„Ja, baas. Mlambile, baas.”

Ze liepen om de eerste steenhoop. De opzichter keek hen wat geërgerd na en slenterde terug naar het kantoor.

„Mlambile: Mashoba, waar is hij?”

„Mashoba, baas?”

Dutoit tastte in zijn zak en haalde het kralenlapje van Lantete te voorschijn. De zwarte man schrok. Hij keek verward van het borduurwerkje naar het gezicht van de blanke en zei: „Ja, baas? . . .”

„Waar is hij heengegaan, Mlambile?”

„Baas, ik weet niet, baas, hij is gevlucht . . .”

De man dacht even na, toen liet hij er zachtjes op volgen, terwijl zijn magere gezicht verlegen grijsde: „. . . de politie zoekt hem, baas.”

De zendeling haalde een sigaret te voorschijn en de kaffer stak zijn handen nederig en tegelijk begerig uit om de traktatie op te vangen.

„Dank-ie, baas.”

Terwijl hij zelf vuur nam, praatte meneer Dutoit verder: „Zijn meisje, Mlambile, zijn meisje verlangt naar hem; het is niet goed, dat een Zoeloe wegloopt van zijn stam.”

„Nee, baas,” antwoordde de kaffer ontdaan, „maar die moord, baas?”

De zendeling begon te lachen en zijn lach weerspiegelde zich direct op het magere, zwarte gezicht tegenover hem. „Die moord was geen moord, Mlambile! Hij heeft die ander alleen gewond aan zijn been met een assegai.”

Even stond de Zoeloe sprakeloos. Toen wiegde hij zijn bovenlichaam in groot leed heen en weer. Er sprongen tranen in zijn ogen.

„Hij was mijn vriend, baas, hij was als mijn broer, toen we hier samen werkten. Ik heb hem de taal van de blanke man geleerd, terwijl we hier bezig waren, want hij was mijn vriend.”

„Waar is hij, Mlambile?”

Weer dacht de kaffer na. Toen lachte hij verlegen en zei: „Baas, ik weet niet waar hij is, maar mijn contract is bijna om; dan zal ik hem zoeken en ik zal hem vinden.”

Hij aarzelde en keek met zijn trouwe hondeogen de blanke aan. „En dan, baas?”

De zendeling schudde iets van zich af. Toen antwoordde hij: „Het is beter voor hem om een paar jaar gevangen te zitten en dan terug te keren naar zijn land, Mlambile. Johannesburg is een slechte stad. Bovendien is zijn vader stamhoofd en zijn meisje houdt van hem — misschien wil de rechter een kleine straf geven.”

Mlambile bleef bedroefd zijn hoofd schudden.

„De rechter zal vinden, dat het erg slecht was van Mashoba om goud van de blanken te stelen, baas.”

Hij keek om zich heen en voegde er haastig aan toe: „Baas, de baas moet niet denken, dat Mashoba slecht is,

baas: daar is een slechte boy, die macht over hem had. Hij noemde hem Magwasa!"

„Ah,” schrok Dutoit. „En die man dwong hem om te stelen?”

„Ik heb het niet gehoord, baas, maar Mashoba noemde hem een hond... Toen zei Izinja: Een grote dwaas is hij, die de hond verjaagt, die zijn kudde bewaakt. Het is beter om gevangen te worden voor het stelen van goud dan voor moord, baas...”

De blanke knikte. Hij had het begrepen. Hij vroeg: „Vertrouw je me, Mlambile?”

„Ja, baas. U spreekt de taal van mijn volk en u brengt de boodschap van het meisje, dat in het hart van mijn vriend woont. Ik vertrouw, baas.”

„Mlambile, ik wil de naam weten van de man, die Izinja genoemd wordt en ik wil zien, wat ik voor Mashoba kan doen bij de politie. Vertel me: heeft hij zijn best gedaan om het goud van de blanke te veroveren?”

Opgewonden schudde de kaffer zijn hoofd en zijn handen gesticuleerden heftig.

„Nee, baas, hij heeft als een kind geprobeerd een deur open te breken, die een reus niet openbreken kan. Hij heeft een pook gebruikt en de gewichten van de machine, waarmee de blanke man het goud weegt...”

„Des te beter,” mompelde Dutoit, en harder: „Hoelang loopt jouw contract nog, Mlambile?”

„Als de maan de tweede maal vol is, mag ik gaan, baas.”

„Goed, Mlambile. Hoe was de naam van de zwarte man, die Izinja genoemd wordt?”

De kaffer gaf niet direct antwoord; hij dacht diep na, met een rimpel op zijn voorhoofd. Toen grijsde hij en ant-

woordde met een diepe zucht: „De zwarte man heet Piet, baas. Hij heeft de tanden van een paard en het gezicht van een jakhals. De baas kan hem dáár vinden, baas.”

Zijn magere arm strekte hij uit in de richting van de sorteerderij, vanwaar het doffe gedreun van de vijzel hoorbaar was.

Toen Dani Dutoit eindelijk terugkeerde naar het kantoor, zei hij tegen de opzichter, die hem daar opwachtte: „Het rugbyspan van Stellenbos heeft zaterdag gewonnen van de Tuinen. Als dat zo doorgaat, wordt Stellenbos nog nationaal kampioen!”

Het duurde even voor hij antwoord kreeg, want het was duidelijk geweest, dat de opzichter een ander gesprek verwacht had.

„Ja,” antwoordde hij toen. „Ik heb een broer, die aan de Kaap woont en die heeft de wedstrijd gezien. Het was de mooiste wedstrijd van het seizoen!”

Ze grinnikten naar elkaar, omdat ze begrepen, dat dit gesprek niets anders was dan een kleine beleefdheid over en weer.

„Nou ja goed, bedankt,” groette Dutoit.

„Goedendag, meneer,” antwoordde de ander.

## HOOFDSTUK 17.

„Machteld, je zou me een plezier doen, wanneer je vanavond thuisbleef,” zei mevrouw Wiersma en ze kon het trillen van haar stem niet onderdrukken, terwijl ze sprak. Daarom voegde ze er verontschuldigend aan toe: „Je moet niet denken, dat ik boos ben; je bent oud genoeg om het zelf óók in te zien.”

Het meisje draaide zich om op het tabouretje, waarop ze voor de toiletspiegel zat. Ze hief haar lippenstift waarschuwend op en riep olijk: „Mams, vergeet je nu niet, dat je me zelf verteld hebt, dat je zevenmaal serieus verliefd geweest bent, voordat je . . . nou ja, je weet het zelf wel!” Mevrouw zuchtte. Ze zocht naar de goede woorden en de goede toon om haar dochter uit te leggen, dat er bij alle overeenkomst tussen de relaties van meisjes tot jongens toch ook wezenlijke verschillen kunnen zijn. Daar was de nuchterheid, waarmee haar dochter deze dingen behandelde, de half-spottende, cynische toon, waarop ze nu al zo dikwijls gespot had met de opmerking: „Mams, ik heb weer een afspraak voor vanavond, ik eet met hem in de stad en daarna — enfin, dat weet ik zelf nog niet, in ieder geval zal het best leuk zijn.”

Vanmiddag ook!

„Is dat diezelfde jongeman, die je de vorige maal thuisbracht met de auto?”

Ze zette toen haar vinger peinzend tegen haar voorhoofd. „Auto? Maar ze hebben allemáál een auto, mams, anders krijgen ze immers niet eens kans voor een afspraak. Dit is overigens een nieuwe ster, hoor mams. We geven onze afspraken wel eens aan elkaar door, als we zelf geen tijd of geen zin hebben.”

Ze begon te lachen.

„Mams, dit is een heerlijk land! Hier worden de vrouwen tenminste nog gewaardeerd.”

Verontrust keek mevrouw haar aan. Meende Machteld dat nu allemaal?

„Als een man van een vrouw houdt, wordt de vrouw altijd gewaardeerd, Mach,” zei ze en er lag onwillekeurig iets weemoedigs in haar stem.

Het meisje zwaaide haar armen boven haar hoofd. „Juist, mams! En om nu te voorkomen, dat ik ooit zal moeten treuren over een zogenaamde gestorven liefde, richt ik mijn leven anders in.”

Ze zette zich op het tabouretje en begon voorzichtig haar lippen bij te tippen. Toen zei mevrouw dringend: „Machteld, je zou me een plezier doen, wanneer je vanavond thuisbleef.”

Het bleef even stil na het antwoord, dat het meisje gegeven had. Het meisje draaide de dop op de stift en penseelde haar wenkbrauwen. Spottend sloeg ze haar ogen op naar haar moeder.

„Overtuigd?” vroeg ze guitig.

„Nee, Machteld, maar het is moeilijk te zeggen, moeilijk uit te leggen waar het verschil ligt tussen mij en jou. Kijk, vroeger was ik minstens even mooi als jij. . .”

Ze kleurde. Het rood klom op uit haar hals en ze zag dat Machteld het opmerkte.

„Die mams! . . .” riep het meisje.

Mevrouw schudde iets van zich af.

„Het is zo . . .” zei ze half-verontschuldigend. „En ik verlangde naar een mooi en goed huwelijk, daarom was ik misschien gauwer verliefd dan verstandig was — wie kan verstandig verliefd zijn? Daardoor heb ik veel teleurstellingen gehad, maar het ideaal is levend gebleven . . .”

„Ten slotte is ook de achtste liefde mislukt, mams,” be-toogde Machteld, nu ernstig. „En zie je, die kans krijgen de mannen bij mij niet! Als ze harten willen breken, nemen ze maar een ander.”

„Het is gevaarlijk wat jij doet, Machteld! Je kunt van de liefde geen zaakje maken!”

„Mams, er is helemaal geen liefde! Die mannen willen een gezellige avond en ik vind het prettig om me te laten verwennen — you see! En als ik nu tussen de verschillende mannen er één aantref, die financieel in staat is, me mijn leven lang te verwennen, wel, dan zeg ik ja. Voel je nu, mams, dat ik hierbij veel minder risico loop dan jij zelf deed? Jij werd steeds maar weer smoor-verliefd — ik blijf doodnuchter. Loopt het later mis met mijn huwelijk, dan is het good-bye for ever, met de helft van de bezittingen voor uw ongelukkige dochter.”

„Arme man! . . .” beklagde mevrouw.

„Arme man!” riep het meisje verontwaardigd. „Beter arme man dan arme mams! We hebben de andere mogelijkheden van het drama allemaal goed ondervonden. Voor mij is liefde alleen maar een ander woord voor ongedekt risico en een grote kans op een ongelukkig leven.”



„Arme Machteld!” zei mevrouw nu, met dezelfde treurige klank in haar stem. „Ik hoop dat het leven je niet de kans geeft om te doen wat je van plan bent...”

Het meisje sprong op: er werd gebeld. Ze sloeg haar handen om het gezicht van haar moeder. „Mams!” vleide ze, „je bent een schat, een heerlijk-ouderwetse schat. Zeven teleurgestelde liefdes en een mislukt huwelijk hebben jou niet kunnen leren, wat je dochter na dat mislukte huwelijk van jou al direct wist: Zorg ervoor, dat de man zijn deel van het contract goed nakomt of stel je vooraf schade-loos voor eventuele mislukkingen. Op alle terreinen zie je dat gebeuren: je verzekert een auto en je leven, maar in het huwelijk heb je alles op z'n beloop gelaten! Mams, wat ben je dom geweest!”

Ze dartelde opgewonden de kamer uit, sloeg een kort wollen manteltje om haar schouders en vluchtte weg.

„Dag, schatten!” riep ze bij de deur.

Mevrouw keek haar na voor het venster. De begeleider van haar dochter was een mooie, slanke jongeman. Hij droeg een blauw, met koord afgezet jasje met op de borst het embleem van zijn school. Zijn donkerbruine haar golfde om zijn hoofd en zijn gezicht lachte gelukkig naar het meisje, dat naast hem ging.

Twintig meter verderop wachtte zijn auto, een lange wagen met veel chroom en een open dak. Hij opende het portier en lachte hartelijk om een opmerking, die Machteld maakte.

„Het volgende slachtoffer,” zei plotseling een bittere stem naast mevrouw Wiersma. „Ik zou niet graag in de schoenen van die jongen staan!”

Verrast en betrap keek mevrouw om. Gerda sprak de

woorden uit, die zij zelf overdacht had. Na een pauze vroeg ze: „En in die van Machteld?”

Het meisje haalde haar schouders op. „Daar hoeven we niet eens over te praten, mams! Trouwens, Mach doet maar alsof; ze speelt van 's morgens vroeg tot 's avonds laat komedie; ik geloof dat ze graag om zich zelf zou huilen.” De moeder staarde ongelovig haar tweede dochter aan.

„Méén je dat?”

„Heeft u dat niet gemerkt dan? Ze is hypernerveus. Moet u haar horen lachen! Niets is meer echt aan haar. Als ze 's avonds thuiskomt, doet ze ellenlange verhalen over haar avondje, maar achteraf blijkt ze die jongen afgezegd te hebben na de eerste keer. Dat dóe je toch niet, mams, als je het zo leuk vond?”

„Zuster Van Heerde zegt juist, dat Machteld in haar werk de rust zelf is. Ze zegt ook, dat Mach zo van haar werk houdt en er helemaal in opgaat.”

Geërgerd haalde Gerda haar schouders op.

„Sinds we uit Nederland vertrokken zijn, is Machteld niet meer gewoon geweest,” zei ze bitter. „Flirten als de eerste de beste en intussen hoogdravende theorieën ophangen over de rechten van de vrouw in het huwelijk. Weet u wat zo gek is? Toen we hierheen gingen, beweerde ze dat ze nooit en nooit zou trouwen — en dan moet je nu dàt zien!”

Ze maakte met haar hoofd een beweging in de richting van de blauwe auto, die als een blauwe vonk de straat uitschoot, met veel gespetter van licht op het chroom.

„Misschien is het al begonnen vóórdát we uit Nederland weggingen, Gerda,” zei mevrouw dromerig. „Machteld is

misschien erger geschrokken van alles dan wij allemaal: zij kende Jan toen nog maar kort en ik dacht . . .”

Haar lippen begonnen te trillen en ze kon de tranen niet weerhouden, die plotseling opwelden in haar ogen.

„Wat is mams zó ontzaglijk lief!” dacht Gerda, maar ze zweeg. Dit was juist het moeilijke, dat ze over deze dingen niet met mams kon spreken. Hier stonden ze allemaal buiten. Soms voelde ze, dat mams en zij elkaar goed begrepen. Nu ook, nu het ging over Machteld. Dan stonden ze zo dicht bij elkaar, al legden ze ook de nadruk op verschillende zijden van die zaak. Maar als mams verdriet had, stond ze alleen — je kon slechts raden hóe erg alleen.

„Laten we naar de kinderen gaan,” stelde mevrouw voor, met een zwakke poging om te glimlachen. „Tante Marie had gelijk, toen ze schreef: Vergeet alles! . . . Maar hoe kan ik vergeten, als ik Machteld zie? Ze lijkt zo sprekend op . . . pappa.”

Gerda stond met een schok stil. Wat ze allemaal vermeden hadden, wat ze zelfs nadrukkelijk op verzoek van mams nooit meer gezegd hadden, dat sprak mams nu zelf uit: pappa. Ze zei niet hatelijk: hèm, zoals ze de laatste tijd deden, de zeldzame keren, dat ze over hem spraken, nee, ze zei voluit pappa, zonder bitterheid in haar stem.

De glimlach van haar moeder werd dieper, toen ze de verwondering van haar dochter zag. Ze fluisterde: „Wildest je iets vragen, Gerda?”

Het meisje schudde haar hoofd en liep nu kordaat door, gevolgd door haar moeder.

Piet keek op van zijn boek, toen ze binnenkwamen.

„Wat een sleet had die gozer van Mach, hè!” zei hij onverschillig. „Tjee, Gerda, waarom zoek jij geen vrijer? Ze

nemen je hier maar lekker mee uit, beter dan in Holland.”  
„Nou,” juichte Jolien. „En iedere keer zo'n grote doos bonbons! We hoeven nooit meer bonbons te kopen, nu Machteld zo dikwijls uitgaat! Als ik oud genoeg ben, zoek ik ook zulke rijke jongens uit.”

„Ik ook!” viel Trudie haar bij. „Ik heb op de nieuwe school al twee vriendjes!”

„Ha-ha-ha!” schaterde Piet. „Jij bent nog erger dan Mach, die heeft ze tenminste nog om de beurt.”

„Piet!” waarschuwde mevrouw.

„k Ben al koest,” mompelde de jongen brutaal. Hij gleed onderuit in zijn stoel en zette zijn voeten op de sporten van een andere stoel. Dit bracht hem op de gedachte aan zijn tante, die hier niet van hield.

„Waar zit tante Marie?” vroeg hij.

„Je hoeft evengoed niet zo gek te gaan zitten!” antwoordde Gerda bits.

„Als ik jou iets te vragen heb, noem ik je naam wel, miss Wanhoop!” spotte hij.

Mevrouw beheerste zich. Piet was op een moeilijke leeftijd; met zachtheid bereikte je meer dan met voortdurende ruzie. Bovendien had hij meer te verduren dan eigenlijk gezond was, met al die vrouwen om hem heen, die hem om beurten betuttelden.

„Tante Marie is met de auto naar de stad geweest vandaag, Piet, ze zou oom Henk afhalen van de zaak.”

„Des te beter!” merkte de jongen op. „En wanneer gaan we nou eens naar een huis van ons zelf? Ik ben tante Marie spuugzat!”

„Dat zal dan wel wederkerig zijn,” zei Gerda. „Je bent een onuitstaanbaar jongetje, als je dat maar weet!”

De telefoon voorkwam ruzie. Gerda haastte zich naar de salon.

Toen ze terugkeerde, zei ze: „Tante Marie en oom Henk blijven in de stad eten, ze hebben gasten. Meneer Dutoit is er weer met iemand van de politie. Het schijnt dat ze toch nog steeds naar die vermiste kaffer zoeken. Vanavond komen ze hier — of Piet even een fles brandy wil halen.”

„Ze zuipen hier in Afrika anders behoorlijk,” mopperde de jongen, terwijl hij omslachtig uit zijn stoel omhoogrees. „Café's zie je niet zoveel, maar het stikt hier van de drugstores en de mensen halen thuis de scha goed in!”

Konstabel de Villiers vulde met zijn geweldige gestalte de hele kamer als het ware. Toen hij Gerda's hand drukte, voelde ze zich een schoolmeisje tegenover een reus. Maar het was een goede reus, met een hartelijke lach.

„Dis nou een van die noontjies, van wie ek jou vertel het,” verduidelijkte meneer Dutoit ten overvloede.

„O ja, ek begryp!” antwoordde de reus en Gerda zag hem kleuren bij die woorden.

Van de weeromstuit kleurde zij ook en ze vroeg plagerig: „U heeft toch niets kwaads over ons gehoord?”

„Zou dat mogelijk zijn?”

„Bij de politie zijn zulke dingen mogelijk,” hield ze vol.

„U houdt niet van de politie?”

„Ik heb geen ervaring. Dit is de eerste maal, dat ik een politieman de hand geef.”

„Ik hoop dat het niet de laatste keer is...” antwoordde hij.

„Dat zal ervan afhangen...”

Ze keek hem aan. Hij had grijze ogen, waarin een wereld

van rust lag. Nu liet hij haar hand los en keek om naar zijn gastvrouw.

„Ja, gaat u daar maar zitten,” verzocht tante Marie, terwijl ze op de lage stoel wees, die naast Gerda stond.

„Het spijt me dat het andere nichtje niet thuis is, Fani,” merkte de zendeling lachend op. „Je had dan kunnen zien of ik te veel gezegd heb.”

„Kan ik u helpen, tante?” vroeg Gerda, terwijl ze opsprong uit haar stoel. Ze voelde zich in 't nauw gedreven en verward. Een scherp antwoord aan het adres van meneer Dutoit lag op haar tong, maar ze beheerste zich. Logisch, dat de mannen de voorkeur gaven aan Machteld. Niet alleen omdat ze iets ouder was al, maar ook omdat Machteld pittiger was en veel onderhoudender in het gezelschap van mannen. Hoe vaak had Gerda haar zuster niet benijd om dat losse, dat vlotte, dat wat mannen aantrekt en toch tegelijk de vrouw beschermt.

„Ik heb genoeg aan één nichtje, oom,” hoorde ze de konstabel zeggen.

Ze haastte zich de kamer uit. Warm was het binnen, met zoveel mensen! De ventilator zoemde wel, maar toch...

„Maar, kindje,” mopperde tante Marie. „Je laat onze gasten in de steek, laat mij dit maar doen.”

Aarzelend keerde Gerda terug, maar halverwege de gang bedacht ze zich en wipte de slaapkamer binnen, die ze met haar zusjes deelde.

„Pff,” blies ze en ze knipte het lampje boven de toilet-tafel aan. Ze aarzelde. Zou ik me een klein beetje extra opknappen? M'n wenkbrauwen? Waarom? Voor wie? Ger, wat doe je? Wat haal je in je hoofd?

Ze legde het penseeltje weer neer, trok even een kam door haar haren en stond op.

„Als het zó niet goed is — dan maar niet,” zuchtte ze. Maar ze bedacht zich en depte een paar druppels parfum aan de zoom van haar rok. Toen stond ze stil, midden in de kamer, met haar handen om haar warme gezichtje.

„Wat mankeert me? Wat mankeert mij opeens?” vroeg ze zich zelf af.

Traag, onzeker keerde ze terug naar de zitkamer. Tante Marie deelde daar de gevulde glazen al uit.

„Heeft u die jonge kaffer al gevonden?” vroeg ze aan de Villiers.

„Het spoor loopt dood,” antwoordde de konstabel teleurgesteld.

„Maar ik dacht dat hij in de mijnen werkte?”

„Dat is juist, maar hij heeft daar een inbraak gepleegd en is toen gevlucht.”

Uitvoerig beschreef hij de mijn en de omstandigheden, waaronder Mashoba zijn inbraak had gepleegd, nu ruim een maand geleden.

„We hopen nu op zijn vriend Mlambile, die hem voor ons zal opsporen. We hebben zelf zijn spoor nog opgepikt na zijn vlucht. Hij blijkt ergens een muilezel geleend te hebben om wat vlugger op te schieten en toen dat misliep, heeft hij onderdak gevonden bij een vrouw, die in de regel alleen thuis is — haar man is herder van een kudde rooie Afrikaners of Afrikaanse rooibeeste, zoals wij die noemen.”

„Schapen?”

„Nee, koeien. — Nou ja goed, die man kwam thuis en Mashoba is verder gevlucht, we weten niet waarheen.”

„Moeilijk,” zei Gerda.

Hij haalde zijn brede schouders op en zei berustend: „Als Mlambile zijn woord houdt, is het niet moeilijk, maar ik weet niet . . .”

„Waarom niet? U doet Mashoba toch geen kwaad?”

Hij keek haar aan.

„Mashoba heeft ingebroken. Er zijn weliswaar verzachtende omstandigheden, maar hij heeft ingebroken en de wet laat zo iets niet toe.”

„Dus u gaat hem vangen?”

Hij glimlachte en legde zijn handen op elkaar, niet goed wetend wat hij zeggen moest.

„Dat is mijn plicht,” antwoordde hij toen.

„Bah!” zei ze verontwaardigd. „En nu hoopt u nog, dat zijn vriend u zal helpen, door Mashoba te verraden! Waarom laat u die arme man niet lopen? Hij doet toch niemand kwaad als hij vrij is?”

Onrustig schoof de Villiers in zijn stoel heen en weer.

„Zó eenvoudig is de zaak niet, juffrouw,” verdedigde hij zich. „Mashoba is één van de intelligente kaffers, maar hij is zwak en driftig. Eerst probeerde hij een man dood te steken, daarna kwam hij onder invloed van een slechte kaffer, die hem aanzette om goud te stelen. Wie weet wat er gebeurt, als die man in Johannesburg terechtkomt tussen allerlei onpure elementen. Als het erop aankomt, deinst hij niet terug voor een misdaad, hoewel hij zeker geen misdadiger is. Moeten we dat maar afwachten?”

Niet bereid toe te geven, mopperde ze: „Hij komt nu óók in de gevangenis, zegt u.”

„Hij komt nu in de gevangenis, maar het maakt verschil waarvóór iemand gepakt wordt. Als meneer Dutoit wat



moeite voor hem doet en ik vermeld de verzachtende omstandigheden in het procesverbaal, dan zal hij geen zware straf krijgen. Daarna kan hij terug naar zijn land, waar het niet zo gevaarlijk voor hem is als in de stad."

Hij aarzelde even, maar toen hij zag, dat ze koppig bleef en verontwaardigd, omdat hij een vriend inschakelde om verraad te plegen, ging hij verder: „Daar is een meisje, dat op hem wacht — misschien zal zij ervoor zorgen, dat Mashoba niet voor de tweede keer in de gevangenis komt." Verrast keek ze op en ze ontmoette de blik van zijn grijze ogen, die om begrip vroegen.

„Kan zo'n meisje dat?" vroeg ze.

Hij glimlachte ontspannen.

„Een vrouw kan een man slecht maken — of goed," antwoordde hij zacht. „Dat hangt van de vrouw af."

De anderen hieven hun glas.

„Fani!" wenste meneer Dutoit, „hier ga je, man! Op het goede succes van je onderzoek."

„Dank je, meneer," antwoordde de konstabel, terwijl hij zijn glas hief. Voordat hij dronk, keek hij Gerda aan over de rand van zijn glas en voegde er zacht aan toe: „Op uw gezondheid, juffrouw."

„Dank u," glimlachte Gerda blozend. Terwijl ze dronken, bleven ze elkaar nog even aankijken, alsof ze achter elkaars blikken méér zochten.

Gerda piekerde daarover, terwijl het gesprek om haar heen voortging. Wat mankeert me toch? vroeg ze zich zelf af. Hij zegt toch niets bijzonders? Misschien woont z'n verloofde wel in Natal, hier ver vandaan. Of zou hij getrouwd zijn?

Ondanks zich zelf gaf die gedachte haar een wee gevoel van binnen. Nee, hij mócht niet getrouwd zijn!

Maar wat dan? Straks kwam Machteld thuis en dan zou hij zien, dat Mach knapper was dan zij. O, Mach was knap! Als ze thuiskwam, zou hij alleen aandacht voor háár hebben en hij zou inzien, dat zij, Gerda, eigenlijk nog maar net bakvis-àf was.

„Bent u niet bang voor de kaffers?” vroeg ze om toch maar iets te zeggen.

Hij lachte. Niet luid, maar echt tevreden en vermaakt.

„Meneer Dutoit heeft me verteld, dat u bang was voor de kaffers,” merkte hij op.

Meneer Dutoit heeft verteld... drong tot haar door. O, dus ze hadden over haar gesproken. Hij kende haar en Machteld al uit elkaar en tòch had hij háár aangekeken en toegelachen. Was het opzet, dat meneer Dutoit hem hierheen gebracht had? Och, wat een onzin! Het was immers louter toeval, dat ze meneer Dutoit op North Cliff hadden ontmoet en het lag voor de hand, dat de twee mannen hen nu bezochten, nu ze voor de voortzetting van het onderzoek in de stad moesten zijn.

Naast haar ging zijn stem geruststellend voort: „Een kaffer is een groot kind; daarom is het gevaarlijk om hem los te laten in een grote stad, waar de verkeerde elementen zo gemakkelijk de kans krijgen. Hij hoort thuis onder het gezag van zijn eigen mensen, onder toezicht van de blanken, want als de opperhoofden niet gecontroleerd zouden worden, zouden ze terugvallen in hun vroegere leefwijze en steunen op de macht van de assegaai. Nu kan dat niet, omdat wij er zijn.”

Er klonk iets van trots door in zijn stem. . . . Omdat wij er zijn, wij, van de Afrikaanse politie!

Ze glimlachte naar hem en ze kon haar bewondering voor zijn rust en stoerheid niet verbergen. Door zijn praten viel de angst voor de toekomst van haar af, als water van een eend. Was ze bang? Of was ze alleen maar bang, omdat ze zich onbeschermd voelde? Maar wij zijn er, wij! . . .

„Zou u bang zijn tussen de kudde rooibeesten?” vroeg hij. „Ik moet er niet aan denken!” griezelde Gerda. Ze herinnerde zich de brede koppen en wijde horens van die dieren.

Hij lachte. „Rooibeesten zijn schaapmak,” zei hij. „Kleine kafferkinderen kunnen honderd rooibeesten hoeden. Het komt er maar op aan, dat je niet bang voor ze bent en ze goed kent. Zo is het met de naturellen ook: je moet ze goed kennen en het goed met ze menen, dat voelen ze.”

„Ja-ja,” knikte ze, en als bewijs dat ze hem begrepen had, vulde ze aan: „Met hetzelfde probleem werkt de onderwijzer.”

„Jy is reg!” riep hij. „De mensen denken dat gezag een kwestie is van macht, maar het is een kwestie van overwicht en van iets wat je liefde zou kunnen noemen.”

Meneer Dutoit mengde zich in het gesprek. Hij zei: „Het apartheidsprobleem ligt niet in Zoeloeland of in de lokasies, maar in de steden. De zwarte mensen in de steden willen dezelfde rechten als de blanken, zoals een kind de auto van zijn vader wil. Hij krijgt die auto, maar hij moet eerst volwassen worden . . .”

Gerda luisterde niet meer. Het gesprek ging langs haar heen, toen het algemeen werd. Er kwam een vage onrust in haar, die sterker werd naarmate de tijd voortging. Ze

maakte zich daar verwijten over. Ze dacht: Ik stel me verschrikkelijk aan! Er komt een gast en ik maak me illusies over die gast, hoewel ik helemaal niets van hem weet!

Die gedachte en haar onrust verwarden haar zo, dat ze onwillekeurig het gesprek onderbrak met de vraag: „Gaat u nu vanavond nog op zoek naar Mashoba?”

Er volgde een stilte op haar woorden. Toen antwoordde meneer Dutoit: „Als Mlambile zijn belofte houdt, zien we hem morgen. Vannacht logeren we in een hotel.”

„Gerda ziet ze vliegen!” merkte Piet wreed op, toen hij zag hoe zijn zuster een diepe kleur kreeg.

„Ik dacht er ineens aan,” verdedigde het meisje zich zwak.

„Neemt u me niet kwalijk, dat ik zo maar interrumpeerde, oom Henk!”

„... Nou ja, goed,” praatte haar oom daar luchtig overheen. „De moeilijkheid is nu maar, dat het apartheidsbepaalde in de politieke sfeer terechtgekomen is, zodat we het niet rustig meer kunnen oplossen.”

„Bovendien is het niet goed mogelijk, blank en zwart economisch van elkaar los te maken, zodat volledige apartheid een schone wens moet blijven,” vulde meneer Dutoit aan. „Internationaal zijn ze er niet van op de hoogte, dat ook de nadenkende naturel een voorstander is van de apartheid. En dan kom ik weer op dat beeld van het jongetje, dat graag in de auto van zijn vader wil rijden...” Pijnlijk scherp hoorde Gerda buiten een auto stoppen en een portier sloeg klikkend dicht. Ze hield haar handen gevouwen in haar schoot en staarde naar de punten van zijn schoenen. Nu komt Machteld, wist ze, nu zal hij straks kiezen tussen mij en haar. Hij weet dat ik bang ben voor

de kaffers — wat moet hij ook met een meisje, dat bang is? Machteld kwam binnen.

„Gunst!” riep ze vrolijk, „meneer Dutoit, bent u wéér hier?”

Konstabel De Villiers hees zich overeind uit zijn stoel en stond groot in de kamer.

„Goeie mensen!” liet Machteld zich ontvallen.

Ze lachten allemaal en de konstabel lachte zelf mee. Alleen Gerda bracht het niet verder dan een zuurzoet grimlachje, terwijl ze nauwkeurig Machtelds gezicht bestudeerde. Nu speelt ze de naïeve, wist ze. En even later: dit is de verwonderde; de charmante; de guitige.

Ondanks zich zelf voelde ze een wilde jaloezie tegenover haar zuster.

„Er is achter nog thee, Machteld,” zei tante Marie. „Wil je je zelf even inschenken?”

Stephan de Villiers liet zich zakken in de stoel.

„Uw zuster lijkt niet op u,” zei hij, gebruikmakend van de omstandigheid, dat er een gesprek ontstaan was tussen meneer Dutoit en zijn gastheer, waarin de beide dames zich mengden.

„Nee,” gaf ze toe. „Ik lijk op mams.”

„Ja,” antwoordde hij.

Ze merkte dat hij een ogenblik aandachtig op haar moeder lette. Toen ging de deur open en Machteld kwam binnen met haar kopje thee en nog een kopje voor Piet en Jolien — omdat het bedtijd was.

... en nu de bedeesde! flipte het door Gerda heen. Ze probeert alle methoden om de aandacht te trekken en het lukt haar ook, want nu kijkt De Villiers alleen naar haar, hij denkt zelfs niet meer aan mij. Verdraaid, Machteld, dat

bedeesde smoeltje stáát je, daar tippelen de mannen met open ogen in!

Toen de politiemán zich eindelijk weer naar haar toe-keerde, vroeg hij: „Uw zuster, lijkt die op uw vader?”

„Ja,” antwoordde ze zó kortaf, dat ze zijn verwondering direct zag en in zich zelf een bittere pijn voelde. Net goed! Als hij meer aandacht aan Machteld schenkt dan aan mij, hoef ik helemáál geen aandacht meer! Ik heb niet om zijn belangstelling gevraagd! En hij moest eens weten, dat Machteld net uit de auto gestapt is van haar laatste verovering!

„... Uw moeder lijkt me een bijzonder lieve vrouw,” praatte de konstabel zacht en onhandig. „Uw vader zal wispelturig geweest zijn, maar uw moeder is goed, zoals een vrouw moet zijn om van haar te kunnen houden.”

Het duurde even, voordat de betekenis van die woorden tot Gerda doordrong. Toen voelde ze zich langzaam warm worden van binnen en een grote verwondering welde in haar op. Dwaasheid! hield ze zich zelf voor.

„... zo moet een vrouw zijn om van haar te houden,” echode een andere stem.

Ik ken hem amper!

„... Uw moeder lijkt me een lieve vrouw...”

Ze keek vluchtig op en zag in één oogopslag, dat hij het méénde. Ze durfde er verder niet over te praten. Dit moet de tijd hebben, dit moet groeien, besefte ze.

„Ik zou het prettig vinden, wanneer u mij berichtte of u succes hebt met uw onderzoek, kan dat?” vroeg ze dringend.

„O, natuurlijk,” antwoordde hij zonder verwondering over die vraag. „Ik zou het u gezegd hebben, ook als u het niet

gevraagd had. Hij moet terug naar zijn meisje, vindt u niet?"

„Ja-ja!" drong ze aan. „En maak het niet te erg voor hem, wilt u?"

„Nee, hij moet gauw naar huis," gaf hij gewillig toe.

„Vind jij wat aan die Fani?" vroeg Machteld onverschillig, toen ze eindelijk in bed lagen.

„Ik ken hem nog zo weinig," ontweek Gerda. „Kun je dat na één avond zeggen?"

„Als je wat ervaring hebt, wel," scheidte haar zuster op.

„Ik weet bijvoorbeeld, dat mijn vriend van vanavond een goeie partij is. Zijn vader heeft een groothandel-in-weet-ik-wat en zelf studeert hij..."

Ze lachte kort en vervolgde dan: „...als hij tijd heeft, zegt-ie, want hij doet veel aan sport en aan liefde."

Gerda antwoordde niet. Nee, nu de mooie gedachten aan hem niet verwarren met de denkbeelden, die Mach er op na houdt.

In de salon sloeg de klok één uur. Iemand draaide nog een kraan open. Met zekerheid wist Gerda, dat het mams was, die een aspirientje nam. Ze gleed uit haar bed en liep op haar tenen door het stille huis. Op de deur van haar moeders kamer gaf ze een zacht klopje, voordat ze binnenging.

„Mams, je vroeg dat, vanmiddag, en ik wist het niet, maar ik had willen vragen: zou zo iets als tussen u en pappa nog wel eens goed komen?"

Het duurde lang voor er antwoord kwam. Mevrouw zat op de rand van haar ledikant en haar dochter ging naast haar zitten. Als twee vriendinnen sloegen ze hun armen om elkaar heen. Gerda voelde de schouder in haar arm beven.

„Kind,” fluisterde de moeder, „een antwoord op zulke vragen weet God alleen. Als ik geweten had wat ik nu weet en gevoeld wat ik nu voel, was het misschien nooit zover gekomen.”

Ze zat even stil te treuren. Toen ging ze verder: „Gerda, je moet nooit vergeten, dat het aandeel van de vrouw in een harmonisch huwelijk groter is dan dat van de man. Gelukkig zijn is een kwestie van geven, niet van nemen — soms heb ik dat vergeten, het is niet zo gemakkelijk altijd, vooral niet . . . Ga nu maar slapen, kindje, en dank dat je gekomen bent!”

Terug in de kamer duwde Gerda het raam wijder open. Buiten sjirpten de krekels in de tuin, verder was het zo stil, als een Afrikaanse nacht alleen maar zijn kan. Het was heldere maan en ze herinnerde zich wat Fani — zei ze nu al Fani? . . . — wat Fani vertelde: „Als de maan de tweede keer vol is, zou Mlambile’s contract aflopen.”

„Wat doe je?” vroeg Machteld nuchter.

„Kijken, luisteren, de nachten zijn zo mooi hier.”

Boos keerde Machteld zich op haar zij. „Sentimenteel als een kind van veertien!” zei ze. „Je denkt zeker dat die boer van vanavond verliefd op je is? Maak je maar niet vrolijk, want ik heb het nu al twee keer gehad, dat er één een afspraak doodgewoon niet nakwam! De mannen weten dat een vrouw hier eisen stelt en dat is goed. Een beetje mijmeren bij maanlicht is er hier niet bij! Vanavond heb ik een dure doos bonbons gekregen, die alle andere dozen overtreft en ik heb kostelijk gegeten. Zie je, dat is iets, dat zet je alvast op je lijstje; moet er dan later een teleurstelling af, dan blijft er in ieder geval nog genoeg over om over deze periode tevreden te zijn.”



Gerda klemde haar lippen op elkaar. Ze wilde met haar zuster niet over deze dingen spreken vanavond.

„Ha,” spotte Machteld, zich opwindend, omdat er geen antwoord kwam. „Je denkt zeker: laat Machteld maar kletsen, ik heb beet! Ik waarschuw je: word niet verliefd, Gerda! Een man is een man! Meneer Dutoit heeft hem expres hierheen getroond om hem voor te stellen aan de nichtjes van oom Henk. Hij heeft ons getaxeerd. Zag je hoe hij mij taxeerde, toen ik binnenkwam? Maar hij heeft misschien nog geen tien pond in zijn zak! Ze beschouwen ons als koopwaar en hij heeft wel begrepen, dat ik te duur was voor zijn portemonnaie! Op z'n best rijdt hij van tijd tot tijd in een politiejeep. Niets voor mij, bah! Maar aan jou denkt hij een koopje te hebben, want je zat met een paar ogen naar hem te kijken, alsof je maar liefst direct in zijn armen zou kruipen.”

Gerda hoorde haar zuster snel ademhalen.

Hoe kan het dat ik zó kalm blijf, vroeg ze zich verwonderd af. Ben ik dan nu helemaal niet bang meer? Niet voor kaffers en niet voor de streekjes van Machteld?

Ze stond zich dat af te vragen en bekende zich zelf: Nee, ik ben niet bang, ik durf het allemaal rustig af te wachten.

„Je bent stil,” zei Dani Dutoit plagend. „Ben je geschrokken?”

„Een mens moet zo wel eens stil nadenken, als hij aan de grens van een onbekend land staat,” antwoordde Fani de Villiers nadenkend. „Ik heb van de avond erg genoten.”

„Nou ja, goed, en wat denk je van de nichtjes?”

„Het is moeilijk om over die dametjes te denken,” bekende de konstabel. „Ik ben bang dat je gelijk krijgt.”

De zendeling grinnikte genoeglijk.

„God heeft Zijn plan met ons, Fani,” zei hij half-spottend, half-ernstig, „maar het zijn de mensen, die de plannen volvoeren. Het zal goed zijn, als jij dat bange meisje beschermt tegen al die kaffers in dit land.”

De Villiers gromde goedig. Hij zei: „De vraag is maar of ze in zo'n klein dorpje op de grens van Zoeloeland wil wonen...”

„De eerste vraag is of ze in jouw huis wil wonen,” verduidelijkte de ander. „Alle andere vragen lossen zich vanzelf op, als ze daar ja op zegt.”

„Bedankt!” zei de politieman. „Ik denk dat ze dat wel zal willen.”

## HOOFDSTUK 18

Er loopt een moderne bitumenweg over Benoni naar Johannesburg. Naast die weg loopt een rood aarden pad en dáárnaast strekt het veld zich weer uit. Maar hier en daar wordt de eenzaamheid onderbroken door een laag huis, met witte of zacht-gele muren en een veranda van glanzend-rood of diep-zwart beton. Het is zeker dat achter elk van die huizen een windmolen staat op een hoge ijzerconstructie. Dit zijn de molentjes, die geduldig het water opzuigen uit de harde, rode aarde en het verzamelen in een grote, betonnen bak, die „dam” genoemd wordt. Er groeit riet rondom die bak, want het gemorste water heeft de rode aarde vruchtbaarheid gegeven.

Wanneer het gras verdort onder de brandende zon, worden kleine slootjes gegraven vanaf de dam het omliggende land in, of er worden dikke tuinslangen aan buizen gekoppeld, waardoor het water naar de akkers geleid wordt. Zo zijn er kleine oasen ontstaan in de wijde dorheid van dit land, want de aarde is vruchtbaar, maar het regent zo zelden.

En er groeien tulpen in deze aarde. Waar de tulpen groeien, begint het domein van Jaap Mulder, de bloemist. En in het najaar ligt rondom zijn woning een wolk van dahlia's in alle kleuren van brandend-rood tot fel-geel,

diep-paars en helder-blauw. Dan staan de auto's stil en de Afrikaanse zakenlui, de dames uit Johannesburg en Pretoria, ze stappen uit en staan en kijken. Daarna lopen ze vastbesloten naar het kantoortje, dat naast het woonhuis staat opgetrokken en ze bestellen zoveel dahliaknollen van deze en zoveel van die kleur.

„Het jy die bolle met jou uit Holland saambring?” vragen ze belangstellend.

„Ja, meneer,” antwoordt Jaap. „Ek het die bolle in kissies gepak en saambring op die skip, waarmee ek gekom het.”

Dan knipoogt hij naar de vrouw, die zijn administratie verzorgt, of naar zijn eigen vrouw, die voor alles zorgt. En als de klant weg is, zegt hij: „Die oubaas vra so baie uit, ek kan hom tog nie alles vertel nie?”

„Hertha, vang!” roept hij naar zijn hond. De hond springt blaffend om de baas heen en twee jonge honden buitelen als wollen ballen achter de moeder aan.

De dag is nu voorbij, het is de tijd voor een spelletje met de dieren en een wandeling door de tuin. Achter de hoge haag van cactussen klinkt het tevreden gemurmel van kafferstemmen. Het vuur laait op, het vlees wordt geroosterd op ijzeren staven, er staan blikken met hete mielibrei te dampen.

Nu daalt de avond. Een pittig rookluchtje vermengt zich met dat van het geroosterde vlees en een mannenstem zingt een lied. Later begint een koffergrammofoon te kermen. Twee meisjes dansen op het dorre gras.

Jaap Mulder glimlacht en hij zucht. „Kom, Hertha,” zegt hij en hij houdt lokkend een stuk steen omhoog. De hond gaat verlangend rechtop zitten, klaar om weg te stuiven.

De jonge honden hebben elkáár om het laatste geschil uit te vechten.

Dan verliest de hond plotseling zijn aandacht voor de baas en springt grommend overeind. De ogen van de bloemist volgen die van de hond en dan ziet hij daar een jonge kaffer staan. De jongen leunt tegen het hek en er is een brede lach op zijn gezicht, een hunkering in zijn ogen. Met een vrijmoedigheid, die de blanke verwondert, wijst hij naar de hond, nu hij zich toch betrapt weet, en hij zegt: „Hond mooi, master.”

Jaap Mulder kijkt van de hond naar de kaffer en knikt. En tegelijk zijn z'n gedachten bij morgen, bij het werk. Morgen verwacht hij zoveel duizend jonge heesters en zoveel duizend rozestruiken. Er moeten sleuven gegraven worden in de harde grond, er moet bevoeid worden, er moeten ... „Zoek jij werk, jong?” vraagt hij en hij nadert het hek, waartegen de jongen leunt.

Het gezicht wordt één blijde lach.

„Ja, baas,” zegt hij. „Ik heb honger.”

Vijf minuten later woont Mashoba bij de andere zwarte arbeiders in de plaatijzeren strooi, die nauwelijks geschikt is voor varkenshok. Zo heeft Jaap Mulder die gebouwtjes hier aangetroffen, maar reeds liggen twintig meter verderop de fundamenten voor stenen huisjes, want de regering is al jarenlang te velde getrokken tegen de wantoestanden in de behuizing der zwarte arbeiders. Maar de strijd is moeilijk: er komen kaffers vrij uit de mijnen en onderweg stranden ze. Ze zoeken wat lege bussen, wat golfplaten, een stuk plank, en ze timmeren hun woning in één dag tijd.

Even is de familie, die in de andere helft van de schuur

leeft, verwonderd. De kinderen kijken met verbaasde ogen de nieuwkomer aan en Mashoba grijnst verlegen en wat ontdaan. Maar als de baas komt en zegt: „Er is zeker nog wel een plaatsje voor hem?” dan lachen ze allemaal. Een man draait de grammfoon weer op en de meisjes zetten hun dans voort. Eén van de kinderen draaft achter Jaap Mulder aan om een stuk boysmeat <sup>1</sup> te halen voor Mashoba. „Ik heb net een jongen aangenomen,” vertelt Jaap aan zijn vrouw. „Misschien is hij wel geschikt voor de expeditie; hij ziet er pienter uit.”

„Jozua zag er óók pienter uit,” antwoordt ze.

„Weet ik wel, maar wat moet je? Heb je nog een ouwe broek van me en een jasje? Hij heeft alleen een hemd aan — nogal fris 's nachts.”

Mashoba trekt haastig de kleren aan, die hem gebracht worden. Ergens is een herinnering aan een gesprek met John: „Wij zijn bavianen van de blanken...”, maar hij grijnst en schuift bij het vuur om zijn vlees te roosteren. Een vrouw schept uit de mieliepot een blikken deksel vol en geeft het hem. Een meisje, met een blanke pop op haar arm en een pet op haar hoofd, staat hem aan te gapen. Haar vingertje houdt ze in haar mond en als hij opkijkt, kruipt ze weg achter de pop.

„Seven lonely days,” krast de grammfoon. „Seven lonely days,” dansen de twee meisjes. Het is een prachtige avond! Als hij verzadigd is, staat Mashoba op. Hij is warm geworden en hij voelt zich veilig tussen de andere kaffers. Ze lopen rond in wijde slobberbroeken — net als hij, niemand zal hem hier zoeken. Allemaal hebben ze een naam

<sup>1</sup> Vlees, dat bestemd is voor de kaffers.

van de blanken aangenomen: Piet, Johannes, Samuël en Jacob. Maar onder elkaar hebben ze hun eigen naam en ze geven ook de blanken een naam in hun taal. „Impala” hebben ze hun baas gedoopt, omdat hij smal en lenig is als een rooibok en omdat zijn snor en haar een rode gloed hebben.

Nu wordt het nacht. De familie heeft de kinderen in hun dekens gewikkeld en de man en zijn vrouw zijn teruggekeerd om naar het verhaal van Mashoba te luisteren. De jongen aarzelt, maar ze schuiven dichterbij hem heen, want hij hoort nu bij hen, zijn verhaal is hun verhaal.

Een oude man, die de grootvader is van de kinderen, zegt: „Heb je al eerder in een tuin gewerkt?”

Mashoba schudt zijn hoofd. Nee, nooit eerder.

Hij kijkt de kring rond: glanzende gezichten met een rode weerschijn van het vuur. De oude man steekt zijn pijp op, een jonge man gaat achterover liggen om zijn rug te schurken aan een stuk steen, dat boven de rode aarde uitsteekt. De jonge man heet ook Piet, weet Mashoba nu al. Hij is klein en vlug en zijn gezicht heeft een slimme uitdrukking.

Er is onder deze mensen niemand zoals Piet Izinja, ze zullen hem niet verraden.

De krekels zijn hun avondconcert begonnen en in het varkenshok blaast een slapend varken de trombone. Daar bovenuit klinkt in de lucht een geluid als van overvliegende eenden, maar het is de windmolen, die werkt op een zucht van de nacht.

„Mijn vader is kapitein Moeketsi in Zoeloland...”

„Tsjj!” zegt een vrouw verbaasd en er gaat een gemurmel door de groep, want al zijn ze dan ontstamden, ergens in

hun onderbewustzijn is de eerbied voor de opperhoofden van hun volk blijven leven. Nòg dichter schuiven ze naar elkaar en naar het vuur. De man legt zijn arm om de schouders van de vrouw. Piet, moe van het schuren over de steen, is nu maar blijven liggen, met zijn vale hoedje over zijn ogen. Maar hij luistert, want nu vraagt hij: „Heb je een contract getekend voor de mijn en vond je vader dat goed?”

Zonder op die vraag te antwoorden, vertelt Mashoba zijn geschiedenis. Hij zwijgt over Lantete en noemt als oorzaak voor de moord slechts het valse spel van John Nkomayah-laba. Dan komt Piet overeind en hij zegt: „Ik zal jou dat ook leren, dan win je de volgende keer alles terug.”

„Zwijg jij!” roept de oude man verontwaardigd. „Mashoba heeft die valsspeler doodgestoken en dat is goed; alle vals-spelers moeten doodgestoken worden!”

De anderen lachen uitbundig om de terechtwijzing en ook Piet zelf grinnikt mee. Hij trekt een grimas en zakt weer tevreden achterover, nog nahinnikend: „Het is moeilijk om wat terug te winnen, als je hem al vermoord hebt . . .” Het verhaal gaat rustig verder. Mashoba heeft geen haast. Het is warm hier en hij heeft veel gegeten. Hij zingt hun een lied voor van de zee, die hij gezien heeft en van de vissen, die over het water wandelden. Van de trein vertelt hij en hij doet het stampen na van wielen over de lussen in de rails. Zo komt hij op een rode auto naar de goudmijnen en daar wordt hij ziek van de boren onder de grond, zodat hij . . .

En nu zit hij hier. Ze bekijken hem met andere ogen. Tsjj, hij heeft een moord begaan, hij is gevlucht, hij heeft geprobeerd om het goud van de blanken te stelen en daarna



is hij verder gevluht op een muilezel, die hij óók weer gestolen had.

„Zal de politie me hier vinden?” vraagt hij, achteraf toch weer angstig, omdat hij zich uitgeleverd heeft aan al deze onbekenden.

„Hier niet!” antwoordt Piet pertinent. „Niemand weet wie je bent!”

„Als jij tenminste zwijgt,” valt de oude man hem scherp in de rede.

Piet haalt zijn schouders op. Hij staat op om naar bed te gaan en nodigt Mashoba uit om hem te volgen. Samuël en Jacob volgen hen ook. De anderen verdwijnen in de familiehut, nadat de oude man het vuur gedoofd heeft. Ze horen hem aan de andere kant van de blikken wand nog namopperen over de brutaliteit van Piet, die direct begint met Mashoba vals spel te leren.

Er hangt in de hut een oude olielamp te bungelen aan een draadje. Piet steekt het licht aan en wijst Mashoba zijn slaapplaats. Er is over de hele breedte van de hut een houten bank getimmerd, een brits. Daarop is stro gespreid. Zonder een woord te zeggen, wikkelen Samuël en Jacob zich in hun dekens en voordat Mashoba goed en wel heeft uitgevonden, op welke wijze hij het beste kan slapen, klinkt het regelmatig gesnurk van de anderen door de hut. Ook hiernaast is het stil geworden.

Piet heeft Mashoba het plekje gewezen tegen het plaatijzeren beschot van de buitenwand. De wind zucht door de venstergaten en een punt van het dak kleppert zacht. Ergens in het stro of onder de brits ritselen muizen en buiten steekt de hond zijn snuit door een kier en jankt zacht, als hij de geur van de muizen opsnuift.

In de bloekombomen roept een uil zijn waarschuwing de nacht in.

Mashoba probeert dieper weg te kruipen onder zijn deken, maar de deken is kort en dun. De voorlaatste nacht sliep hij warmer, in de hut van de vrouw, die hem gastvrijheid schonk, maar de laatste nacht heeft hij gelopen, gehold, om zich warm te houden.

Het lijkt of Piet, die achter Mashoba's rug ligt, de gedachte overneemt. „Je sliep bij die vrouw wel beter,” fluistert hij, en als Mashoba onrustig beweegt, begint hij te giechelen. Mashoba verbaast er zich over, dat deze jongeman nu óók weer Piet moet heten, maar als hij vergelijkt, komt er een warm gevoel in hem voor de kleine man, die achter hem ligt te lachen. Mashoba moet nu zelf ook plotseling lachen om de wonderlijke geschiedenissen, die hij beleeft. Hij zegt: „Ze zullen me niet geloven, als ik terugkom...”

Even is het stil achter hem, een stilte vol verbazing. Dan zegt Piet: „Zal het schaap terugkeren naar de honden, die het verjaagd hebben?”

Mashoba weet niet direct een antwoord. Hij luistert naar de stilte van de nacht en naar een kind, dat schreit in z'n slaap. De stem van een vrouw sust het kind met tere geluidjes, zoals een vrouw dat kan en dan is het weer stil.

„Zal het schaap terugkeren om zich te laten vangen door de honden?” fluistert Piet.

„Misschien zal het schaap terugkeren, als de honden hem vergeten zijn,” antwoordt Mashoba aarzelend. „Het kan zijn, dat het schaap naar huis wil, omdat er een ander schaap is, waarnaar zijn hart verlangt...”

„De honden zullen niet vergeten,” waarschuwt Piet, en

dan begint hij te lachen. „Het is beter om dat ene schaap te vergeten — er zijn overal schapen.”

„Het is mijn hart, dat verlangt,” herhaalt Mashoba, het beeld loslatend. „Daar is geen andere vrouw, die mijn hart wenst.”

Hij denkt aan alles wat hij gehoord en ervaren heeft en verduidelijkt: „Als de zon opgaat boven de bergen, denk ik aan haar; als ik het water zie stromen in de rivier, spreekt mijn hart tot haar; toen ik langs de zee ging, hoorde ik haar wenen en ik proefde haar tranen. Dit land is vol vrouwen, maar zij zijn niet de vrouwen, die mijn hart verlangt.”

Piet ging op zijn rug liggen. Zijn stem had een diepe, warme klank, toen hij zei: „Ik begrijp je. Voordat ik hier kwam, was er een meisje dat met me wilde trouwen, maar voordat ik haar vader betalen kon, trouwde ze met een andere man, die grijs haar heeft en drie tanden in zijn mond. Maar hij was rijk, hij had een auto en hij verkocht oude kleren van de blanken. Nu draagt ze jurken van de blanke vrouwen en een hoed, en als ze me ziet, kijkt ze naar de bomen, die langs de weg groeien en ze wacht, tot ik voorbij ben.”

Hun soortgelijke ervaringen geven een band en een tevreden gevoel. Ze zwijgen en slapen in, want Mashoba is moe en hij heeft veel gegeten.

De rozestruiken en heesters stonden in lange rijen in de rode aarde. Onder de struiken was de aarde donkerrood van het vele water, dat er in en over de sleuven gegoten was om de wortels van de struiken te verzadigen. Het was nu winter en Jaap Mulder stuurde zijn prijscouranten rond

voor het aanstaande voorjaar. 's Nachts lag er ijs op de waterdam, maar overdag dansten de muggen achter de haag van cactussen. Er kwamen bestellingen binnen bij honderden op tulpen en dahlia's, rozen en heesters. Het was een goede tijd en in de loods telden Piet en Mashoba de bollen af, soort bij soort, en ze verpakten ze in doosjes, met touwtjes erom, zoals de administratrice en de baas het uitlegden. De doosjes gingen in de auto, waarop met grote letters „Jaap Mulder, Nursery, Benoni” stond. Piet reed de auto uit de garage en die twintig meter ver reed Mashoba met hem mee. Het was een groot wonder, dat Piet zo iets kon en dat hij het van de Hollandse baas mocht. Piet schoof zijn hoedje achter op zijn kroeskop en spuugde.

„De baas is erg tevreden over mij,” zei Piet. „Zaterdag vraag ik meer geld.”

Mashoba dacht daarbij aan het geld, dat hij zelf verdiend had in de weken, die voorbijgegaan waren. Hij had het in het tabaksblikje verborgen in zijn deken, die opgerold in het stro lag. Hij voelde zich hier zeer tevreden.

Tegen de middag reed de baas de auto naar het postkantoor en al de pakjes werden afgeleverd. Dan kon het werk opnieuw beginnen: tellen, pakken, in de auto dragen. „Die John werkt secuurder dan de rest,” prees mevrouw Mulder.

„Nou, wat zei ik je?” antwoordde haar man triomfantelijk. „Zag ik aan z'n gezicht! Ik geef hem zaterdag vijf shilling extra!”

Toen kwam de grote bestelling voor Bloemfontein: tweehonderd rozestruiken.

„Die breng je zeker zelf?” vroeg ze.

„Allicht, verdien ik tenminste de vracht ook nog en ik ga terug even bij „Little Falls” aan, want we komen dahlia's te kort.”

„Als je Piet en John maar hier laat,” bedong ze. „Dan maken wij de bestellingen klaar, die binnenkomen, zodat ze straks in één keer naar de post kunnen.”

„Piet kan de koe melken,” adviseerde hij nog. „Ik ben overmorgen weer terug.”

Hij liep het kantoortje uit en schreeuwde: „Hoza, boys! Tweehonderd rozestruiken!”

De oude man liep naar de heesters en begon ijverig te trekken, zodat Jaap Mulder woedend te keer moest gaan. Toen liep de kaffer naar de rozen en wachtte gedwee op nadere orders.

Voorzichtig, om de nieuwe bladknopjes niet te beschadigen, werden de struikjes gebundeld en in de auto gezet. Toen mocht de oude man achterin gaan zitten en de auto sukkelde het erf af, het smalle, rode pad over en een eind verder de brede verkeersweg op naar Johannesburg.

„Hier, Piet, dertig dozen met vijftig van deze bollen,” zei mevrouw Mulder.

„Ja, missis,” antwoordde de kaffer gehoorzaam, en ze telden tot het middaguur en na hun dutje in de warme zon telden ze tot de avond. In de hoek van de schuur stapelden de dozen en zakjes zich op en de bazin was zéér tevreden. Piet molk de koe en de poes likte het schuim uit de emmer. De haan, in de ren naast het huis, kraaide schor en dommelde toen in op zijn roest. Mashoba verzorgde de varkens, maar de honden kregen hun eten van de bazin en van niemand anders!

Toen daalde de avond en het vroom onder een strakblauwe

hemel, waarin de sterren als koude puntjes prikten. De oude opa was weg. Piet voelde zich bevrijd van diens hinderlijke aanwezigheid en schepte op, dat er nog een dag zou komen, dat hij Zuid-Afrika verliet om met een blanke vrouw te trouwen.

De kaffervrouw, die als meid werkte in het huishouden van de bazin, hield haar hand geschrokken voor haar mond, terwijl ze benauwd giechelde. Toen zei ze: „Jij bent zwart, de blanke missis zal je aan zien komen!”

„Dat zal ze!” blufte Piet, maar Samuël en Jacob bespotten hem.

„Er was eens een hond,” spotte Samuël, „en die was verliefd op een leeuwin. Hij zei tegen de leeuwin: „Word mijn vrouw, asjeblijft.”

„Je bent een hond,” antwoordde de leeuwin. „Moet ik dan met een hond trouwen?”

„Ik ben dapperder dan een leeuw en sterker dan een olifant,” blafte de hond, want hij had kafferbier gedronken.

„Goed,” antwoordde de leeuwin. „Als je zo dapper en sterk bent, als je zegt, zal ik met je trouwen.”

De hond likte zijn bek al af, want hij vond de leeuwin veel mooier dan de honden, die langs de weg slopen.

„Wat zal ik doen?” vroeg hij.

„Ik zou als bruiloftsmaal zo graag het kalf hebben van de koe, die je daar ziet lopen,” zei de leeuwin.

De hond draafde weg en sloop om de kudde koeien, tot het kalfje zich verwijderde van z'n moeder. Toen sprong hij toe, maar het kalf riep zijn moeder, zodat de hond op de horens van de boze koe terechtkwam en jankend naar de leeuwin vluchtte.

„Hoe nu?” vroeg de leeuwin.

„Het kalf was zo taai, dat ik er mijn tanden niet in kon krijgen. Bij de jacht heb ik me bezeerd aan de doorns van een struik — lik asjeblijft mijn wonden en hou van me!” De leeuwin likte de wonden van de hond en zei toen: „Je bent toch al halfdood van angst, ik zal je opeten, dan ben je voortaan altijd bij me.”

En ze at de hond op, die met haar had willen trouwen.”

Piet trok een lelijk gezicht. Hij deed of hij het hoongelach niet hoorde, maar stond op en ging de hut binnen. Toen hij even later terugkwam, had hij een grijs pak aan en lichtbruine schoenen. Op zijn hoofd droeg hij een kleine hoed van grijs vilt en om zijn hals een witte das. Een dunne kerie hield hij in zijn hand en hij leunde daarop, zoals hij dat in de advertenties gezien had.

„Zal de blanke missis me weigeren?” vroeg hij.

„Nee, nee!” riep de vrouw, maar haar man gebood: „Ga naar binnen en slapen!”

Gehoorzaam, als een kind dat ondeugend geweest is, liet ze zich naar bed sturen.

Mashoba keek dat alles zwijgend aan. Hij lachte, als er wat te lachen viel en was op de hand van ieder, die kans zag, de ander te overbluffen. Een wonderlijke zucht naar avontuur maakte zich van de kaffers meester, nu de baas weg was en de oude man, die fitterig gezag over hen oefende.

„Kafferbier dronk de hond, hè?” schimpte Piet, terwijl hij Samuël in diens lenden trapte.

Half lachend, half huilend week de man op zij en hij hief zijn arm beschermend op, alsof hij nog slaag verwachtte

van de knopkierie, die Piet nu achteloos onder zijn arm droeg.

„Kafferbier, hè!” herhaalde Piet, en uit zijn zak trok hij een kleine fles brandewijn, die hij ergens clandestien gekocht had.

„Tsjj!” zei Jacob. „Heb je een kroes?”

„Voor jou niet!” snauwde Piet bazig. „En voor niemand, die me uitgelachen heeft! Kom, Mashoba, wij drinken samen die fles leeg.”

Met een brede grijns namen de anderen hun verlies en er was niemand meer, die Piet beschimpte. Om beurten zetten Mashoba en Piet de fles aan hun mond. Het vuurwater gleed brandend door hun keel en na de eerste slok moest Mashoba zich de tranen uit zijn ogen wrijven met de rug van zijn hand. Bij de volgende slok kneep hij zijn ogen dicht en dronk, tot Piet waarschuwend riep: „Hé, wacht eens even!”

Mashoba gaf hem de fles terug. Zijn keel deed hem pijn, maar het begon in zijn hoofd en hart te zingen. Binnen in hem was een groot vreugdevuur ontbrand en hij draaide rond op de bal van zijn voet, terwijl hij zijn rechterarm gebogen boven zijn hoofd hield.

„De blanke vrouw zal blij zijn, als we komen,” zong hij.

„We komen samen om haar te troosten, want ze is eenzaam, nu de baas ver weg gegaan is.”

„Samen gaan we naar haar toe!” zong Piet er tegenin met zijn beslagen stem. „Ik haar liefje, jij haar liefje, samen gaan we naar haar toe.”

In een opwelling van milddadigheid schonk Piet het laatste restje van de drank aan Johannes en Jacob. Toen sloeg hij achteloos de fles kapot op de harde schedel van Samuël,



zodat die kermend in de hut vluchtte, zijn handen gedrukt op zijn pet en roepend, dat hij nu zou sterven.

Onbegrijpelijk moedig en vastberaden sloegen Piet en Mashoba hun armen om elkaars schouders en wandelden naar het zacht-gele huis. Maar bij het zien van de gesloten deur, de zwijgende vensters en de donkere ruimte van de veranda aarzelden ze en hun moed verminderde bij iedere stap.

„De blanke missis is alleen,” fluisterde Piet.

„Ja, en ze wacht op ons,” vulde Mashoba aan. „Ze is eenzaam.”

„We moeten door de achterdeur gaan,” bedacht Piet en ze liepen langs het huis naar de achterdeur. De kat vluchtte weg achter het kippenhok en de hond geeuwde in zijn kennel, met een piepend geluidje van welbehagen.

„Ze zal blij zijn, jou eerst te zien,” zei Mashoba en hij schoof zijn vriend naar voren. Zelf bleef hij staan vóór het betonnen vierkantje, dat voor de keukendeur lag.

Piet aarzelde, zijn hand al uitgestoken naar de deur van vliegengaas, die vóór de eigenlijke keukendeur zat. Hij keek om en Mashoba drong driftig aan: „Toe dan! Of ben je bang? De missis zal blij zijn, als we komen!”

„Ze zal blij zijn,” herhaalde Piet en er gromde een duistere drift in zijn stem, omdat hij over het toppunt van zijn moed heen was.

Hij deed de vliegendeur open en Mashoba hield die deur voor hem vast. Toen tastte Piet naar de klink van de keukendeur en duwde. De deur gaf niet mee en, daardoor be moedigd, duwde hij harder. Hij voorvoelde dat het plan mislukken zou en nu veerde zijn moed op om met zijn volle gewicht tegen de deur te stoten, geen ander doel

meer ziende dan die gesloten deur, die zijn plannen weerstond.

„Samen!” zei hij.

De hond, achter hen in zijn kennel, begon vrolijk te blaffen bij al dat lawaai.

„Koest!” riep Mashoba en de hond zweeg.

Samen zetten ze hun schouders tegen de deur en de grendel gaf het op. Tegelijkertijd knipte het elektrisch licht aan en de stem van de bazin vroeg dreigend: „Wat moet dat? Wèg jullie!” Het licht vonkte op de loop van het pistool, dat ze op hen richtte.

„Ja, missis!” antwoordden de kaffers gedwee.

Voor de vrouw in haar nachtgoed uit liepen ze het erf af.

„Laat ik jullie nooit meer zien!” riep ze hen na. Haar stem sloeg over van zenuwen, maar de beide kaffers zetten het op een lopen.

„De volgende keer schiet ik,” riep ze nog. En harder renden de kaffers.

„Ze wou niet,” hijgde Mashoba eindelijk.

„Nee, ze wou niet,” erkende Piet nu ook.

Ze voelden zich duizelig van het harde lopen en het vele drinken, dat ze gedaan hadden. Hun ogen staarden glazig in de heldere sterrennacht.

„Mijn geld . . .” fluisterde Mashoba en hij keek om.

„Ja, mijn geld ook en mijn fiets,” bedacht de ander.

Ze keerden op hun schreden terug en verlieten in de omgeving van het huis de rode weg om door het veld bij de stroois te komen.

Samuël en Jacob sliepen. Ze hadden het zich behaaglijk gemaakt met de dekens van de afwezigen.

Piet zocht lucifers en stak de lamp aan. Het licht trilde in een cirkel om de lamp.

„Mijn geld,” zei Mashoba; hij stak het doosje in zijn jaszak, toen hij het zag liggen, halfverborgen onder het stro. Ze pakten hun deken bij een punt en lieten er de slapende mannen uitrollen. In hun slaap zwaaiden ze met hun armen, maar ze sliepen door.

Zoals ze gekomen waren, keerden ze terug naar de weg. Piet droeg zijn fiets door het veld, langs de waterdam, en ten slotte klommen ze samen op de fiets. Achter hen brandden nog alle lichten in het huis van de baas.

Ze hadden allebei dezelfde weemoedige gedachte, dat ze stom waren geweest en Piet troostte zijn makker, door te zeggen: „Mijn hart was moe van dit werk, we gaan naar de stad.”

Onwillekeurig voelde Mashoba in zijn haar naar het stukje papier met het adres, dat Mlambile hem gegeven had.

Ze waagden het niet om ver te fietsen, die nacht. Achter een hoge muur van op elkaar gestapelde stenen, een verlaten veekraal, sliepen ze, gewikkeld in hun dekens. Mashoba was loom, maar tussen waak en droom voelde hij naar het blikje, dat hij in zijn jaszak droeg. Zijn lippen prevelden getallen: hij had ruim twee maanden bij de blanke baas gewerkt en van zijn geld bijna niets uitgegeven.

Boven hun hoofden fluisterden de bloekombomen hun nachtlied, een lied dat de mensen niet kunnen verstaan, maar waarbij ze slapen als een kind in de armen van zijn moeder.

Er schoot Mashoba nog een gedachte te binnen en hij lachte erom.

„Waarom?” vroeg Piet.

„De leeuw in at de hond op...” spotte Mashoba.

De ander gromde, maar gaf geen antwoord.

De wand van opgestapelde stenen deed Mashoba denken aan de vrouw, bij wie hij een week gewoond had. Hij hoorde haar zeggen, dat in iedere hut een vrouw op hem zou wachten.

Piet draaide zich om, zodat ze nu met hun gezichten naar elkaar toe lagen.

„In Johannesburg zal ik je laten zien, dat de leeuw in de hond niet opeet,” sprak hij dreigend. „De missis had een schieter en daarom kon ik niet zeggen, wat we kwamen doen. Ze zou het begrepen hebben en blij geweest zijn.”

Nu zweeg Mashoba. Hij liet zijn ogen dichtvallen, alsof een zware slaap hem kwelde. De prettige warmte, die hij gevoeld had na het drinken, begon langzamerhand plaats te maken voor kou. De kou kwam niet van buitenaf, maar van binnenuit. De kou maakte hem triest en verdrietig. Hij verlangde nu al terug naar de behaaglijkheid van het stro en het eten bij de blanke baas. Hij zou terug kunnen gaan en zeggen... zeggen...

De woordenstroom van Piet, die zich zelf verdedigde, vervloede in de nacht. Slechts de bloekombomen luisterden en zongen hun slaapliedje, een lied dat de mensen niet verstaan en nooit kunnen leren. Maar Piet zuchtte en sloot zijn ogen, een glimlach om zijn vrolijke mond.

## HOOFDSTUK 19

Tussen de hoge wolkenkrabbers van Johannesburg woont de angst. De blanke politiemannen kijken er de kaffers aan, alsof ze hen voortdurend waarschuwen om het maar niet te doen. En de inlandse hulppolitie kijkt de kaffers aan, alsof ze hun willen zeggen, dat ze het zelf vroeger óók van plan waren en het ten slotte maar opgegeven hebben. En de kranten propageren de angst. Ze schrijven onder koppen over vier kolommen hoe mejuffrouw Van der Merwe werd gemolesteerd door drie nie-blankes, maar ze schrijven niet, dat Lucas, de zwarte huisboy van de familie Van der Merwe, nu al dertien jaar lang trouw zijn taak vervult. Daardoor lijken de nie-blankes alleen maar gevaarlijk en hun misdadigheid hun meest opvallende eigenschap. De blanken kijken er de kaffers op aan, dat achter hun ebbenhouten voorhoofden de misdaad wroet en de kaffer is schuw, omdat hij voelt, dat de ander hem al verdenkt, voordat hij het plan had om iets te doen. En in hun angst delen de blanken zware straffen uit, omdat de kaffers in hun angst geneigd zijn, zich te wreken over de onrechtvaardige verdenking.

„You stupid black fool!” scheldt de blanke, als hij moet remmen voor een kaffer, die zenuwachtig overstak.

De kaffer grijnst breed, rent terug naar het trottoir en kijkt drie straten verder nog schichtig om of zijn vergissing

geen andere gevolgen zal hebben dan alleen die scheldwoorden.

Al deze dingen maken Gerda Wiersma zo bang, zo doodsbenauwd, dat ze niet weet waar ze zich bergen zal. Ze beseft dat ze de krant niet zou moeten lezen, maar ze spelt de berichten en zit dan lang met gevouwen handen voor zich uit te staren, totdat de golven van angst, die daardoor weer aanrollen, langzamerhand tot bedaren gekomen zijn. Ze probeert zich Fani de Villiers voor de geest te halen: hoe rustig hij praatte over de inheemsen. Wanneer ze zo bang is, staat ze verder van hem af dan anders. Ze houdt zich zelf voor, dat het allemaal zo dwaas van haar is en dat ze onmogelijk iets voor Fani kan betekenen, als ze permanent in doodsangst leeft voor zich zelf en voor hem.

Ze schudt dan moedig de angst van zich af. Ze staat op en zoekt de kaffermeid op, die achter het huis haar kamertje heeft, met een bed, een eigen toilet, àlles.

Gerda trekt de deur achter zich dicht en staat in de gele lichtkring van de lamp. De meid kijkt verbouwereerd op en zegt dan, met haar vriendelijkste glimlach: „Missis?”

„Maria, ik wil je wat vragen,” zegt Gerda. Haar stem slaat over van zenuwen, maar ze dwingt zich tot kalmte, haar nagels geperst in de palm van haar hand.

„Oh...” antwoordt het negerinnetje en haar glimlach wint aan diepte, maar ze draait verlegen op de rand van haar bed, waarop ze zit.

„Mag ik naast je komen zitten?” vraagt Gerda.

„O jawel, missis,” antwoordt het meisje en ze schuift op. Ze schuift nog verder op, als het blanke meisje zich in haar buurt zet, zodat ze meer dan een meter van elkaar af blijven. De dunne vingers van Maria plukken aan haar

rode jurk en ze durft nu nauwelijks meer op te kijken.

„Maria, kom jij wel eens in de stad?”

„O ja, missis, heel vaak.”

„Ik bedoel . . . in jullie wijken!”

„O ja, missis, ik woon daar — mijn moeder en mijn zusjes.”

„Ben je dan niet bang, als je in het donker door de stad loopt?”

„Bang, missis?”

„Ja.”

„Nee, missis, er is niets om bang voor te zijn.”

„Maar de mannen, Maria, het staat toch in de krant?”

„Ik weet niet, missis, ik lees de krant niet.”

Het meisje weet geen raad met dit vreemde bezoek. Ze schommelt kinderlijk met haar dunne benen en plukt zenuwachtig aan haar jurk. De verlegen glimlach wijkt niet van haar mond.

„Heb je ook broers, Maria?” ondervraagt Gerda na een pauze. Ze probeert door te dringen achter die grens van onderdanigheid, die een normaal gesprek verhindert.

„Ja, missis, ik heb drie broers.”

Er klinkt iets van trots in haar stem en ze kijkt naar boven, alsof ze daarmee wil aangeven hoe groot haar broers zijn, hoe sterk.

„Wat doen je broers, Maria?”

„Ze werken, missis: één werkt in een winkel, één is timmerman en één is bij de krant. Maar mijn vader is smid.”  
Ze lacht.

Het klinkt allemaal zo mooi; als het waar is, is het een normaal gezin. Maar wat schrijven de kranten dan? Waarom zijn de kaffers zo schuw en lopen de blanke konstabels zo trots rond door de stad?

„Maar jouw broers, Maria — er staat zo vaak in de krant, dat een meisje wordt aangerand.”

„Ik weet niet, missis.”

„Heb je dat dan nog nooit gehoord?”

Het meisje kijkt op, er glijdt een glimp van herkenning over haar zwarte gezicht. Ze antwoordt: „Ja, missis, maar ik weet niet waarom. Misschien willen de zwarte boys een blanke vrouw — maar het mag niet.”

„Maar je broers, Maria?”

Het meisje gaat rechtop zitten. Er klinkt iets van trots in haar stem, wanneer ze antwoordt: „Ze hebben zwarte meisjes, missis, net als ik ben.”

Het is lang heel stil. Alleen het ledikant piept zachtjes, wanneer ze gaan verzitten. Soms kijkt het kaffermeisje op en als haar ogen die van Gerda ontmoeten, lacht ze.

„Maria? . . .”

„Ja, missis? . . .”

„Maria, zouden jouw ouders het goedvinden, wanneer ik eens met je meekwam naar je huis?”

Het meisje schrikt hevig. De lach op haar gezicht versterft, maar ze herstelt zich gauw, al is het plukken van haar vingers heviger geworden en al schommelt haar been erger dan voorheen.

„Mee naar mijn huis?” herhaalt ze.

„Ja.”

„Maar wij zijn nie-blankes, missis . . .” waarschuwt ze.

„Wat geeft dat?”

Ze begint zenuwachtig te giechelen. Ze strijkt haar jurk glad, zonder te antwoorden.

„Zouden je ouders het goedvinden, Maria?”

„Ik weet niet, missis, misschien zullen ze het goedvinden.



Maar wil de missis dan met Maria naar haar huis gaan?"

„Ja, ik wil graag weten hoe jullie leven en waarom er zo veel blanken bang voor jullie zijn.”

Dan begint Maria opeens rad te praten, zodat Gerda haar dikwijls niet volgen kan. Het meisje gebaart met haar handen, ze staat op, ze buigt en wiegt met haar bovenlijf. Ze zegt dat niemand bang voor haar volk hoeft te zijn.

„De blanke pastoor zegt, dat we allemaal gelijk zijn,” zegt ze hartstochtelijk.

„Natuurlijk!” erkent Gerda. „We zijn alleen anders. Jullie kunnen goed dansen en zingen, en de blanken kunnen beter spoorwegen bouwen en bruggen, mijnen en fabrieken.”

„Ja-ja,” knikt het meisje opgetogen.

De bus stopt. Het was een lange rit, maar hier moet het zijn. Gerda heeft het fruitwinkeltje herkend, dat Maria aangewezen had als herkenningspunt. Bij de bushalte lummen opgeschoten kafferjongens rond en ze roepen iets tegen giechelende meisjes, die hen passeren. Het is allemaal net als overal, alleen de huidskleur verschilt. Toch aarzelt Gerda, want het krottendorp, dat ze voor zich ziet, maakt haar onzeker. Hier, naast het trottoir, houdt de beschaving op en begint een wildernis van plaatwoningen en hutten, die de naam woningen niet kunnen dragen, zonder onder de last van dat woord in te storten.

Maar dan ziet ze Maria staan. Het meisje wiegt verlegen van de ene voet op de andere en verwelkomt haar met een stralende glimlach.

De blanke conducteur ziet met verwondering hoe het

blanke meisje hier uitstapt, maar hij geeft zwijgend het signaal aan de chauffeur: doorrijden!

„Heb je lang gewacht?” vraagt Gerda.

„Nee, missis,” antwoordt het meisje.

„Wonen jullie hier?”

„Ja, missis.” Verontschuldigend vervolgt ze: „Maar we gaan verhuizen naar een huis, dat de stad voor ons gebouwd heeft.”

„O, ja?”

„Ja, zullen we langs ons nieuwe huis lopen, missis?”

„Goed!”

Terwijl ze de hutten van het plakkersdorp passeren, nieuwsgierig nagestaard door de spelende kinderen, vraagt Gerda zich af: Ben ik nu bang? Ben ik zo bang als ik vreesde dat ik zijn zou? En ze geeft zich zelf tegelijk antwoord op die vraag: Nee, het is heel gewoon, dat ik hier loop en ik voel me veilig, nu Maria bij me is.

De nieuwe woningen zijn lange, lage gebouwtjes, maar ze hebben flinke vensters en er is water en elektriciteit in. Een deel van de woningen is al bewoond en hier en daar zijn de tuintjes al aangelegd.

Het lijkt wel, alsof Maria minder verlegen is, nu ze teruggaan naar het plakkersdorp. Al moet ze zich schamen over hun bescheiden woning, de blanke missis weet nu, dat er een verbetering in zicht is. Terwijl ze over de oneffen paden van het dorp lopen, zegt ze verontschuldigend: „Misschien nog een maand, missis, dan gaan we naar het nieuwe huis.”

Het valt Gerda mee: de woning, waarin ze nu huizen, is één van de mooiste van het dorp. Door de drie zoons en het meisje, die werken, is het gezin welvarend geworden.

Het huisje is van buiten gewit en er staan twee nieuwe fietsen tegen de muur.

Met een brede lach op alle gezichten verwelkomt de familie het bezoek. Het duurt lang, voordat iemand iets zegt. Ten slotte verontschuldigt Gerda zich, door te zeggen: „Ik wilde zo graag weten hoe Maria hier woonde...” De lach op de zwarte gezichten verbreedt zich nog. Eén van de kleinere kinderen wil naar voren dringen, maar de moeder geeft het een gevoelige tik, zodat het terugdeinst, en in ongelofelijk rad Bantoes onderwijst ze het kind wat wel en wat niet toegestaan is, als je blanken op bezoek hebt.

„Dit is de blanke missis,” verklaart Maria, als de woorden-vloed iets mindert.

Niemand zegt iets terug, maar in de zwijgende lach ligt zoveel geruststelling, dat Gerda het waagt om rond te kijken. Aller ogen volgen haar bewegingen, haar blik. Er staat een fel-blauw vatenkastje, waarin een allegaartje van kroezen en borden is uitgestald.

Oude kranten, in kunstige patronen geknipt, doen dienst als kastpapier. En op de rand vóór de glazen ruitjes staan lege jampotjes, in elk waarvan een oude gloeilamp is gezet als versiering.

„Mooi!” zegt Gerda tegen Maria.

Ze opent haar tas en haalt er de repen chocola uit, die ze voor de kleinsten heeft meegebracht. In hun onverstaanbare taal bedanken de kinderen, als de moeder dat bevolen heeft.

„Wil de missis zitten?” vraagt Maria.

„Graag, Maria.”

Daarna zwijgen ze weer. De grote jongens glippen het ver-

trekje uit en Gerda vraagt zich af wat ze zullen gaan doen in een omgeving, waar feitelijk niets te doen is. Maar Maria geeft ongevraagd antwoord.

„Ze bouwen een huis,” zegt ze.

„O ja?”

„Ja, voor de zwager van mijn broer — er komt een kind en het huis van de ouders van die zwager is te klein.”

Ze vertelt het in brokkelige, onduidelijke zinnen, maar ten slotte begrijpen ze elkaar en ze lachen erom, dat ze elkaar snappen.

„Bouwen ze het huis hier?” vraagt Gerda.

De vader zegt iets in hun huistaal.

„Wil de missis het zien?” vraagt Maria.

Goed, de missis wil het graag zien.

Ze lopen door de woestijn van hutten en komen aan de grens. Een enkel kaal boompje heeft zich weten te handhaven en het werpt lange schaduwen over de dorre, rode aarde. Aan de deuren klonteren vrouwen samen om in een stroom van woorden, onderstreept door heftige gebaren, de komst van een blanke missis in het dorp te bespreken. Soms schiet een schelle lach op en als Gerda geschrokken die kant op kijkt, ontmoet ze de begrijpende grijns van de vrouwen. Een jongen roept Maria of hen beiden iets na en dan draait het kaffermeisje zich om en begint scheldend die jongen de les te lezen. Haar woorden maken kennelijk indruk, want de jongen zwijgt, maar de vrouwen ondersteunen het pleidooi van Maria, door hem ook uit te schelden, hem met hun vuisten dreigend.

„Hier is het,” wijst Maria.

Ze staan voor een geraamte van latten. De broers van Maria zijn met hun zwager bezig, een specie van voch-

tige, diep-rode aarde tussen de latten op te metselen tot een muur. Met geen mogelijkheid weet Gerda nog wie de broers waren en wie dus de zwager is, maar het hindert niet. Ze geeft grif toe, dat het een mooi en warm huis zal worden, wanneer Maria haar mening vraagt.

„Maar kan hij niet één van de nieuwe huizen krijgen?” vraagt ze.

Het meisje schatert. „Nee,” zegt ze. „Er zijn nog veel te weinig huizen en er komen steeds meer mensen van ons volk om hier te wonen. Als wij weggaan, gaat mijn broer trouwen en hij gaat in ons huis wonen.”

„En jij, Maria, wanneer ga jij trouwen?”

Ze giechelt achter haar hand.

„Ik weet niet, missis, er is nog niemand geweest, die met me trouwen wil.”

Zwijgend kijken ze naar de bouwers, die met hun handen de kleffe aarde plat slaan tussen het latwerk. Dan verzamelt Maria al haar moed en ze vraagt, terwijl ze op haar hoge hakjes draait: „Is er iemand, die met de missis wil trouwen?”

Gerda krijgt een kleur, maar ze is het meisje dankbaar voor die vraag. Nog nooit heeft iemand dat zó positief gevraagd als Maria. Is er iemand, die met de missis wil trouwen? Wil iemand met jou trouwen, Gerda Wiersma?

Ze vraagt het zich zelf af, ze zoekt naar een eerlijk antwoord. Is er iemand, die met me wil trouwen?

Even verlegen als het kaffermeisje antwoordt ze: „Misschien, Maria. Ik hoop het.”

„Is het de blanke baas, die pas op bezoek was, missis?” vraagt Maria guitig verder. „Hij kon nauwelijks onder de deurpost door . . .”

„Hoe weet je het, Maria?” vraagt Gerda verbaasd.

„Ik kon het aan de missis zien, missis,” antwoordt het meisje. „De missis was gelukkig, als ze aan de blanke baas dacht.”

Ze lacht, omdat ze goed geraden heeft. Ze staan veel dicht-ter bij elkaar dan voorheen.

Langzaam legt de schemering zich over het armzalige plakkersdorp. Achter de ramen en achter de holle venster-openingen schemeren lichtjes. Er beginnen schaduwen te glijden tussen de hutten.

„Ik moet nu gaan, Maria,” kondigt Gerda aan en ze huilt. Het beetje moed, dat ze deze namiddag zo dapper heeft opgekweekt, dreigt in te schrompelen tot een nietig hoopje vrees. Om dat proces tegen te gaan, zegt ze: „Zullen we eerst je ouders nog even goeiendagzeggen?”

Maar dan wordt het helemaal donker. De angst legert zich tussen de hutten, sluipt rond tussen de boompjes, die hier en daar nog groeien.

„Ga je mee?” vraagt ze het meisje.

„Goed, missis,” antwoordt Maria. „De missis hoeft niet bang te zijn, missis, er zal niets gebeuren.”

Gerda is verwonderd over de fijngevoeligheid van dit kind. Zonder dat er iets gezegd werd, speurt ze de liefde en de angst.

„Hoe oud ben je eigenlijk, Maria?”

„Ik denk zestien jaar, missis,” antwoordt het meisje gewillig.

## HOOFDSTUK 20

Toen ze door het achterwiel zakten, stonden ze lang aan weerskanten van de fiets en keken naar het kromme wiel, waaruit een paar spaken op zij staken. Ze waren vlak bij een wegsplitsing en er stond onder de naam Johannesburg nog de naam van een dorp op de richtingpijl.

„Kom,” zei Piet, terwijl hij de fiets op zijn nek tilde. „Ik heb daar vroeger gewoond; we kunnen daar wel een nieuw wiel kopen.”

Ze liepen over het rode pad en wanneer ze een andere kaffer tegenkwamen, riepen ze hem overmoedig goeiendag, want de zon scheen en ze waren vrij. Om goed van die vrijheid te genieten, bespotten ze de baas, die ze op deze wonderlijke manier verlaten hadden. Als Mashoba iets te ver vooruitliep, riep Piet hem terug. „Hoza, boy,” riep hij. „Hier zijn dozen, pak maar twintig bollen in elke doos.”

„Ja, baas,” antwoordde Mashoba onderdanig en ze hadden een eindeloze pret om hun grap.

Of Mashoba bleef uit eigen beweging staan en hij wenkte ongeduldig. „Hoza, boy, stap wat aan; je zult nog moe worden, als je zo langzaam aan doet!”

„Ja, baas,” antwoordde Piet. „Maar ik draag een fiets. De fiets is zo zwaar en Mashoba had te veel gegeten, toen hij op de fiets ging zitten.”

Mashoba kronkelde zich van plezier, want ze waren van-

morgen opgestaan achter hun wal van klippen en ze hadden elkaar aangekeken: er was geen eten, al hadden ze elk een paar pond in hun zak.

Het was al middag, voordat ze in het dorp aankwamen. Piet was stil geworden en hij had het warm. Nu begon hij uit te leggen, wat hier allemaal te zien was. Dat daar was de kerk van de nie-blankes. Daar preekte zondags de monteur, die Mashoba daar bezig zag aan de auto.

Hij zweeg plotseling, zodat Mashoba zijn tanden op elkaar hoorde slaan van verbazing. Hij liet de fiets van zijn schouder glijden en reed die in het struikgewas langs de weg.

„Hoza,” zei hij kortaf en hij liep met een onverschillig gezicht naar de monteur, die onder de motorkap van de auto morrelde.

„Ha, Paul,” groette hij.

De monteur schoot onder de motorkap vandaan en wreef zijn hoofd met de rug van zijn hand, omdat hij zich in de haast stootte.

„Piet!” riep hij. „Hoe gaat het?”

„Lekker,” antwoordde Piet en ze schudden elkaar de hand, alsof ze blanken waren, terwijl ze elkaar met blikkerend-witte tanden toegrijsden.

Mashoba keek verwonderd toe. Hij begreep er niets meer van. De fiets, nog bijna fonkelnieuw, stond nu voor oud vuil in de struiken en Piet scheen het rijwiel vergeten te zijn.

Nieuwsgierig liep Mashoba om de auto heen. Het was een ouderwetse wagen, maar het lak glom als een spiegel. De achterbank was er uitgenomen. Er lag wat touw en een stuk grauw papier op het houten vloertje.



Piet legde zijn hand op de radiator en vroeg op een toon van gezag aan de monteur:

„Lucas vraagt, wanneer de wagen klaar is, Paul.”

Verbaasd antwoordde de monteur: „Ik heb hem gezegd, dat het één uur zou worden.”

„Prachtig,” wuifde Piet, terwijl hij zijn handen afsloeg en aanstalten maakte om te vertrekken. „Om één uur kom ik hem halen.”

Waarschuwend hief hij zijn vinger en hij dreigde lachend:

„Mind you, boy, niet later dan één uur, want Lucas moet vanmiddag nog naar Johannesburg.”

„Oké,” riep de monteur, alweer wegduikend onder de motorkap.

„Hoza!” wenkte Piet naar Mashoba.

Ze liepen op een sukkeldrafje het dorp in. Slordig stonden de huizen neergesmeten langs de weg, maar verderop kwam er orde in. Een kerkje met een spitse, witte toren rees op tussen de huizen aan een groot plein. Uit een smederij klonk helder het geluid van een hamer, die uitveert op het aambeeld.

„We moeten voor jou kleren kopen,” bedisselde Piet.

„Hierheen, voorbij de kerk staat het huis, waarin de man woont, die mijn meisje genomen heeft.”

Zijn stem kreeg een bittere klank, maar even later lachte hij weer.

„Hij zal jou niet afzetten, omdat je m'n vriend bent,” stelde hij Mashoba gerust, die in zijn zak naar het tabaksblikje tastte. „Hij weet niet, dat ik hem haat.”

Ze sukkelden het pad in, dat langs de kerk liep en kwamen bij een rij lemen hutten, met lage muurtjes ervoor. Op de terracotta muren waren figuren getrokken ter versiering.

Voor één van de huisjes waren twee kaffers aan het scherm met hun knopkieries. Het droge hout tekkerde tegen elkaar en de jongste van de twee pareerde met zijn jasje.

„Ha, Lucas!” riep Piet al van ver.

De mannen staakten hun spel en groetten verrast terug. Ze gaven elkaar de hand en Piet wees op Mashoba.

„Dit is mijn vriend,” zei hij. „We gaan in Johannesburg werken, maar hij wil kleren kopen.”

De oudste van de twee mannen trok zijn ogen wijd open, zodat de zwarte pupillen in het wit heen en weer rolden.

„Ik heb iets moois voor de baas,” zei hij. „Je treft het dat ik thuis ben, omdat de auto stuk is; anders had je niets kunnen kopen.”

„We wisten het,” knikte Piet achteloos. „We kwamen langs de garage en Paul vertelde, dat de auto om twee uur klaar zou zijn.”

Lucas was neergeknield bij een grote koffer, die op de grond lag. Toen Piet zijn mededeling deed, keek hij op en zei met zijn zware stem: „Eén uur!”

„Nee, twee uur,” hield Piet vol. „Het viel tegen.”

De man gromde nog wat na, maar zijn gezicht klaarde op, toen hij een lichtblauw pak uit de koffer haalde en op zijn arm voor Mashoba etaleerde. Het pak was niet nieuw meer, maar het was mooi.

„Wacht!” fluisterde Lucas hees. Hij legde bedrijvig het pak op een wrakke stoel en dook in een tweede koffer.

„Mm?” vroeg hij, en hij haalde een kleurig Amerikaans overhemd te voorschijn, zoals de jongere man, met wie hij geschermd had, ook droeg.

Daarna vroeg hij niet meer. Hij schatte de maat van Mashoba's voeten met z'n kin op zijn borst en gespitste

mond. Uit een grote doos haalde hij een paar schoenen met dikke rubberzolen.

Mashoba keek stomverbaasd toe, maar de man gebaarde, dat hij passen zou: de sokken, het overhemd, het pak, àlles. Toen Mashoba zijn werkbroek uittrok, deed de handelaar heel verbaasd. Met één greep in de koffer had hij ondergoed voor Mashoba en onder de verrukte kreten van Piet en de bewonderende uitroepen van de twee mannen kleedde Mashoba zich aan. Soms schoot de koopman toe om een knoopje anders dicht te doen of om aanwijzingen te geven. Toen de jongen gekleed was, draaide Lucas hem bij zijn schouders rond en klakte met zijn tong.

„De blanke missis zullen spijt hebben, dat ze niet met een boy mogen trouwen,” zei hij. „Jammer...”

Piet vouwde zakelijk de oude kleren op en woog ze op zijn hand. „Hoeveel krijg ik toe?” vroeg hij. „We laten deze kleren achter en ik heb nog een fiets; die zal ik halen.”

„De fiets zal oud zijn en misschien komt de politie om hem weg te halen,” zei de handelaar triest.

„Van wie is de fiets, Mashoba?” riep Piet verontwaardigd.

„Jouw fiets?” vroeg Mashoba.

„Je hoort het: ik ben geen jakhals, die fietsen steelt van de boys,” besliste Piet kortaf.

Hij draafde het huisje uit en achter de kerk om via een kortere weg naar de garage. Met de fiets op zijn nek keerde hij terug. Mashoba liep stijfjes in zijn nieuwe kleren heen en weer om wat te wennen.

Ze werden het eens over de ruil en achteloos stak Piet het geld, dat hij toekreeg, in zijn zak.

„Slalakhala!” groette hij.

De koopman boog grijnzend — drie tanden had hij in zijn

mond — en keek hen na, geleund tegen de muur met de ruiten en diagonalen erin.

„Waar gaan we heen?” vroeg Mashoba.

De haast, waarmee zijn vriend werkte, verbijsterde hem. Hij moest zijn sukkeldrafje aannemen om het tempo bij te houden. De klok van het spitse torentje sloeg één uur.

Bij een bakker kochten ze een stuk brood en al kauwend keerden ze terug naar de garage. Paul zwengelde juist aan een benzinepomp, waarnaast hij de auto gereden had.

„Klaar?” vroeg Piet.

„Klaar,” herhaalde Paul bevestigend.

Piet sprong achter het stuur van de auto en hij beduidde Mashoba kortaf, dat die naast hem zou gaan zitten. Gevillig liet de auto zich starten en over het ongelijke garage-erf reden ze de weg op, hun hand geheven in een groet aan Paul, die hen nakeek.

„Wat ga je doen?” vroeg Mashoba verbouwereerd.

„Johannesburg,” gromde Piet vastberaden. „Lucas heeft mijn meisje genomen — ik neem zijn auto.”

Het duurde, totdat ze het dorp uit waren. Toen begon eerst Piet, later ook Mashoba hinnikend te lachen. Een paar maal keek Mashoba nog schichtig om, omdat hij hetzelfde opgewonden gevoel kreeg, dat hij had, toen hij het paard gebruikte. Maar de weg lag doodstil en verlaten in de warme middagzon. De motor spon tevreden en de snelheidsmeter steeg van 30 tot 50 mijl. Toen schaterden ze ronduit, en als de lach even verminderde, riep Piet: „Hoza, boy, haast je wat, man, waar denk je dat ik je voor betaal?”

„Goed, baas!” antwoordde Mashoba geduldig, „maar ik ben zo moe, baas!”

Ze kauwden het goede brood met grote tevredenheid. De ernst van wat ze deden ontging hun; ze proefden alleen het genoegen van de rit en Piet genoot van de gedachte aan de wraak op de man, die zijn meisje getrouwd had.

Waren ze kafferboys? Verdoemden in dit land van zon en goud? Als er zijn, die zich zo voelen, dan is het de krant, die deze gedachte uitdraagt, want een mondharmonica maakt hen vrolijk en met een oude auto rijden ze als koningen.

Maar tussen de wolkenkrabbers van Johannesburg woont de angst. De blanke politiemannen kijken er de kaffers op aan — elke kaffer, de schuldigen en de onschuldigen, alsof ze hen willen waarschuwen om het maar niet te doen. En de inlandse hulppolitie kijkt iedere nie-blanke aan van onder de schaduw van zijn platte pet, alsof ze hun broeders willen zeggen, dat ze het zelf vroeger óók van plan waren en het ten slotte toch maar opgegeven hebben...

Vijftig mijl... veertig... dertig... twintig...

Mashoba kijkt naar Piet, die met een grauw gezicht het stuur omklemt. De wagen mindert snelheid, sukkelt ten slotte tussen het snelverkeer van de grote stad en wijkt schielijk uit naar de achterstraatjes, waar minder politie is...

Naast een goed gebouwd pakhuis, dat in zijn glorie tijd misschien een kerk geweest is, oefent een kaffer zijn kappersvak uit in de open lucht. Onwillekeurig grijpt Mashoba naar zijn haar, want het is hoog tijd. Maar dat zocht hij niet; hij tastte naar het papiertje, waarop Mlambile het adres schreef van de vrouw, die hem in deze stad voort zou helpen.

„Goed,” zegt Piet en hij remt, nog voordat Mashoba hem over zijn haar gesproken heeft.

Ze stappen uit en wachten tot de klant, die bediend wordt, gereed is. Een paar vrouwen, die op een muurtje zitten te luieren, kijken op en er is verwondering in hun ogen, dat de twee goed geklede mannen hier komen om zich te laten knippen. De kapper grijnst tevreden en hij buigt. Hij zegt „Master” tegen Mashoba, alsof hij een blanke was. Hij zegt: „Sit down, please, master.”

De vrouwen staan langzaam op en drementen naar de auto. Ze kijken erin en giechelen onder elkaar. Piet klakt met zijn tong en één van de vrouwen knipoogt tegen hem.

„Kunnen we ergens brandewijn krijgen?” vraagt Piet met zijn hese stem. Hij verlangt verschrikkelijk naar de moed en de vreugde, die in een fles brandewijn zit. Nu de roes van de snelheid voorbij is en iedere politieman naar hem gekeken heeft, alsof hij best begreep, dat die wagen gestolen is, wordt hij hoe langer hoe zenuwachtiger. Hij heeft er spijt van, dat hij Mashoba gelegenheid gegeven heeft om hier zijn haar te laten knippen. Ze staan hier gewoon te vragen om gegrepen te worden.

„Kunnen we ergens brandewijn krijgen?”

De vrouw draait met haar ogen. Ze zegt spottend: „En als je straks dronken bent en ergens tegen oprijdt, krijgen wij zeker de schuld en de politie zal ons pakken . . .”

Piet snuift verachtelijk over zóveel onnozelheid.

„Haal de fles maar hier,” stelt hij voor. „Ik betaal direct.”

De vrouw kijkt om zich heen, stapt dan na een korte aarzeling weg en zet het op een sukkeldrafje. Een paar minuten later is ze terug. Ze draagt een kleurig mandje van gevlochten gras aan haar arm en blijft een eind van de auto

verwijderd onverschillig om zich heen kijken. Piet wenkt met zijn hoofd en opent het portier.

„Kom je haast?” vraagt hij kortaf. „Ik wacht al een uur!” Giechelend schuift de vrouw naast hem in de auto en het handeltje wordt gesloten. Daarna glipt de vrouw weg en haar plaats wordt bijna onmiddellijk ingenomen door Mashoba.

„Weet je waar we moeten zijn?”

„Het is nog ver, de stad is groot, zegt de kapper, maar we moeten hier rechtuit en dan de eerste, de tweede, de derde straat — er staan bomen langs de straat en we komen langs de renbaan,” legt Mashoba uit.

De auto schiet weg. Eerst waren ze bevreesd, dat ze de politie in de armen zouden rijden, als ze te hard gingen, nu vrezen ze, dat ze achtervolgd zullen worden, als ze te langzaam rijden.

Mashoba kijkt regelmatig om en ze ademen op, wanneer ze eenmaal de derde straat ingereden zijn. Ze hebben tē lang in die onbarmhartig-rechte straat stilgestaan. Hier is het weer druk en er is nergens politie te bekennen.

Onder de bomen stoppen ze en om beurten drinken ze een paar teugen van de brandewijn. Het vocht is zó scherp, dat zelfs Piet er tranen van in zijn ogen krijgt en hoesten moet. Maar het helpt. De moed fleurt weer op. Ze wagen het zelfs om aan het eind van deze straat, net voorbij de grote manege, een inlandse politieman naar de weg te vragen.

De man schrikt op uit zijn dromen. Zijn droevige ogen keren terug tot de werkelijkheid. Met de stok, die hij in zijn hand draagt, wijst hij de weg, en als de stok niet toereikend is om het duidelijk te maken, wanneer de wirwar

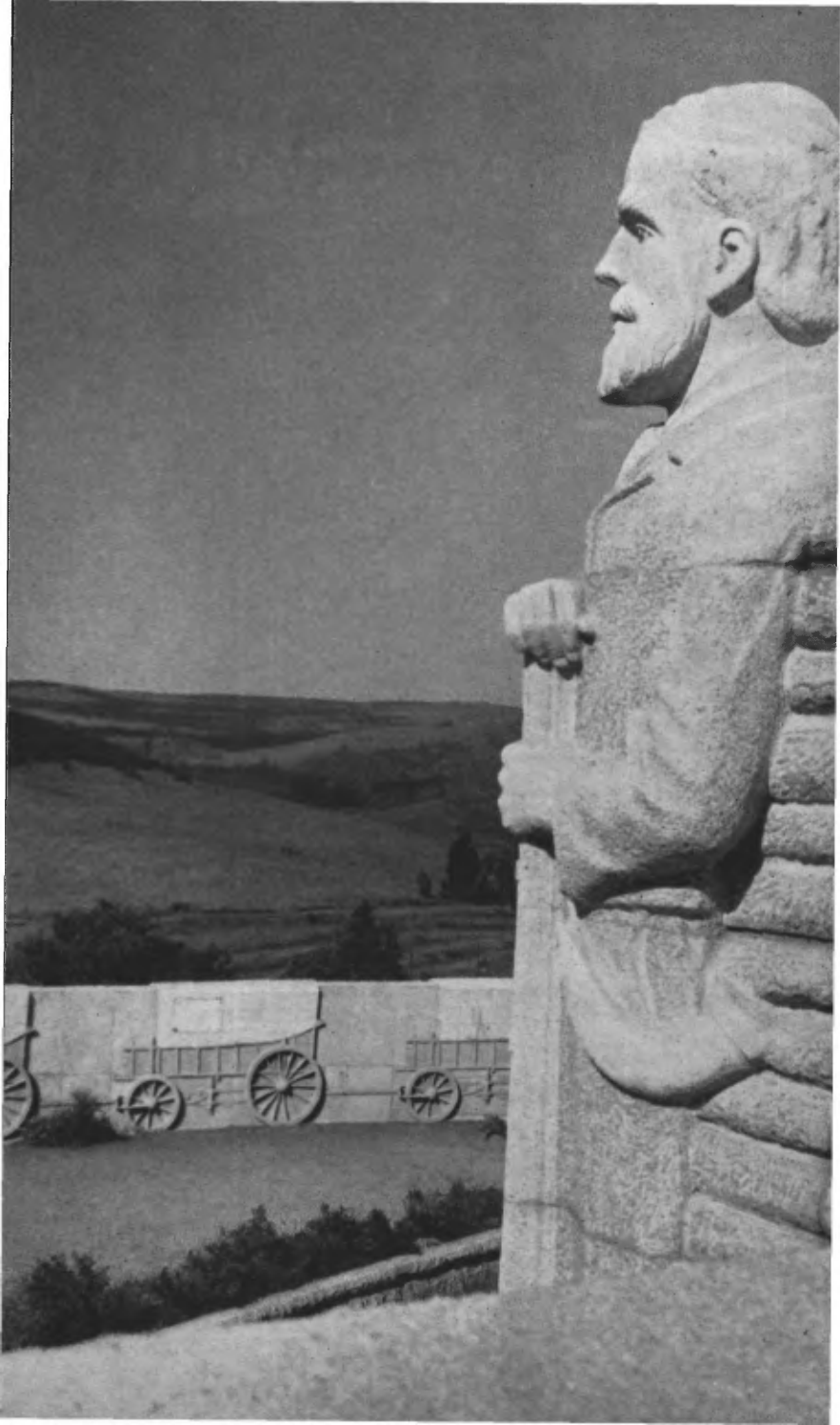


*.. oefent een kaffer zijn kappersvak uit in de open lucht ... (pag. 228).*

*Ze blijft op hem neerkijken, terwijl zuster Dina de dekens instopt (pag. 248)*







van straten te ingewikkeld wordt, tekent hij in het zand naast het trottoir de situatie uit. Piet prent zich het plaatje in het hoofd en geeft de man een sigaret.

„Thank you, master!” prevelt de man beleefd.

Ze hebben daar samen veel plezier om. Hun moed is weer groot. Piet durft zelfs onder het rijden de fles aan zijn mond te zetten.

Het is nu gemakkelijk te vinden. Een armoedige straat, met slecht onderhouden tuintjes, maar de huizen, die door de kaffers bewoond worden, zijn zoals de blanken ze hebben, met deuren en vensters en kamers. Alleen huist in elke kamer een gezin en de deuren zijn verveloos. Ook glimt het zwarte beton van de veranda niet en het wit is onnoemelijk goor geworden aan de muren.

Maar het adres klopt. Hier zijn ze veilig, want Mlambile heeft het huis aanbevolen. Een klein meisje, met een dun staartje achter op haar hoofd en in dat staartje een lintje, huppelt opgewonden naar binnen, als de jongemannen in de auto naar haar moeder vragen. En dan komt een vrouw aanschommelen uit een deur. Een radio schettert marsmuziek achter haar, maar ze is te dik om de maat bij te houden. Haar glimmend gezicht straalt vreugde uit over het leven, dat ze genieten mag.

Mashoba houdt haar het papiertje voor, waarop het adres staat. „Mlambile heeft me gestuurd,” verklaart hij.

Het glimmende gezicht van de vrouw wordt grauw, haar ogen trekt ze wijd open en ze hijgt. Heel haar wezen drukt grote angst uit. Ze zegt, moeilijk haar woorden aaneenrijgend: „De politie zoekt je, weet je dat niet?”

„Nee,” erkent Mashoba.

De vrouw steekt haar hoofd om de hoek van de deur, als-

of ze nu ieder ogenblik de komst van de politie verwacht. „Je kunt hier niet blijven,” zegt ze. „Ze zijn al drie keer geweest om je te zoeken en Mlambile is ook weggegaan.” „Mlambile is weggegaan...” herhaalt Mashoba. „Mlambile is hier geweest?”

„Hij is hier geweest, maar de politie kwam te dikwijls hier — hij is weggegaan.”

Ze denkt na. Ze kijkt met haar grote, bange ogen naar de auto, die voor de deur staat. Daarna neemt ze de beide jongemannen op en ze schudt haar hoofd.

„Dan gaan wij ook, kom, Mashoba!” besluit Piet kortaf, want het wachten maakt hem onrustig.

„Wacht,” maant de vrouw en ze draait zich om en gilt een naam naar binnen. Bijna onmiddellijk komt er een jongen van omstreeks vijftien jaar te voorschijn.

„Rij mee en breng ze naar Shanty-town,” gebiedt ze. „Laat de politie je niet zien en kom met de bus terug.”

Tegen Mashoba verklaart ze: „Ik bent een vriend van Mlambile — die jongen is zijn zoon; hij zal je naar Shanty-town brengen, over de spoorlijn. Daar vraag je naar July Mhkwanazi — hij zal je verder helpen. Ga nu!”

Wéér steekt ze haar hoofd om de hoek van de deur en ze herhaalt dringend: „Ga nu!”

Ze gaan. Mashoba hurkt achter in de auto, op het planken vloertje. De jongen zit rechtop uit te kijken en hij zegt geen woord. Slechts wijst van tijd tot tijd zijn vinger naar rechts of naar links, al naar gelang de richting, die ze moeten gaan. Het schemert. Piet zet de auto langs de kant van de weg en hij friemelt aan allerhande knopjes, tot er eindelijk een stralenbundel voor hen uit over de weg schiet. Dan rijden ze voort, achter de lichtvlek aan.

„De politie!” smaalt Piet. „Jakhalzen, die een luipaard willen vangen!”

Hij heft de fles en drinkt met klokkende teugen. De auto zwiert een zijweg in, die de jongen aanwees. Het kind schuift zover mogelijk naar de deur en zwijgt.

„Dat was je moeder, hè?” vraagt de chauffeur grof.

„Ja,” antwoordt het kind.

„Je moet tegen haar zeggen, dat ze voor ons te dik is,” legt Piet uit en hij lacht een dronken lach, zijn hoofd iets achterover.

Het plaveisel is hier niet al te best, de auto rammelt.

De jongen zegt: „We zijn er!”

De banden piepen over de weg, zó hard remt Piet. Hij kijkt naar buiten; ze staan hier voor een verlaten brok eenzaamheid.

„Hé, hoza!” roept hij, maar de jongen heeft het portier geopend en rent op zijn blote voeten de straat over, naar de bushalte.

„Damn it, you stupid black fool!” vloekt Piet zijn blanke bazen na. „The hell!”

De straatweg is een brokje beschaving, met lantaarns om en om, maar waar het trottoir eindigt, eindigt die beschaving tevens. Alleen een eind verderop branden lichtjes achter kleine vensterruiten en lege venstergaten.

„Daar is het zeker,” veronderstelt Mashoba, maar Piet luistert niet. Een blinde woede is in hem opgekomen, wilde drift, omdat de jongen hen hier liet staan.

Hij gooit het portier open en springt naar buiten. De auto schokt en plotseling zwijgt de motor, nu de chauffeur verzuimde de wagen vrij te zetten.

Tierend rent Piet de straat over, dreigend dat hij de jongen

blind zal maken, de benen zal breken, als hij niet één-twee-drie . . . The hell!

Er staan nog een paar passagiers op de bus te wachten. Een blank meisje en een zwart. De jongen verschuilt zich eerst achter het kaffermeisje en schreeuwt, dat de naderende man hem kwaad wil doen, dronken is. Het kaffermeisje begint te schelden, maar de man stoort zich aan niets. Als een dreigende schaduw doemt hij op in het lamplicht, brullend als een woedend dier.

Dan vlucht de jongen en het blanke meisje vlucht gillend mee.

Onthutst ziet Mashoba de catastrofe aan, springt nu ook uit de wagen en begint achter de anderen aan te rennen. De doodsangst zit hen allemaal op de hielen, het wild en de jager. Ze weten van elkaar niet, wie nu eigenlijk aanvaller is en wie slachtoffer.

Het gegil van het blanke meisje zal de politie alarmeren, ze moet zwijgen, desnoods met geweld!

Mashoba, sneller dan de anderen, haalt het zwarte meisje in, wil haar passeren. Maar in haar wanhoop vliegt ze hem aan, krabt hem in zijn gezicht, probeert houvast te krijgen aan zijn haren, grijpt zich ten slotte aan zijn jasje vast.

„Los!” hijgt hij.

„Niet doen!” gilt ze. „Niet doen, de missis is van een konstabel — ze is van een konstabel, ze zullen je ophangen, als je het doet!”

Mashoba verlamt van schrik. Hij is niet dronken — hij niet, hij is alleen maar bang.

Maria ziet, dat Mashoba gekalmeerd is. Ze dringt aan: „Help haar, kom, ze zullen jullie ophangen, als er iets gebeurt!”

„Ja, kom!” roept Mashoba haar na en ze rennen dieper de duisternis in, over het oneffen terrein. Daar vinden ze de blanke missis in gevecht met Piet. Ze krabt hem, ze slaat, maar hij is dronken en de angst vermengt zich met de hartstocht. Hier heeft hij de blanke vrouw, die hij wenste. Wie is het, die hem een hond durfde noemen, toen hij sprak over zijn verlangen, een blanke vrouw te veroveren? Dan stort Mashoba zich op zijn vriend. Hij beukt diens hoofd, hij knelt diens nek tussen zijn armen en knikt het hoofd achterover. Vlak bij hem hijgt het blanke meisje, ze trapt met haar schoentjes tegen Mashoba's benen en roept met overslaande stem:

„Los, los, zeg ik je!”

Piet brult. Loeiend keert hij zich tegen Mashoba, die hem van achter aanviel. Ze rollen als een zwarte kluwen over de grond, terwijl de meisjes wegrennen, asgrauw het zwarte meisje, doodsbleek het blanke.

Het huis van Maria is een oase van rust, waarheen ze rennen.

## HOOFDSTUK 21

De nachtwind draagt duizend geheimen met zich mee. Z'n stem fluistert door de dorre bladeren van de haag, die om de vijvers is geplant en strijkt als geschrei van een klagend diertje door het hoge bamboe windscherm, dat barak met barak verbindt.

Een jonge, zwarte arts glijdt als een schim door het duister en hij schokt op, als de stem van de nachtzuster hem groet. Hij staat stil, ziet om zich heen, ontdekt de witte schim in het open vensterraam van de naastbijzijnde barak en glijdt mompelend verder.

Hier en daar brandt nog een lamp, een glimp achter de ruitjes-ramen.

Zuster Machteld Wiersma zucht en trekt het raam dicht. Nu voelt ze dat het kouder is dan ze dacht en ze steekt het elektrische kacheltje aan, dat rood begint te gloeien in het halfduister. Dan pas ontsteekt ze het licht en ze knippert ertegen met haar ogen. Door de gang lopen een paar zwarte verpleegstertjes. Ze hoort het aan hun voetstappen, die iets glijdends hebben, alsof ze ook hier nog door de wildernis sluipen, die hun ouders of grootouders al achter zich gelaten hebben. Er rammelt een emmer.

Vastbesloten legt Machteld haar boek op de hoek van het bureautje en neemt dan eerst het rapport, dat zuster Van

Heerde voor haar heeft achtergelaten. Ze schroeft de dop van haar vulpen af en werkt, met een frons op haar voorhoofd. Dan blijft de pen zweven boven een naam, een nummer en ze drukt op het belknopje.

Als het inheemse verpleegstertje binnenkomt, vraagt ze: „Heeft die Indiër uit bed elf zijn medicijnen gehad, voordat hij ging slapen?”

„Ja, zuster.”

„Goed, dank je, Dina.”

Het meisje trekt de deur geruisloos achter zich dicht.

Over het tegelpad naderen voetstappen. Moeten ze hier zijn? Een patiënt?

De voetstappen aarzelen bij de deur van de barak, de deur gaat open, stemmen . . .

Machteld staat op en legt haar vulpen tussen de bladzijden van het nachtregister. Alle lampen in de korte gang branden. Een paar zwarte ziekendragers duwen de brancard naar binnen, groeten de blanke zuster met hun stille lach van witte tanden.

Mashoba ligt bewusteloos op het zeil. Zijn hoofd is gewikkeld in een tulband van verband, waartegen het grauwwaart van zijn gezicht scherp afsteekt.

Machteld neemt zijn pols en telt. Daarna knikt ze tegen de verpleegsters.

„Maak hem maar klaar — bed zeventien,” zegt ze kort.

In een verre hoek van de barak floept een lamp aan. Een paar patiënten woelen onrustig. De Indiër komt half over-eind om beter te kunnen zien.

De zwarte dokter, die ze zo juist gegroet heeft, komt binnen. Hij herkent haar en onwillekeurig lachen ze allebei, wat verlegen met deze situatie.



„Niet ernstig,” zegt hij. „Misschien een verkeersongeluk – of gevochten: brandy.”

Ze knikt.

„Hij lag langs de weg en er stond een auto in de buurt, verder is alles onbekend.”

„Geen bijzondere voorschriften, dokter?”

Hij denkt na, schudt dan langzaam zijn hoofd.

„Hij zal vannacht wel bijkomen,” zegt hij. „Zijn schedel is heel.”

Weer aarzelt hij en zegt dan met een verontschuldigende glimlach: „Onze schedels zijn hard, zuster. Je kunt er een stok op kapotslaan en nòg barsten ze niet.”

„O ja?” vraagt ze belangstellend.

Hij knikt en zijn glimlach verdiept zich tot een begrijpende lach.

„De zwarte man kon beter een dunne schedel hebben en méér hersens,” zegt hij. „Misschien zou hij dan geen brandy drinken en niet vechten . . .”

„O, dus hij heeft gevochten,” plaagt ze, nu hij zich verpraat.

De dokter kijkt haar aan met zijn zwarte, melancholieke ogen. Zijn intelligente gezicht heeft iets vriendelijks, dat Machteld ongelofelijk triest maakt. Ze zou hem willen beschermen tegen haar eigen plagerij, omdat hij er niet op in kan gaan, zoals een blanke. Hij mag nooit vergeten, dat een blanke zuster voor hem altijd een blanke zuster moet blijven – géén blanke vrouw. Zodra hij een blanke vrouw in haar zou gaan zien, riskeert hij de gevangenis. Zelfs in zijn reactie op haar plagerij moet hij die gedachte verdisconteren, want zijn ogen smeken om begrip voor zijn moeilijke situatie.

„...of een ongeluk gehad,” vult hij aan en hij verzwijgt zijn vermoedens van het gevecht, waarin de patiënt verliezer geworden is; hij verzwijgt de duidelijke sporen van een brok steen, dat de schedel heeft geraakt.

Hij haalt zijn schouders op.

„Als er iets bijzonders is, laat u me wel waarschuwen, zuster,” verzoekt hij.

„Natuurlijk, dokter,” antwoordt zuster Wiersma en haar stem klinkt zo hartelijk, als haar mogelijk is, zodat opnieuw zijn ogen de hare zoeken.

Als hij weg is, gaat ze haar hokje binnen en staat een poosje met haar gezicht in haar handen, in een wanhopige poging om zich alles duidelijk in te denken. Minuten, uren, eeuwigheden glijden voorbij.

„Waarom niet?” fluistert ze. „Waarom zou ik tegen zo'n man niet hartelijk zijn en tegen een blanke wel?”

Haar gezicht gloeit; ze is hopeloos verward. Telkens als ze nuchter probeert te denken, ziet ze zijn ogen weer voor zich, de ogen van een mens, die vanuit een andere wereld om begrip smeken.

Ze draait het licht uit en opent opnieuw het raam. De nachtwind is koel, heerlijk koel. Ze ademt de frisse lucht diep in en luistert. Hoopt ze dat hij opnieuw langs zal glijden om haar groet aan te horen?

„Het zijn alleen zijn ogen,” praat ze zich zelf voor. „Het is omdat ik achter die ogen een verdriet vermoed. Ik zal hem bij gelegenheid eens vragen, mij zijn levensgeschiedenis te vertellen.”

Ze rukt zich los van haar gedachten, van het raam. Maar het rapport blijft haar zo vreemd, alsof ze hier de eerste dag zat.

Aan iets anders denken! Aan Sarel! Sarel heeft haar gisteravond voor de derde maal gevraagd, zijn vrouw te worden. Wil ze? O, hij moet goed bedenken, dat ze hem op de koop toe neemt. Ze wil zijn auto, zijn vermogen, het luxeleventje naast hem, zijn villa, het jaarlijkse reisje naar Europa, dat ze bedongen heeft – en natuurlijk moet ze hem daarbij op de koop toe nemen. Gisteren heeft hij beloofd, dat ze een eigen auto zou krijgen, dat is alvast iets. Nu moet ze nog zien uit te vissen wat er van haar blijft, wanneer ze ooit eens mochten scheiden. Ze heeft gisteren al een balletje opgegooid in die richting. Ja, hij wil trouwen, she is a sweetheart, truly...

„Ja goed, Sarel, jij bent ook een lieverd, maar stel je nou eens voor, dat je me over zeg vijf jaar niet meer zo'n sweetheart vindt, wat dan?”

„Onmogelijk!”

„Natuurlijk is dat onmogelijk, maar als... je kunt je toch wel voorstellen, dat twee mensen elkaar niet meer liggen?” Hij kuste haar mond.

„Je krijgt je eigen auto, je mag de villa inrichten zoals je wilt. Woon je soms liever aan de Kaap? Is het dat, my dear? Je zegt het maar, want vader heeft een filiaal in Kaapstad gesticht en als ik wil...”

„Maar luister nu eens, Sarel: stel je nu eens voor...”

„Ik wil me alleen maar voorstellen, dat jij mijn vrouwtje bent, mijn lieve vrouwtje, en dat we samen...”

Ze wrong zich los uit zijn armen, duwde haar verwarde haren terug en pruilde: „Als jij geen antwoord geeft op mijn vraag, antwoord ik jou ook niet.”

Hij zuchtte dramatisch.

„Hou je niet van me, Violet?”

„Dat heb ik je al duizendmaal gezegd, maar ik wil weten wat er gebeurt, wanneer je op een dag niet langer Violet en Forget-me-not tegen me zegt.”

„Wat zal ik dan zeggen?” vroeg hij half spottend, half ernstig.

„Good-bye!” zei ze hard.

Hij schrok. Zijn gezicht verstrakte en hij keek voor zich uit, zodat ze een ogenblik vreesde, dat ze te ver gegaan was. Ze legde haar hand op de zijne.

„Ben je nu boos?” vroeg ze.

Hij schudde zijn hoofd. „Onmogelijk!” antwoordde hij, „maar ik moet erover nadenken.”

„Goed, denk er maar over na, Sarel. Wanneer zie ik je weer?”

„Morgen.”

„Onmogelijk, ik heb nachtdienst.”

Hij keek haar aan. Zijn hoofd bewoog langzaam heen en weer. Ze tikte hem plagend tegen zijn wang.

„Nee, jongetje, wat je dáár bedenkt, gaat niet. Zullen we gaan?”

„Jij...” begon hij.

Toen startte hij de wagen en geruisloos zweefden ze over de weg. Ze gaf hem een vluchtige kus bij het afscheid, maar hij hield haar hand vast, terwijl het lichtje in de auto aanfloopte. Ernstig keek hij haar aan.

„Violet,” sprak hij, „morgen bel ik je op!”

„Forget me not?” vroeg ze guldig.

„O; never! Maar er staan distels om de vergeet-me-nietjes...”

„Des te beter,” pareerde ze, „anders zou iedereen het bloempje plukken...”

Hij lachte luid, zodat ze haar hand op zijn mond legde. Toen trok hij haar opnieuw in zijn armen.

Ze glimlacht, maar het is, alsof op datzelfde moment de ogen van de zwarte dokter haar aankijken. Ze probeert zich de situatie in te denken, dat hij naast haar gezeten had in de auto en haar zo in zijn armen genomen had. Griezelt ze? Nee, ze griezelt niet, ze wil niet griezelen! Alle mensen zijn gelijk, alleen bezit de één meer geld dan de ander. En dan klopt zuster Dina. Ze steekt haar welgedane gezicht, met het strak weggekamde kroeshaar onder haar mutsje, om de hoek van de deur en zegt: „Zuster, die man is klaar, moet er nog iets . . . ?”

Tegelijkertijd rinkelt de telefoon. Zuster Dina trekt schielijk haar hoofd terug om op de gang te wachten, tot zuster Wiersma haar gesprek beëindigd zal hebben.

Als Machteld zich gemeld heeft, klinkt het toestel en ze hoort de stem van Sarel.

„Yes, it is me,” antwoordt ze.

„Luister,” zegt hij gejaagd, „welke garantie wil je, dat ik niet van je zal scheiden?”

Ze glimlacht naar het toestel en strijkt liefkozend met haar hand over de draad.

„Die garantie kun je me niet geven,” stelt ze nuchter vast.

„Als ik niet meer voor je voelen zou, zou ik gaan. Ik heb je gezegd, dat ik niet van plan ben om met een man getrouwd te blijven, van wie ik niet houd.”

„Maar . . .”

„Nee, wacht even, Sarel: ik heb er goed over nagedacht: we beginnen samen en het is dus billijk, dat al wat je bezit óók van ons samen is.”

Het is lang stil aan de andere kant van de lijn. Dan antwoordt zijn stem bedachtzaam: „Ja... ga verder?...”

„Je bent niet erg enthousiast,” zegt ze koel. „Zullen we het gesprek maar afbreken?”

„Ga door, ga dóór!” roept hij gepijnigd. „Ik bezeerde me aan de distels!”

„O,” antwoordt het meisje, „dat is wel gezond voor je. Goed, luister verder: we zijn het er dus over eens, dat de bezittingen van ons samen zijn, wanneer we trouwen. Het ligt dan voor de hand, dat bij scheiding de helft van mij en de helft van jou zou zijn.”

In de hoorn klinkt een zachte klik. Ze vreest dat hij afgebroken heeft en roept gejaagd: „Hallo! Hallo!”

„Here I am!” antwoordt hij rustig, en met dezelfde stem: „Het is oké, darling.”

Ze is een ogenblik sprakeloos, weet niet goed te antwoorden en vlucht dan maar in een nietszeggend: „Je bent een schat, Sarel.”

Maar nu is hij even zakelijk als zij. Zijn stem verraadt geen enkele emotie, als hij vraagt: „Daar zijn we het dan over eens. Nu de kinderen nog!”

Ze duizelt. Ze grijpt zich vast aan het draadje van de telefoon, als aan een laatste strohalm. Haar adem hijgt, zodat ze haar mond dichtperst om zich niet te verraden. Haar ogen zwerven zoekend door het kamertje, dwalen dan naar het raam, waarachter de nacht de wacht houdt. Een donkere nacht, vol van geheimen. Het is alsof vanuit die duisternis twee zwarte ogen haar aankijken, vol droefheid over het leven, dat zo anders is.

„We weten niet, hoeveel we er zullen krijgen,” onderhandelt de stem aan de overkant, „maar ik stel voor, dat

de oudste voor mij is, dan de tweede voor jou enzovoorts." Een walging over wat ze hier met elkaar bespreken, kruipt diep uit haar omhoog. Ze stelt zich een baby voor, waarvan ze nu nooit meer weten zal of het haar eigendom zal blijven.

Nu hééft hij me! beseft ze. Hij hééft me, zoals hij mams had. Ondanks al mijn nuchterheid zal hij in staat zijn, mijn leven te breken. Een vrouw kàn zich niet verdedigen! Maar dan schiet een bevrijdende gedachte door haar heen. Ze dwingt zich met geweld tot kalmte en antwoordt dan rustig: „Ik weet niet of ik wel kinderen wil, Sarel. Laten we dit onderwerp dus voorlopig laten rusten; ik wil er rustig over nadenken.”

Het fluïdum van zijn schrik lijkt door de draad mee te trillen met zijn stem, zodat haar handen hevig beginnen te beven.

„Forget-me-not, wil je geen kinderen van mij?”

De beving zet zich vanuit haar handen voort door haar hele lichaam, zodat ze haastig moet gaan zitten.

„Sarel, ik moet nadenken,” smeekt ze.

„Maar daar hoeven we met trouwen toch niet op te wachten?” dringt hij aan.

Dat voorstel klinkt nu als een bevrijding, waardoor haar hart weer ruimte krijgt om te kloppen en haar borst om te ademen.

„Nee,” geeft ze toe, „eigenlijk niet, vind je wel?”

„Oké, darling, wanneer trouwen we?”

„O, wat heb je opeens een haast, jongetje!” plaagt ze, nu ze weer een gevechtspauze bedongen heeft. „Ik wil eerst Zuid-Afrika leren kennen.”

„Goed,” geeft hij direct toe, „volgende week gaan we naar

Durban. Op de terugweg een week naar de Wildtuin en daarna een paar dagen naar Pretoria. Goed?"

Ze schatert om zijn voortvarendheid. O, ze mag hem plotseling graag. Nu de zware problemen zijn opgelost of uitgesteld, beseft ze dat ze haar spel voortreffelijk gespeeld heeft. En het vooruitzicht van een vakantietrip met hem, luxe verzorgd van begin tot eind, lokt haar wel.

„Tut-tut-tut,” sust ze. „Je vergeet dat ik mijn werk heb en niet zo maar uit kan breken. Ik krijg over twee maanden pas vakantie.”

„Neem ontslag!” zegt hij achteloos. „Je moet toch ontslag nemen, want na die reis trouwen we!”

„O...” antwoordt ze ondeugend, „maar op zijn vroegst kan ik toch pas over anderhalve maand vrij zijn, want ik moet tijdig opzeggen.”

Ze voelt zich heerlijk beschermd door haar dienst. Ze heeft de beste argumenten om uit te stellen, zonder argwaan te wekken.

Lief vraagt ze: „Ben je gelukkig, Sarel?”

„Ik ben gek!” antwoordt hij, „maar er is niemand anders, die me gelukkig kan maken. Ik haal je morgen om drie uur af, goed?”

„Goed,” geeft ze zich gewonnen, zonder verzet.

„Bye!”

„Bye, dear!”

Ze hoort een geluid als van kussen in de hoorn en legt glimlachend neer. Haar hand blijft op het toestel rusten en ze staart in een vreemde leegte. Een paar brokstukken van zinnen dwarrelen door haar gedachten: Nu ga ik trouwen... Hij wil kinderen, ik niet... Waarom zou ik tegen een zwarte man niet hartelijk kunnen zijn?...



Er wordt geklopt. Alsof ze nog niet geweest was en niet minutenlang gewacht had, steekt zuster Dina haar hoofd om de hoek en zegt: „Die man is klaar, zuster, moet er nog iets gebeuren?”

Machteld strijkt met haar hand over haar voorhoofd; haar hand is warmer.

„Nee,” antwoordt ze afwezig. „Of wacht: is hij rustig?”

Het meisje glimlacht. „Hij is bewusteloos, zuster,” verklaart ze en ze giechelt.

„O ja,” herinnert Machteld zich en ze staat op. „Ik ga wel even mee, Dina.”

Met elkaar lopen ze over de zaal. De Indiër volgt hen met zijn ogen, de anderen slapen. Ze voelt de pols van de patiënt en kijkt neer op het verstilde gezicht, de brede neus, de dikke lippen, die iets wijken. Hij moet nog jong zijn.

„Als er iets bijzonders is, waarschuw me dan,” beveelt ze rustig. Haar ogen dwalen over de bedden en ze vraagt:

„Verder niets bijzonders?”

„Niets bijzonders, zuster.”

Als ze langs het bed van de Indiër terugkeren, roept die: „Zuster?”

Ze gaan naar zijn bed.

„Wat was dat, met die gewonde?”

„Niets bijzonders, Habib, je moet gaan slapen.”

„Ik ga dood,” antwoordt hij laconiek, „waarom zou ik slapen? Als ik wakker blijf, leef ik tweemaal zo lang, zuster, en het leven is mooi, zelfs in Zuid-Afrika.”

Ze blijft op hem neerkijken, terwijl zuster Dina de dekens instopt. Dan zegt ze troostend: „Als je geslapen hebt, is het leven mooier, Habib. Je moet gaan slapen.”

Hij lacht. „Mag de zuster me nog een spuitje geven?” vraagt hij. „Ik kan er mooi van dromen, en als je droomt, leef je óók.”

Machteld aarzelt, dan knikt ze.

„Goed, als je gaat slapen,” belooft ze.

„Ik zal van u dromen, zuster,” zegt hij dankbaar en ze voelt zijn ogen in haar rug, als ze met Dina door de zaal wandelt.

Ver na middernacht wordt ze bij de nieuwe patiënt geroepen. De man heeft de dekens weggetrapt en ligt nu in zijn ziekenhuiskleding te zweten. Zijn handen heeft hij om zijn keel en hij uit onverstaanbare klanken.

„Wat zegt hij?” vraagt Machteld aan de inlandse verpleegster.

„Hij zegt dat ze hem niet mogen ophangen,” antwoordt ze.

Machteld probeert zijn pols te voelen, maar de man rukt zich los, hij brult.

„Laat de dokter komen,” beveelt Machteld.

Een verpleger neemt de plaats van de verpleegster in en houdt zijn ogen strak gericht op het gezicht van de jonge kaffer.

„Misschien kan de zuster beter weggaan, zuster,” adviseert hij met een verlegen glimlach. „Soms zijn ze heel sterk, als ze zo doen . . .”

„Niet nodig,” antwoordt ze koel en ze realiseert zich, dat ze die dokter bezig wil zien in zijn werk.

De arts komt en met zijn stethoscoop luistert hij. De patiënt zet zijn monoloog voort en het valt Machteld op, dat de dokter omkijkt en zijn ogen op haar richt.

„Spreekt u Zoeloes?” vraagt hij.

Ze schudt haar hoofd.

„Wat zegt hij?”

„Niets bijzonders,” antwoordt hij, maar ze ziet aan zijn houding, dat hij onwaarheid spreekt.

„U kunt het mij gerust zeggen,” dringt ze aan. „Ik ben gewend om volledig ingelicht te worden over mijn patiënten.”

De toon van haar stem is niet hooghartig, eerder smekend. Ze is zich haar belangstelling voor deze man duidelijk bewust en die belangstelling deelt zich nu ook mee aan de patiënt.

De dokter vijlt een ampul open en vult een spuit. Hij kijkt haar aan; ze neemt op dit zwijgende verzoek een watje met alcohol en maakt een stukje van de zwarte huid schoon.

„Wat zei hij, dokter?” herhaalt ze, „u kunt mij de waarheid zeggen.”

„Het is immers maar een kaffer,” antwoordt hij ontwijkend.

„Dat zegt ú!” merkt ze geprikkeld op. „Ik dacht...”

Zijn ogen kijken haar aan. Vanuit hun melancholieke diepte spreekt zijn onmacht om het haar te verklaren.

De patiënt kalmeert. Zijn handen laten de hals los en zijn ademhaling wordt regelmatig. Zijn lippen prevelen nog iets, als de verpleger de dekens weer over hem heen legt.

„Hij heeft nog nooit op een bed gelegen,” zegt de dokter.

„Thuis slapen zulke mensen op de grond.”

„Was hij daarom zo onrustig?” vraagt ze.

Hij schudt zijn hoofd. Ze merkt op dat hij lang werk heeft met het opbergen van zijn instrumenten. Maar als

hij dan opkijkt, zegt hij: „Het is misschien beter, dat ik u zeg wat hij daarnet vertelde.”

„Graag,” antwoordt ze.

Ze lopen samen naar haar kamertje en ze wacht, tot hij vertelt.

„Het is geen ongeluk,” zegt hij. „U kunt een onderzoek van de politie verwachten, want hij spreekt over een blank meisje, dat ze overvallen hebben. Het is verward, maar het gaat over een blank meisje — het zal morgen wel in de krant staan. Ik vrees dat hij dit niet overleven zal...”

„Die verwonding?”

Hij glimlacht. „Nee, dat andere — blanke vrouwen zijn levensgevaarlijk voor een kaffer, zuster.”

Hij kijkt haar aan. Er is niets over van verlegenheid of onderdanigheid. Eerder is er een soort gewonde trots in zijn houding, maar zijn ogen houden dat indroevige.

Hij steekt zijn hand uit en zij drukt die.

„Levensgevaarlijk, zuster,” herhaalt hij en hij vertrekt. Ze blijft beduusd achter. Met haar tong bevochtigt ze haar lippen en dan zegt ze toonloos na, met een blik op de deur, waardoor hij verdween: „Levensgevaarlijk, zuster!...”

Ze huivert bij de gedachte aan zijn sprekende ogen en tegelijkertijd stijgt er een sympathie voor hem in haar op, die haar overweldigt. En die sympathie slaat om in medelijden voor de jonge kaffer, die aan haar is toevertrouwd.

Als ze de dienst aan zuster Van Heerde overdraagt, zegt die: „Wat is er met jou gebeurd, zuster Wiersma? Je ziet eruit als een geest.”

„Misschien heb ik wel een geest gezien, zuster,” geeft ze met een zwakke glimlach toe. „Kan ik gaan?”

„Natuurlijk! Slaap eerst maar eens lekker uit, je bent moe.”

Thuis vindt ze Gerda, die doodsbleek in een stoel zit. Voordat Machteld iets kan vragen, neemt mevrouw haar mee naar de keuken en ze waarschuwt: „Práát in vredesnaam nergens over met Gerda, ze is volkomen overstuurd.” „Waarom dat?”

„Het rechte weet ik zelf niet — ze wil geen dokter zien en geen politie, maar ik geloof dat ze achtervolgd is door een paar kaffers. . . . Maar wat mankeert jou?”

Ze grijpt haar oudste dochter bij de polsen om te voorkomen, dat ze zou vallen. Machtelds gezicht is doodsbleek geworden en haar mond trilt.

„Gauw-gauw, ga zitten,” bedisselt mevrouw. „Wil je wat broom?”

„Graag,” lispelt Machteld en ze probeert met geweld de duizeling te overwinnen.

„Je bent de laatste tijd ook veel te laat naar bed gegaan,” moppert haar moeder. „En nu die nachtdienst er overheen! . . .”

De tanden van het meisje klapperen tegen de lepel. Ze zegt: „Maar Gerda was toch samen met Maria, mams?”

Mevrouw knikt. Ze verklaart: „Ik heb nog zo gezegd, dat ze beter niet kon gaan. Je weet zelf dat Gerda doodsbang is altijd, en nu moest en zou ze per se met Maria mee . . .” Machteld glimlacht afwezig. „Het is levensgevaarlijk, mams,” zegt ze.

„Nou, of het nu zó erg was,” sust mevrouw. „Maria zegt dat het een beetje haar eigen schuld was. Een kaffer zat een jongen achterna en die jongen vluchtte achter haar en

Gerda. Toen is Gerda met die jongen meegevlucht.  
Ze zuchten allebei en lachen daar dan om.

„Voel je je beter?”

„Ja, mams, dank u!”

Ze slentert de kamer in, waar Gerda zit. Het meisje kijkt op en ze glimlachen tegen elkaar.

„Heeft mams het verteld?”

„Ja, hoe kom je zo dwaas? Mams zegt dat die jongen helemaal niet op jou afkwam!”

„Niet op mij afkwam?” roept Gerda schril. „O, als je gezien had hoe hij op mij afkwam! . . .”

Ze slaat haar beide handen voor haar ogen en rilt hevig.

„Ik durf nooit meer alleen op straat,” roept ze. „Ik wil uit dit nare land weg, deze week nog!”

Ondanks haar ontsteltenis, nu de gebeurtenissen zich zo wonderlijk in elkaar passen en het voor Machteld zeker is, dat de jonge kaffer, die in het hospitaal ligt, en de aandrander van Gerda één en dezelfde is, lacht Machteld. Haar bezorgdheid over haar zuster zet haar even over de eigen rumoerige gedachten heen.

„En Fani de Villiers dan?” vraagt ze.

„O, ik ben bang, ik ben zo bang!” snikt Gerda. „Machteld, je moet me helpen, ik durf niet langer te blijven.”

„Vertel eens rustig,” vermaant Machteld, terwijl ze naast haar zusje in de grote stoel schuift, „hoe kwam het?”

Met horten en stoten vertelt Gerda het verhaal van de achtervolging. Maar als ze aan haar bevrijding komt, zwijgt ze even en gaat dan verwonderd verder: „Ze waren met z'n tweeën en de tweede trok die dronkelap weg. Hé, dat moet ik Maria nu toch eens precies vragen.”

Samen lopen ze naar het kafferonderkomen achter het

huis, waar Maria op de rand van haar ledikant zit te starren naar de kale muur van het kamertje, of naar het prentje van Maria met het kindeke, wie zal dat zeggen?

„Maria, ze waren toch met z'n tweeën, Maria?” valt Gerda met de deur in huis.

„Met z'n tweeën, missis,” knikt het meisje en ze glimlacht triest.

„Hielp de andere mijn zuster?” mengt Machteld zich in het gesprek.

„Ja, missis, die andere was een goeie kaffer, hij hielp de missis.”

Het meisje glimlacht wijs. Haar gezicht heeft iets ouwelijks gekregen, nu ze hier zo zit te treuren over het mislukte bezoek en over de mogelijke gevolgen daarvan.

„De missis moet niet denken, dat wij slecht zijn, omdat we zwart zijn,” verdedigt ze zich tegen een niet-uitgesproken beschuldiging. „De missis werd bang, maar er was niets. Wat gebeurt er, als een kind wegloopt voor een hond? De hond zal het kind achterna lopen en bijten... De missis was een kind, dat wegliep. Maar ik heb de andere boy gevraagd om de missis te helpen.”

Opeens begint ze te giechelen. „Weet de missis wat Maria zei, missis? Ik zei: „Niet doen, de missis is van een konstabel!” Toen schrok hij en hij hielp de missis. Hij was een goeie kaffer, hij zou de missis geen kwaad doen. Ik hoorde hem vechten en schreeuwen met die ander, toen wij wegrenden.”

Gerda en Machteld kijken elkaar aan en ze lachen om de woorden van het meisje.

„Ik moet je iets zeggen, Gerda,” zegt Machteld. „Kom meel!”

## HOOFDSTUK 22

Constabel De Villiers zwaait zijn lange benen uit de auto en springt op de grond van het erf, dat om de politiepost ligt. Een paar inlandse politiemannen bewaken een groepje kaffergevangenen, die het terrein aanvegen en hout hakken voor mevrouw Cronjé. Het is heet. De konstabel schuift zijn breedgerande hoed naar achteren en loopt fluitend naar de ingang. Hij wil het bureau binnen gaan, maar de deur aan het einde van de gang vliegt open.

„Fani!” roept mevrouw Cronjé.

Verwonderd over de spanning, die in haar stem doortrilt, haast hij zich naar de kamer, waar sergeant Cronjé in een luie stoel hangt, met een sigaret onverschillig bungelend op zijn lippen. Zijn ogen meten plagerig de reusachtige gestalte van zijn ondergeschikte, die tegelijk zijn vriend is. Mevrouw neemt twee brieven van de radiokast en legt die op tafel. De konstabel neemt ze in zijn handen en keert ze om en om. De onverschilligheid, die hij eerst nog speelde, verwisselt snel voor een verbazing zó groot, dat hij met zich zelf geen raad weet.

Cronjé ziet het. Hij zegt joviaal: „Ga erbij zitten, man, en lees rustig!”

De ene brief is ambtelijk, de andere is geschreven door een vrouwenhand; hij weet niet welke brief hij het eerst



open zal maken. Als hij eindelijk een besluit neemt, zegt mevrouw triomfantelijk: „Nou, wat zei ik?!”

„Dat valt me tegen,” antwoordt haar man. „Hij is die andere brief niet waard.”

Maar de konstabel schenkt er nauwelijks aandacht aan. Zijn gebruid gezicht wordt afwisselend rood en bleek en zijn hand trilt. Er stijgt een zwakke geur op van het papier, een geur die hem aan vroeger herinnert, hij weet zelf niet hoe. Het is even een teleurstelling, dat de brief niet van háár komt, maar van haar zuster, doch in de spanning van de lectuur vergeet hij dat. Zijn lippen prevelen soms woorden mee of hij schudt ontstemd zijn hoofd. Er zijn ook woorden, die hij niet goed ontcijferen kan, omdat de brief in zuiver Hollands gesteld werd. En dan opeens deelt hij brokstukken van zinnen mee. „Deze brief komt van de zuster van dat meisje,” zegt hij, en dan weet het echtpaar wel, wie hij bedoelt, want veel geheimen hebben ze niet voor elkaar in deze afgesloten gemeenschap.

„Ze heeft in het ziekenhuis een patiënt, die zegt Mashoba te heten — o, maar dat kan niet missen, dat is hem!”

„Zo, heeft hij zich het ziekenhuis ingedraaid,” merkt Cronjé nuchter op.

Het is even stil. Ze horen de adem van de konstabel gaan: z'n neusvleugels sperren zich.

„Nee maar!” zucht mevrouw.

De Villiers laat de brief zakken en kijkt verwezen de kamer rond, als zocht hij steun voor zijn gedachten.

„Hij is gewond geraakt in een gevecht — om dat meisje te bevrijden van een aanval door een andere kaffer!” zegt hij. Het papier ritselt in zijn handen, die zich tot vuisten ballen. Zijn gezicht verstrakt en krijgt iets onverzettelijks.

„Hèbben ze die ander?”

„Nee, man, ze willen geen aangifte! Dat meisje vindt dat het haar eigen schuld ook is, omdat ze wegliep, toen hij in haar richting kwam — hij zat achter een jongen aan. Maar ze zoeken hem wel voor de diefstal van een auto.”

„Was Mashoba met hem samen?”

„Hmm,” knauwt de konstabel, want die zuster heeft duidelijk geschreven, dat hij ervoor moet zien te zorgen, dat Mashoba niet meer last krijgt dan strikt noodzakelijk is.

Het is alsof mevrouw Cronjé de gedachten overneemt. Ze zegt: „Het zou Mashoba kunnen schelen in zijn straf voor die inbraak, als kwam vast te staan, dat hij dat meisje verdedigd heeft...”

Haar man trommelt een mars op de leuning van zijn stoel. Hij zegt kortaf: „Als ze geen aangifte wil, kan je beter niet roeren in die zaak, anders kan het verkeerd uitpakken...”

Hij zegt niet wat er verkeerd kan uitpakken, maar de konstabel kijkt hem met een dankbare blik aan. Hij tikt op de brief en antwoordt: „Die zuster weet goed wat ze wil — ze zou het me niet vergeven, wanneer ik de zaak uitzocht.”

Wéér neemt hij de brief voor zich en kijkt naar de ondertekening, ziet drie lettertjes onderaan staan: z.o.z. en draait verrast de brief om.

P.S. Mijn zuster spreekt erover, dat ze naar Nederland terug wil, uit angst voor de kaffers. Ik denk dat u dat liever niet wilt, maar haast u dan!

Hij wordt vuurrood en vouwt de brief haastig op. Op een andere toon dan daarnet herhaalt hij: „Haar zuster weet goed wat ze wil! — Kan ik een paar dagen verlof nemen?”

„Moet je eerst die andere brief niet openmaken?” vraagt de sergeant.

Zonder merkbare haast voldoet de ander aan het verzoek. Zijn gedachten zijn zó vervuld van de vorige brief, dat al het andere bijzaak is. Hij leest en reikt de brief dan aan zijn chef over. „Hier,” zegt hij laconiek, „je dacht dat het mij niet lukken zou...”

Mevrouw leest mee over de schouder van haar man en zij is de eerste, die hun huisvriend feliciteert. Ze is er zelfs een beetje ontroerd van.

„Fani,” zegt ze hartelijk, „het is in het leven alles of niks. Ik hoop dat deze brieven je gelukkig zullen maken. Het werd eerlijk tijd, dat je sergeant werd...”

„Dank je,” antwoordt hij met zware stem. „Het is niet omdat ik het bij jullie zat was, dat weet je!”

Spontaan geeft de vrouw hem een kus op zijn wang en zegt: „Natuurlijk niet, jô!”

„Is een week genoeg om te bekomen en de zaak te regelen?” vraagt de sergeant.

„Voorlopig wel,” glimlacht de konstabel. „Bedankt!”

## HOOFDSTUK 23

Als ze voor het Voortrekkersmonument staan, dat op een heuvel buiten Pretoria ligt, staat Machteld even stil. Ze zegt: „Een ogenblik, Sarel: dit is machtig! Als je uit Europa komt, mis je hier veel — van de oude cultuur, bedoel ik. Maar al is jullie geschiedenis jonger, groots is jullie verleden tòch!”

De jonge man kijkt op zijn horloge en knikt. Hij zegt: „You are right, darling, laten we voortmaken!”

Ze lopen langzaam de trappen op naar het monument. Dan wordt de aandacht van het meisje getrokken door een groepje gevangenen, die onder bewaking stenen sjuuwen voor de rotstuinen rondom het monument. Er schiet een bittere gedachte door haar heen, als het contrast tot haar doordringt, maar ze schudt haar hoofd, ze wil vandaag vrolijk zijn. Om zich zelf aan de gedachte te onttrekken, dat hier gevangenen werken aan het bevrijdingsmonument van hun meesters, zegt ze: „Volgende week woensdag trouwt Gerda; heb je erom gedacht?”

„Oh yes,” antwoordt hij. „En wanneer trouwen wij?”

De gevangenen zingen een lied en op de maat daarvan heffen ze gelijktijdig de burrie op, waarop een enorme steenklomp ligt. Hun blote voeten zetten zich schrap op de granieten treden van de trap.

„Wat zingen ze?” vraagt Machteld, zijn vraag negerend.

„Never mind,” antwoordt hij. „Kunnen we volgende maand trouwen?”

„Versta je niet wat ze zingen?” vraagt ze koppig verder. „Mooie stemmen hebben ze, hè?”

„Ik heb geen belangstelling voor dat kaffervolk,” valt hij geërgerd uit. „Ik ben met jón uit!”

„En ik wil graag weten wat die mensen zingen,” roept ze driftig. „Daar heb jij dan rekening mee te houden! Het is een wonder, dat zulke mensen nog kunnen zingen, terwijl ze ik-weet-niet-hoelang gevangen moeten blijven.”

„Je moet je Europese maatstaven zo langzamerhand eens vergeten en Afrikaanse worden,” antwoordt hij. „Wij kùnnen niet sentimenteel zijn voor nie-blankes!”

„Ik ben ook niet sentimenteel, maar ik wil mensen van een andere kleur niet minachten!”

Ze is woedend. Haar vuisten heeft ze gebald en ze zoekt naar woorden om hem te kwetsen, zonder dat ze verklaren kan waaróm.

Maar hij legt zijn arm om haar middel en duwt haar zacht de trap op.

„Laat me maar los,” zegt ze, en dan loopt ze toch gewillig met hem mee naar boven.

Binnen de wagenburcht van ossewagens staat het monument. In nissen staan beeldhouwwerken, die herinneren aan de zware strijd, die de Boeren gevoerd hebben om hun land te behouden. De beelden ontroeren haar diep, maar tegelijkertijd verzet ze zich tegen de schoolmeesterachtige manier, waarop hij haar als een ondeugend kind rondleidt. „Kijk, hoe ons volk geleden heeft!” zegt hij, als ze stilstaan voor een vrouw, die in de verte staart, terwijl haar hongerige kinderen om brood smeken.

Zijn stem klinkt bitter en verwijtend. Ze kan zich niet weerhouden om te vragen: „Zou deze vrouw verlangd hebben, dat haar kinderen bleven leven om de kaffers te onderdrukken?”

Hij vloekt.

„Hoe vaak moet ik nog zeggen, dat hier niemand onderdrukt wordt!” roept hij. „Moeten we dan afwachten, tot we weer tegenover een horde kaffers staan, die ons met hun assegaaien komen vermoorden?”

Hij lacht kort. „En waren het maar assegaaien . . ., de hele wereld zit tegenwoordig zó tot barstens toe vol vrijheidsstrijders, dat de tijd zou komen, dat de naturellen geweren kregen om ons te verdrijven. Is dit dan ons land niet?”

Zijn woorden maakten de kloof tussen hen nog dieper. Machteld voelde zich eenzaam naast hem, omdat ze zijn woorden niet kon begrijpen, als ze aan de jonge, zwarte dokter dacht. Maar tegelijkertijd wist ze, dat Sarel háár niet begrijpen kon, omdat hij opgegroeid was tussen een volk, dat slechts de blanken als volwaardige wezens zag en de zwarten als die ene massa, waarvan je af bent met de opmerking: „Dat zijn de nie-blankes.”

Ze gaan naar binnen. In reliëfs zijn daar de bloedige slagen uit de Grote Trek uitgebeeld, de heldenstrijd van een volk, dat liever sterft dan slaaf is. En vanaf de trans kijken ze naast een gebeeldhouwde Boer uit over dit wijde, wijde land, waar een sterk en jong volk woont, dat steeds schomelt tussen de uitersten van rassewaan en overwoekering door het zwarte ras.

Als ze langzaam naar buiten gaan, ligt om Machtelds hart een kille ring, als een wagenburcht om een kamp. De wachtwoorden die Sarel gesproken heeft om naar binnen

te mogen, verstaat ze niet. Nu zwijgt hij ook, verbitterd omdat ze niet in zijn zwart-wit schema denken kan. Hij lijkt vermoeid, net als zij.

De kaffers hebben hun last neergelegd onder de wielen van de ossewagens, die een ring vormen om het monument, en ze keren nu met de lege burrie terug om een nieuwe steenklomp te halen. En dan herkent Machteld plotseling haar oud-patiënt tussen die mannen. Hij heeft een gestreept hemd aan en een muts op zijn hoofd. Ook hij heeft haar herkend en hij grijnst verlegen.

Zonder zich te bedenken loopt Machteld naar hem toe en zegt: „Ah, Mashoba, over een maand ga je naar huis, hè?” De bewakers staan perplex. Wat hier gebeurt, hebben ze nog nooit eerder beleefd en daarom weten ze niet hoe ze zullen reageren. Uit verbouwereerdheid grijnzen ze breed en verlegen, misschien zelfs wel geveild door de belangstelling, die de blanke dame aan de dag legt voor hun werk.

„Lantete zal blij zijn, Mashoba!”

„Erg blij, missis.”

„Voel je je goed?”

„O ja, missis, heel goed!”

„Heeft Lantete nog geantwoord op de brief, die wij haar samen geschreven hebben?”

„Ja, missis, de blanke man van de politie heeft haar brief geschreven en het geld van de mijn is gekomen.”

„Was het veel, Mashoba?”

„O, missis, het was genoeg voor drie beesten: ik zal Lantete direct kunnen trouwen, als ik thuiskom.”

Zijn engels is slecht, maar hij weet zijn woorden te illustreren met gebaren, zodat Machteld hem precies begrijpt.

Ze zegt: „Als je thuis bent, komen we een keer naar Zoeloland, Mashoba. Ik wil Lantete leren kennen.”

„Goed, missis,” antwoordt hij. „Ons land is mooi!”

Het meisje draait zich om, om haar voornemen ook bekend te maken aan haar verloofde. Maar hij staat niet achter haar. De trappen zijn verlaten en als ze vragend opkijkt naar de bewakers, die een paar treden hoger staan, wijzen die lachend naar de auto. Nog onbewust van wat ze heeft aangericht, roffelen haar schoentjes de trap af. Ze wenkt, maar hij staart een andere kant uit en ziet haar niet.

„Sarel!” roept ze, „kom je!”

Hij verroert zich niet.

En dan breekt er plotseling iets in haar, zodat ze lacht en snikt tegelijk.

„Hij is kwaad op me!” jubelt en schreit het in haar. „Hij is woedend, omdat ik met die kaffers gepraat heb!”

Als ze bij de auto is, opent hij zwijgend het portier voor haar.

„Ik zal je thuisbrengen,” zegt hij kortaf.

„Oké,” antwoordt ze even nuchter.

Zestig... tachtig mijl vliegt de auto. De man zwijgt en het meisje heeft haar handen gevouwen in haar schoot en soms speelt er een glimlach om haar mond. Maar als ze de buitenwijken van Joburg naderen, begint ze te praten met een zachte, volle stem.

„Sarel,” smeekt ze, „het spijt me, Sarel, maar ik geloof, dat we te veel van elkaar verschillen om te trouwen.”

Hij zwijgt verbeten; ze ziet het aan de strakke lijn, die van zijn mond naar beneden loopt. De knokkels van zijn handen zijn wit, zo krampachtig houdt hij het stuur.

Koppig gaat ze voort: „Ik dacht dat het me niets kon sche-



len of we van elkaar hielden of niet — ik dacht dat geld en uitgaan wel voldoende waren om gelukkig te zijn, maar het is nodig, dat de achtergronden van onze levens met elkaar overeenstemmen. En als je niet héél veel van elkaar houdt...”

Ze ziet aan zijn gezicht, dat hij niets aanvoelt van wat ze zegt. Dat maakt haar triest en stil en desondanks kan ze glimlachen om de gedachten, die ze heeft. Haar hart is zo ruim als de wereld, zo blij als het volk van Afrika. De toekomst is zonnig als de dagen in dit land, zelfs de wolken zijn helder wit.

Er is geen weemoed bij het afscheid — alleen wat bitterheid van zijn kant en veel schaamte bij haar.

Ze zegt met een glimlachje: „Sarel, probeer me te vergeven, ik was een dwaas!”

Hij geeft haar een hand, zegt dan onverschillig: „Het is de eerste koop niet, die afspringt. Good luck, Violet.”

Opgewonden komt ze binnen. Ze vliegt haar moeder om de hals en kust haar onstuimig, snikkend en lachend tegelijk. Voordat mevrouw Wiersma van de schrik bekomen is, vraagt Machteld: „Mams, heb je luchtpostpapier?”

„Bedaar toch! Wat is er?”

„Nee, straks!” roept het meisje. „Eerst Jan schrijven, dan vertel ik je alles!”

Als ze met het blauwe velletje postpapier wegvlucht, roept haar moeder haar na: „Doe Jan de groeten van ons allemaal!”

„Uit Zuid-Afrika!” vult Gerda aan, en ze glimlacht tegen haar moeder.

Ze voelen zich thuis.